

EL CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ
I DE LA INDÚSTRIA ENTRE 1903 I 1923

MANUEL LLADONOSA I VALL-LLEBRERA

Tesi doctoral dirigida pel doctor
Josep Termes i Ardévol

Josep Termes

- (228) V. més endavant, l'apartat Les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 379 i sgs. "Acció", febrer 1918, p. 5.
L'estat de guerra, per una banda, sotmetia "Acció" a la censura, - que suprimiria un "articulet inofensiu" de la del mes de febrer de 1918. V. "Acció", març 1918, p. 6.
- (229) V. Les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 399 i sgs.
- (230) "El Poble Català" del 19 de juny de 1915 i del 22 de juny 1915.
- (231) "Acció", agost 1915, p. 3. "El Poble Català", 16 de juliol de 1915 informava que Puig i Esteve havia estat a l'Ajuntament, cridat per l'alcalde, que li demanà la cooperació del Centre a la "gran festa popular" de Montjuic i que el Consell Directiu, havia decidit, "en vista de la importància que per al desenrotllament de Barcelona -- tindrà l'exposició projectada, prestar no sols el concurs que se -- li ha interessat a la festa del diumenge sinó també a tots els -- altres actes i treballs que siguin necessaris per a dur a terme -- aquell projecte". Igualment, el CADCI, convidaria els socis i les seves famílies a assistir-hi.
- (232) L'agost de 1915. "Acció", setembre 1915, p. 2.
- (233) El mateix mes d'agost de 1915. "Acció", setembre 1915, p. 2-3.
- (234) L'indult es demanava per un delictes militar -no polític- comés per aquest ex caporal, el qual sofria empresonament militar des de - feia forga anys. El CADCI, fou un dels centres de recollida de sig- natures per a la petició d'indult. "Acció", juny 1916, p. 3 i 13. V., pel que fa a aquesta campanya, "El Diluvio", 15 d'abril de -- 1916; "El Diluvio", 17 d'abril de 1916; "El Diluvio", 23 d'abril de 1916; "El Diluvio", 28 d'abril de 1916, que assenyalava que pas- saven de 10.000 les signatures de sol.licitud. de l'indult. "El Di-- luvio", 29 d'abril de 1916; "El Poble Català", 30 d'abril de 1916; "El Diluvio", 1 de maig de 1916 que informava de l'acord de l'Ajun- tament de Canet de Mar -poble del qual era fill Gironés- de su-- mar-se a aquella petició i d'iniciar gestions en aquest sentit; - "El Diluvio", 3 de maig de 1916; "El Poble Català", 4 de maig 1916; "El Poble Català", 13 de maig de 1916.
- (235) Esmentem aquí algunes intervencions més del Centre. El gener de 1915, el Consell Directiu, felicitava a Joan Perpinyà, soci pro- tector, per haver estat nomenat president de la Cambra de Comerç ("Acció" febrer 1915, p. 2). Una comissió de dependents del Centre,

encapçalada pel seu president, assistia a l'enterrament del comedògraf Albert de Sicília Llanas i de Francesc Bosch, president de l'Associació de la Dependència Mercantil de València, el desembre de 1915 ("Acció", gener 1916, p. 3). El gener de 1916, Enric Vila i Marieges, soci "dels més antics", elegit darrerament regidor per a l'Ajuntament, adreçava un escrit a la presidència del Centre tot oferint-se "particularment i oficialment" ("Acció", febrer 1916, p. 2). El CAOCI fóra convidat a les conferències organitzades per la Societat de Geografia Comercial, a partir del 27 d'abril, i a la V Assemblea de la Unió de Vinyaters de Catalunya, celebrada el 29 i 30 d'abril de 1916 al mateix Centre ("Acció", - maig 1916, p. 2). El juny de 1916, el Centre s'adheria a la iniciativa del Centre Cotoner de Barcelona, de demanar al Govern una reforma del Reglament de ferrocarrils en el sentit que romanguessin sempre obertes les taquilles i les andanes, llevat d'aquells trens que tinguessin un nombre limitat de places; també el mateix mes lliurava a la societat Unió Social de Cornellà de Llobregat, un donatiu de 25 exemplars de les Glorioses de Guimerà, "amb destí a una tòmbole benèfica que organitza dita entitat" ("Acció", - juliol 1916, p. 2.). El setembre de 1916, el Centre era "representat oficialment" a la inauguració de l'Exposició de Jocs i Joguines, als Jocs Florals de Sant Martí, i a les regates de Tarragona del 24 del mateix mes ("Acció", octubre 1916, p. 7 i 10). L'"Acció" esmentada del mes d'octubre de 1916, p. 7. assabentava de -- l'acord del Consell Directiu de felicitar el Foment Pedagògic -- "per creure la finalitat del mateix altament patriòtica". Una representació del Consell Directiu assistia a l'arribada a Barcelona de l'Orfeo de Graus per a "donar-los la benvinguda i saludar-los en nom dels milers de dependents patriotes, que integra nostre Centre", i igualment en nom del Centre, Joan Bas i Soler assistia a la festa d'inauguració del curs 1916-1917 de l'Ateneu -- Enciclopèdic Popular "que tan bella significació cultural revestí", l'octubre de 1916 ("Acció", novembre 1916, p. 1).

Assenyalem també, l'obertura d'una subscripció voluntària per a socórrer la família d'un antic soci del Centre mort, i de la qual "Acció" d'agost de 1917, en dóna la relació (p.2). La destitució del seu càrrec de cobrador i expulsió del Centre com a soci d'Emili Guillemí i Rubio per acord del Consell Directiu i ratificació d'un Consell General extraordinari, celebrat el juliol de 1917,

(V. més endavant, la nota 319). Per a la feina de cobrador, fóra nomenat Manuel Cartès i Piñol ("Acció" dels mesos de juliol de 1917, p. 1, i d'agost de 1917, p. 1). En aquest mateix ordre de coses, hem d'assenyalar que el Consell Directiu, el gener de 1917 havia donat de baixa al soci Daniel Moliné, a proposta de la Secció d'Organització i Treball, el qual, "segons noves fidedignes, usava malament del carnet del Gremi de Viatjants i Corredors, utilitzant-lo com instrument en perjudici dels ideals que quant a -- compliment del descans dominical amb tant d'afany tots perseguim" ("Acció", febrer 1917, p. 10).

El butlletí "Acció", per un altre costat, contenia avisos diversos, sobre tot recomanant els socis que portessin el seu carnet al local del CADCI "a l'objecte d'evitar la repetició de cassos -- com els que desgraciadament s'han donat de la intromissió en el -- nostre Casal d'elements estranys disposats a pertorbar els nostres actes i festes o a causar perjudicis en el nostre estatge" ("Acció", juliol 1914, p. 1; "Acció", octubre 1914, p. 1; "Acció", deembre 1914, p. 2, etc.); advertint contra la cessió del carnet d'un soci a una altra persona de fora del Centre per a introduir-se a les festes del Centre i al Dispensari ("Acció", de febrer de 1916, p. 1 i 5). En aquest sentit, "Acció" de febrer de 1915, p. 5, anunciava que la Secció de Propaganda Autonomista, per delegació del Consell Directiu, havien editat uns carnets "que resulten de molta vistositat" i que permetien "col.locar-hi cada mes el -- justificatiu de soci, per a què aquest se serveixi mostrar-lo a la primera indicació de qualsevol empleat del Centre". També, "Acció", abril 1932, p. 40. La demanda del carnet als afiliats provocaria l'abril de 1918 "certs incidents desagradables", en molestar-se "alguns socis" que hom els hi demanés "el justificatiu de la seva condició de soci, per a permetre'ls la seva entrada en el local social, en dies de celebrar-s'hi algun acte dedicat exclusivament als socis". "Acció" de maig de 1918, justificava aquesta demanda pel gran nombre de socis existents que feia impossible -- que el bidell els conegués a tots, "per tal d'evitar la ingerència dels nombrosos individus que sense cap dret es presenten intentant disfrutar de les nostres festes" i tornava a insistir sobre la necessitat que els socis acudissin amb el seu corresponent justificatiu. El mateix butlletí, contenia unes normes per a les -- "freqüents vegades que s'ensenya el local social" per part d'al--

gun soci; en aquest cas, la visita hauria de fer-se en hores -- diurnes i acompanyada d'algun membre del Consell Directiu o d'un empleat; tot plegat per "tal d'evitar alguns abusos" que s'ha--- vien observat amb motiu d'aquestes visites. D'altres avisos, en--- fí, a "Acció", gener 1917, p. 1-2.

Pel que fa al personal del Centre, "Acció", novembre 1914, p.4; "Acció", agost 1915, p. 3. El Centre, en--- fí, obria les seves ofi--- cines de 9 a 1 del matí, de 3 a 8 de la tarda i de 10 a 11 de la nit ("Acció", gener 1917, p. 1).

- (236) Així, el 14 de març se celebraria una primera reunió per a cons--- tituir-la, al mateix local del CADCI, "convocada per la comissió organitzadora de la fundació d'una mutual catalana". V. "Renai--- xement" del 12 de març de 1914, p. 144, i del 19 de març de 1914, p. 156. Aprovats pel Govern Civil els estatuts de la Cooperativa Mutual Catalana, el 3 de juliol se celebrava el Consell general d'inscrits per a declarar-la oficialment establerta i elegir els corresponents càrrecs directius i assessors. Entre els membres -- del Consell d'Administració, en figuraven diversos del CADCI: -- Grant i Sala, Adrià Presas, Emili Roig i Trius, Joaquin Delclós i Dols. V. "Renaixement", 23 de juliol de 1914, p. 376. La Coope--- rativa, igualment, amb motiu de la seva constitució, adreçaria -- un comunicat de salutació i oferiment a la Unió Catalanista, Lli--- ga Regionalista, Centre Nacionalista Republicà, Esquerra Catala--- nista, CADCI i Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, V. "El Poble Català" del 3 d'octubre de 1914.

"Acció" de novembre de 1914, p. 2, per la seva banda, subratlla--- va que "la majoria, sinó tots" dels adherits a la Cooperativa Mu--- tual Catalana eren socis del Centre, i recomanava als socis que no ho haguessin fet que s'hi adherisín, car aquella entitat prac--- ticava "dues coses per a nosaltres ben lloables: catalanisme i cooperativisme: una acció patriòtica i una tasca social ben efi--- caç". El primer acte de propaganda de la cooperativa, es faria -- igualment al CADCI, el 5 de desembre de 1914, mitjançant una con--- ferència a cura de Grant i Sala, segons anunciaven "Acció" de -- desembre de 1914, p. 7 i "Renaixement" del 3 de desembre de 1914, p. 626.

"Acció" d'abril de 1915, p. 7, recomanava que els socis prestes--- sin el màxim de suport possible a les "institucions patriòtiques": Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Associació Cata---

lana de Beneficència, Foment del Teatre Català, Cooperativa Mutual Catalana, recomanació que repetia a l'"Acció" dels mesos de maig de 1915, p. 8, i de juny de 1915, p. 8.

El 12 de març de 1916, enfi, se celebrava al CADCI també l'assemblea general ordinària de socis de la Cooperativa Mutual Catalana, i entre els elegits per al Consell d'Administració hi veiem alguns membres del CADCI com Manuel Alcàntara, J. Delclós i Dols, Joan Pedret i Aragonés, R. Ràfols i Camí que aviat apareixeria -- al si de la Secció d'Organització i Treball, Joaquim Estrems; i per a la Junta Assessora hi trobem J. Grant i Sala, president, i Adrià Presas. Noguer i Comet, director de les oficines del CADCI --encara que no soci del Centre-- el trobem el 1914 i 1916 en --- aquesta mateixa darrera Junta. V. "La Nació", 18 de març de 1916.

- (237) El primer diumenge d'abril de 1916, per exemple, els Centres de Dependents del Comerç i de la Indústria de Sabadell i Terrassa, feien una visita colectiva al CADCI ("Acció" d'abril de 1916, p. 2). Pel que fa a les relacions entre el Centre de Dependents de Sabadell i el CADCI, un i l'altre assistien a les respectives --- festes; així el Centre era convidat i assistia, mitjançant una representació, a la Festa Anyal del Centre sabadellenc del 21 de gener de 1917, i aquest era present a les festes del XIV aniversari del CADCI el maig de 1917. V. "Acció", febrer 1917, p. 1. i "Acció", juny 1917, p. 2. Igualment, el març de 1917, els dependents del Centre de Sabadell, acollien i obsequiaven als membres del Gremi de Viatjants de Corredors i de Comerç del CADCI de visita en aquesta ciutat, fet que el butlletí "Acció" d'abril de 1917, p. 1 remerciava. El mateix remerciament, havia fet l'"Acció" de març de 1917, p. 2, amb motiu d'una visita del mateix -- Gremi, a Terrassa, el 4 de febrer de 1917, aquest cop respecte -- del Centre de Dependents de Terrassa. Pel que fa a aquest mateix Centre, a mitjans de març de 1915, el CADCI havia estat representat a l'enterrament del seu president Joaquin Quintana i Guillem, que havia contribuït decisivament a la fundació d'aquella entitat i que mantenia excel.lents relacions amb el CADCI "quals actes i festes acostumava sovint honrar amb la seva presència" ("Acció", abril 1915, p. 2). V., també, pel que fa al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria de Terrassa, -- la recomanació que feia la Secció de Propaganda Autonomista perquè els socis es fixessin en un concurs organitzat per aquell

("Acció" de juny 1916, p. 13).

Podem seguir, a través d'"Acció", la relació d'una manera o altra, amb d'altres Centres de Dependents: amb l'Associació Montepiu de Dependents de Comerç de Reus, "La Protecció Mercantil", - que agrafaria una col.laboració prestada per Puig i Esteve i Noguer i Comet, tot nomenant-los socis honoraris ("Acció", maig -- 1916, p. 2); amb el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria de Tarragona que comunicava al CADCI la renovació de la seva Junta, presidida per Manuel Figueras i Valls, --- l'abril de 1916 ("Acció", maig 1916, p. 2-3 i "Acció", juny 1916, p. 3); amb el Centre de Dependents de Manresa amb ocasió d'una - visita a aquesta ciutat del Creml de Viatjants i Corredors ("Acció", setembre 1917, p. 19); amb un grup de dependents valencians que volien organitzar un Centre Autonomista de Dependents del Co_merç i de la Indústria a València, i que demanaren els estatuts - del CADCI per a redactar els seus, l'estiu de 1915 ("Acció", -- d'agost 1915, p. 3); i amb el "Club Sindical de Empleados de Buenos Aires", el vice president del qual, "nostre vell amic i company" Miquel Balmas Jordana, en venir a passar una temporada a - Barcelona, projectaria un "projecte per a estrènyer i fer més -- efectives les cordials relacions entre el Club de Buenos Aires i el nostre Centre", cosa que efectivament s'acordaria entre Balmas i el Consell Directiu, si bé l'abril de 1916, aquest darrer moria en un naufragi del vaixell amb el que retornava a Buenos - Aires i ignorem si el seu projecte esdevindria realitat, malgrat l'escrit que feu el Consell Directiu a aquell Club, de condol i exposició de "l'estat de l'assumpte iniciat pel senyor Balmas du rant la seva estada entre nosaltres". V. "Acció" dels mesos de - febrer 1916, p. 2; de març de 1916, p. 1-2; i d'abril de 1916, p. 2.

- (238) Entre 1914 i 1916, el CADCI tingué delegats a Valladolid, Lima, San Juan de Puerto Rico, Casablanca, República del Plata, Santiago de Chile, Havana, Vigo, Londres, Pamiers -França-. En aquest període, es produïen modificacions i desaparicions, que poden seguir-se al butlletí "Acció". V. els números de novembre de 1914, p. 3; de desembre de 1914, p. 3; de gener de 1915, p. 3; d'agost de 1915, p. 3; de març de 1916, p. 3 que comunicava la supressió de moment de la delegació de Casablanca, del trasllat de la de - i l'Havana a Pinar del Rio -Cuba-, de Pamiers a Montpeller i l'es

tabliment de la de Montevideo.

L'"Acció", d'abril de 1917, p. 2 enumerava les delegacions existents a Catalunya, Espanya, Europa i Amèrica. A Catalunya, als pobles de Bellcaire d'Urgell, Tortosa i Vilafranca del Penedès; a Espanya, a Madrid, Valladolid i Vigo; a Europa, Londres i París; i a Amèrica, Pinar del Rio (Cuba), San Juan de Puerto Rico, Lima, Santiago de Chile, Pilar (Paraguai), Buenos Aires, Bahía Blanca, Jujuy, Mendoza i Santiago del Estero (Argentina), i Montevideo -- (Uruguai).

Més endavant, desapareixeria la de Tortosa i hom n'establiria a Bilbao, León, Tolosa i Ginebra ("Acció", gener de 1918, p. 1-2. L'"Acció" de març de 1918, p. 2, comunicava que s'hi sumava Tàrraga, i l'"Acció" d'agost de 1918, p. 2, que hom en creava també a Igualada.

Recordem, enfi, l'escrit adreçat el 10 de gener de 1915 a tots els delegats del Centre, amb ocasió del final de l'epidèmia de tifus perquè fessin saber "la bona nova a vostres amistats i relacions i contribuïu, restablint la veritat, a retornar-li a nostra Barcelona, el renom de ciutat bella i sana que tan justament gaudia". V. supra, p. 299.

(238 Bis) Puig i Esteve, no es presentaria a la reelecció com a president del CACCI al Consell General ordinari del 25 de juny de 1916, si bé acceptaria la de la Secció Permanent de Propaganda - Autonomista. V. "Acció", juny 1916, p. 2; "Acció", juliol 1916, p. 1 i 4. El 3 de juliol de 1916, en la seva primera reunió, el nou Consell Directiu acordaria "fer constar en acta l'agraïment intens i unànim del Consell Directiu en vers el seu digne ex president, Josep Puig i Esteve, per la gestió brillantíssima i inoblidable del mateix durant els anys que exercí el càrrec". V. — "Acció", agost 1916, p. 3. Pel que fa a la dimissió de Puig i Esteve de la presidència de la Secció de Propaganda Autonomista, V. "Acció", de desembre de 1917, p. 1 i 4. "Acció" de gener de 1917, per la seva banda, p. 1. publicava una nota de comiat, referent a les dimissions Puig i Gas i Soler, que subratllava que havia estat sota la presidència del primer "quan la vida del Centre s'ha fet més intensa i la seva acció cultural i ennoblidora ha irradiat més que mai".

(239) CARRERES I PALET, J.- op. cit.; p. 7 V. el capítol tercer, p. 155
c 395

i sgs.

- (240) Amb motiu de l'incident de l'estiu de 1914, relatat a la p. 37 i sgs del tercer capítol, dimitiren juntament amb Puig i Esteve, totes les juntes, les quals foren reelegides un cop aquest afer fou arranjat. La de Propaganda Autonomista, encapçalada per J. Rodergas i Calmell, en canvi, no es reelegí, en no acceptar aquest -- l'elecció. V. "Acció" de juliol de 1914, p. 6 i "Acció" d'agost 1914, p. 7. Però, definitivament, hom hauria de procedir no sols a l'elecció d'un nou president, sinó que fóra nomenada tota una altra Junta, encapçalada aquesta per Maximí Puncernau i Viladot, a la junta general extraordinària de la Secció del 6 de juliol de 1914. V. "Acció", setembre 1914, p. 11. Ignorem si darrera de la negativa de Rodergas i Calmell que era de la Unió Catalanista i de la junta que encapçalava a assumir els seus càrrecs, podia amagar-se algun conflicte com el que subratlla Carreres i Palet. Rodergas i Calmell, tanmateix, hauria de deixar d'ésser soci actiu del Centre, en establir-se pel seu compte, car el veiem a la -- candidatura de la Unió Catalanista, a les eleccions municipals de novembre de 1915, amb la professió d'industrial. V. "La Nació", -- 6 de novembre de 1915. V. també la nota 371 del capítol anterior. Per un altre costat, un dels elements dimissionaris de la Junta citada, juntament amb Rodergas, era Enric Nadal i Blanch, i tanmateix el veiem signar un article, titulat El que és el Centre -- Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, a "Renaixement", el 13 de maig de 1915, p. 247 i 248, tot coincidint amb la setmana de festes de l'aniversari, en tons elogiosos i enco---miàstics.
- (241) GALI, A.- op. cit., p. 284-285.
- (242) V., tanmateix, més endavant, p. 305 i sgs, els textos que citem de "La Nació" i de "La Publicidad", així com el testimoni de Francesc Serinya.
- (243) V. el capítol tercer, p. 117 i sgs.
- (244) V. el tercer capítol, p. 112. Pel que fa a l'incident amb motiu de la col.locació de la primera pedra al monument a Pi i Margall, V. l'apartat L'activisme nacionalista del CADCI, d'aquest capítol, -- p. 338 i sgs.

- (245) V., igualment, el tercer capítol, p. 112. També, l'apartat L'activisme nacionalista del CACCI del present capítol, p. 358.
- (246) "La Veu de Catalunya", 8 de novembre de 1917. V., també, pel que fa a aquestes eleccions, "El Poble Català" del 4 de novembre de 1917; "El Poble Català", 5 de novembre de 1917; "El Poble Català", 7 de novembre 1917; "El Progreso" del 10 de novembre de -- 1917 que manifestava que "el entusiasmo de los republicanos ha sembrado el pánico entre las filas de los lliqueros que no ocultan su propósito de ahogar a uno de sus candidatos -fa referència al Districte segon-, para asegurar el triunfo del salta tauella Puig i Esteve"; "La Veu de Catalunya" del 10 de novembre de 1917 que esmenta el míting electoral fet al districte segon i en el qual Puig i Esteve, expressaria, segons aquest diari, "els dubtes que ha tingut considerant les seves pròpies forces, però el seu optimisme s'ha imposat en considerar la gran tasca que hi ha per fer"; i "El Poble Català" del 12 de novembre de 1917.
- (247) GALI, A.- op. cit., p. 347.
- (248) Segons l'obra esmentada d'Alexandre Galí, p. 347, Joan Bas va -- deixar la presidència de la Secció d'Educació i Instrucció per -- motius familiars, si bé no va deixar de col.laborar amb el Centre. V. també, "Acció", desembre 1917, p. 1 i 2. "Després de molt temps d'ésser anunciada -hom hi escriu- i presentada més tard -- la dimissió del càrrec de president de la Secció d'Educació (...), en la sessió que celebrà la Junta de Govern el dia 21 del prop -- passat novembre, se'n tingué de donar compte i es va veure amb la precisió d'haver-li d'acceptar, car els motius adults, de caràcter purament íntims i familiars, ens vedaven tota insistèn-- cia per persuadir-lo a què seguís sacrificant-se pel seu idola-- trat Centre que tant l'hi deu. (...)"
- Pel que fa a l'homenatge a Puig i Bas, l'"Acció" citada de desembre de 1917, l'anunciava. El mateix butlletí de gener 1918, p. 1 fixava la data del diumenge, dia 27 de gener per a la celebració del mateix, si bé com a conseqüència d'escaure's en aquesta data la celebració del Campionat de Rem que organitzava la Secció -- d'Esports i Excursions, es postposà al 10 de febrer assenyalat. V. "Acció", febrer 1918, p. 1. V. la recensió del berenar a "Acció", de març de 1918, p. 1.
- (249) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 218. El mateix Noguer subratlla,

també, per un altre costat, el caràcter de continuació que l'obra del seu antecessor en la presidència de Rafael Pons. Recordi's també, el capítol tercer, p. 116 .

Segons el butlletí "Acció" de maig de 1920, p. 2, Rafael Pons -sobressortí especialment en la tasca de caire organitzatiu-administratiu: "Però quan es nota que va encara aguditzar més sos esforços i enginy administratiu, va ésser amb motiu d'aquest gros increment que prenia el Centre i el nombrós nucli de socis que mesalment ingressava. Pacientment, aciençada i metòdicament, el Centre li deu l'organització general d'oficines. Des del senzill imprès formulari fins el dossier i rebut acreditatiu de soci --- que constituïa i constitueix encara l'eix de tot l'organisme -- oficinesc. Va implantar la confecció de dits rebuts amb fitxes o mòdies i d'aquí, per mitjà de clixés a màquina, la impressió moderna i ràpidíssima dels mateixos. Fou fer planer del tot un treball que per necessitat i estadística precisava. Continuar parlant d'aqueixa prufja d'organització seria l'haver d'esmentat in finitum de dades. Ho suprimirem, així d'una plumada, no perquè no tingui son valor intrínsec (confecció Revista Anyal de 1914, formació de l'Historial del Centre, totalment, des de 1903 fins a 1914, tasca llarguíssima i difícil d'aplegar -inclòs en aquesta "Revista Anyal" citada-; etc.), sinó perquè queda petit tot això al costat del detingut estudi fins a sa plasmació de la Caixa d'Estalvis del Centre, que projectà i porta a terme amb els millors avenços i forma més pràctica junt amb una Comissió nomenada a l'efecte. Sa obra algú l'ha calificada de feta per benedictí (...) afavorint amb sa constància i altruista cèria, aquesta organització que avui gaudim en nostra casa."

Aquesta mateixa font, remarcava la tasca administrativa en el trasllat de la seu del Centre a la Rambla de Santa Mònica i "la bona administració que portà en bon lloc l'amortització de l'hipoteca i cèdules del Centre". Al costat d'aquesta labor i d'altres actuacions ja esmentades en altre lloc com la seva dedicació a fons a les seves classes esmerçant-hi "hores continuades -per tal d'arrenjar els aparells que es precisen per a fer més --planera la tasca", Rafael Pons participaria també a la Campanya pel treball intensiu formant part de la seva Comissió i redactant dues allocucions dirigides una als dependents i l'altra als patrons. V., el capítol tercer, l'apartat El Reformisme So-

- cial en el Centre ... , p. 169 i sgs. V. també, pel que fa a la tasca de Rafael Pons, més avall, p. 363 .
- (250) Joaquim Sans fóra elegit, en la data esmentada al si d'una assemblea general extraordinària de la Secció. V. "Acció", desembre 1917, p. 2; "Acció", gener 1918, p. 2.
- (251) "Revista Anyal" 1915, p. 263. Dos més d'aquests soldats, eren també socis del CADCI: Salvador Campos i Batlle, i Lluís Llobet i Sánchez. V. més endavant, Les activitats permanents, p. 330 i notes 341 i 342.
- (252) V. supra, capítol tercer, p. 116- , GALI, A.- op. cit., p. 350.
- (253) Rogeli Sirera i Pont, el 15 de desembre de 1917, fóra elegit president de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, en una assemblea general extraordinària de la secció. V. "Acció" de gener de 1918, p. 4. R. Sirera, romandria en aquest càrrec fins el juny de 1918, solament. V. "Acció", juliol 1918, p. 4.
- (254) "Acció", novembre 1917, p. 5. Com veiem, entre octubre i novembre de 1917, dimitien tres persones de llarga actuació al CADCI: Puig i Esteve, Bas i Soler, i Pere Palà. Aquest darrer, havia estat presidint la Secció de Relació i Treball -després d'Organització i Treball-, des de juny de 1912. Feliu i Codina, el seu substitut, el veiem a les juntes de la Secció ja des de 1911.
- (255) GALI, A.- op. cit., p. 347.
- (256) GALI, A.- op. cit., p. 350.
- (257) "Acció", juliol 1918, p. 1 i 4. A la Junta general ordinària de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, del 5 de juny de 1918, fou elegit Josep Tarradellas com a vocal cinqué de la Junta de Govern. Era el primer cop que Tarradellas apareixia en una Junta del CADCI. V. també, ALBERTI, S.- Diccionari Biogràfic, Volum IV, p. 334. De la informació d'Albertí, cal esmenar, d'acord amb l'indicat abans, que Tarradellas no era el 1916 Secretari de Propaganda nacionalista al CADCI, sinó que la seva aparició fou, com assenyalam, el 1918 com a vocal.
- (258) Enric Nadal i Blanch, secretari de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, a la Memòria d'aquesta secció del curs 1913-1914, publicada a la "Revista Anyal" 1914, p. 113, en comentar la jornada de trasllat al nou casal de la Rambla de Santa Mònica, l'abril de 1914, subratllava: "(...) l'amic Puig i Esteve (...)"

tingué de fer-nos una greu denúncia, en el discurs de presa de possessió, denúncia que era ben amarga. Uns quants individus que pel sol fet de pagar una quota eren socis del Centre, oblidant aquell precepte que diu que la ciutat és dels ciutadans, guiats tan sols pel deliri de destrucció, havien destrogat de la manera més repugnant un objecte que pertanyia a l'entitat, i per consegüent que era d'ells. Heus aquí una nova que produí general indignació; però heus aquí també un cas ben vivent, ben demostratiu del que és avui en realitat la nostra entitat, El nostre Centre ha arribat ja a un grau de plenitud, de creixement, ben enviable; avui la nostra associació dóna beneficis ben positius als seus socis i això fa que hi hagi molts dependents que venen a engruixir les nostres rengleres, no per amor a l'entitat, ni per adhesió a l'obra que realitza, sinó per propi exclusivament individual, és a dir per egoisme personal. Aquest és el corc que tenim dintre casa; aquesta és la malura crònica que forçosament -- hem de sofrir, perquè no podem pas privar-los l'entrada ni foragitar-los, perquè ningú no ho confessa que sigui entre nosaltres per a aquest fi; però, amics, aquests es coneixen, i contra --- aquests hem de vetllar, si volem que el nostre Centre continui essent el mateix Centre Autonomista de Dependents de quan es va fundar, i el mateix que ple d'entusiasme se'ns mostrava el diumenge del trasllat. Per això, amics, hem de voler que aquest catalanisme no mori; que tots els qui ocupin un càrrec entre nosaltres siguin socis que ho siguin per amor a l'entitat, que tinguin el mateix sentiment patri que els primers que desempenyaren llur càrrec, i volent-ho així, farem que es conservi aquest caràcter catalaníssim que és el que ha enlairat el nostre Centre; continuarem aquesta tasca alliberadora i ben positivament catalanitzadora que venim realitzant, i és amb la llibertat dels pobles -- que es progressa i es millora la vida social, i heus aquí companys, com considerant-la tal com és, l'ànima del nostre Centre, i aportant els nostres entusiasmes a la Secció de Propaganda Autonomista, treballarem fermament pel millorament de la nostra classe social, que tan poc a poc va reivindicant-se."

- (259) "Acció", abril 1915, p. 8. "Acció"; abril de 1923, p. 16, en convidar la dependència a celebrar el primer de maig d'aquest any, recordava aquell propòsit de 1915: "Malauradament --hom escriu al darrer butlletí citat-- aquell any aquests propòsits no aconseguí

ren encarnar-se en la realitat. (...)" Hom no afegeix, tanmateix, cap raó de la no realització d'aquest desig.

(260) V., per exemple, "La Nació", 11 de novembre de 1916, que transcriu una declaració de la Joventut Catalanista de Barcelona. La Declaració se solidaritzava amb el Missatge del tres de gener de 1915 de la Unió Catalanista, "si bé accentuant la seva actuació en sentit obrerista, per a què realitzi la tasca apostòlica de -- les ideologies que en el repetit Missatge es defensen, ensems que una acció d'atracció i d'identificació amb les mateixes entre les nostres masses populars sigui exercida". La declaració s'adheria també a la línia de "La Nació", i assenyalava que el "pancatalanisme", fóra "l'obra externa" de la Joventut, "fent oír l'amorosa veu de Catalunya per totes les terres de la pròpia llengua que romanen desnacionalitzades"; hom manifestava la voluntat del fer conèixer la causa catalana entre els diversos pobles del món i assolir una solidaritat entre els pobles oprimits. Per a realitzar aquesta tasca pancatalanista, hom creava al si de la Joventut, -- "la Ponència d'Iniciativa i Investigació Socialista-Nacionalista, i ella serà l'espill en el qual, indistintament, hi seran reflexades les projeccions de la llum de les virtuts humanes i socials que han d'alliberar els pobles i els homes".

A la Junta de la Joventut Catalanista de Barcelona, hi figuraven, a més a més de Jaume Cardús, Josep Massana, Francesc Castillo, Andreu Valls i Josep Casas.

(261) "La Nació", 16 de setembre de 1916, p. 3. Jaume Cardús, poc abans de morir, ens confirmà la seva autoria d'aquest escrit, el qual, segons ell, era el primer que s'adreçava als treballadors amb motiu de l'onze de setembre.

"(...) avui, --hi llegim-- en dirigir-nos al nostre poble, ho hem -- volgut fer adreçant-nos ben directament a ell, als qui sofreixen l'oprobri del més fort, i se senten denigrats i tiranitzats per -- aquells que, ho i dient-se germans de pàtria, s'atribueixen la màxima representació de llurs atributs i monopolitzen llur riquesa amb mires a un exagerat egoisme individualista. (...) avui, sentim nosaltres, lluitadors, rebellar-se l'esperit nostre contra la tirania que damunt de la nostra pàtria, Catalunya, s'és exercida; contra la tirania que damunt dels seus homes plana, dignament secundada per aquells dels seus propis fills que es lucren amb l'esforç de tots els altres germans. Proclamats han estat a Catalunya

els dos grans ideals que, agermanats, avancen (...). Aquests ideals són: la reivindicació de la personalitat econòmica dels homes i la reivindicació de la personalitat nacional dels pobles oprimits. (...) sense assolir la una, no podem assolir l'altra, ja -- que són una mateixa cosa, i el nexce que els dóna vida fortament -- les uneix. (...)"

- (262) V. "La Nació", 11 de març de 1916, p. 2. Més amunt, en aquest mateix article, escrivia: "La causa principal que dins la col·lectivitat s'evolucioni lentament és deguda, sens dubte, a la manca -- d'un ver sentit social, d'un ver convenciment ideològic en l'individu, d'una ignorància completa del que a la societat representa i del fi que l'indueix a conviure i associar-se amb els de la seva classe. En una paraula: és que l'individu encara no ha evolucionat, encara no és prou conscient. Aquesta inconsciència social, aquesta ignorància pròpia, és la que, en primer terme, deuria -- preocupar els individus que es constitueixen col·lectivament i que s'aixopluguen sota un mateix sostre impulsats per idèntiques aspiracions. Aquesta és la primera tasca a fer; abans que tota altra, car per mitjà d'ella és quan l'individu evoluciona normalment i -- arriba al màxim de perfecció societària, podent llavors la col·lectivitat arriscar-se, sens temor, en les més ardues empreses, i es perangar, amb justícia, els fruits de l'obra temps ha preparada, esdevenint una bella realitat. Aquí, a Catalunya, encara que no en el grau que fóra de desitjar, ja existeix l'esperit d'associació, havent-se donat ja els primers passos vers una nova ètica social que, fins fa poc i encara molt feblement, es va desvetllant. No és d'ara, però, que aquest esperit s'és mostrat, i sí que fins els -- moments actuals, en segons quins estaments, ha estat quasi nul, -- socialment parlant."

(263) "La Nació", 25 de març de 1916, p. 2-3.

(264) "Aquest és el meu punt d'obir --concloïa Josep Climent--, ben diferent del de l'autor de l'article esmentat, pel que respecta a la nostra classe i al Centre del qual tinc a honra formar part. Serà, tal vegada, degut a què encara no m'he pogut treure del damunt la carcassa burocràtica? Potser sí que és això el que no em deixa -- veure les coses clares, però, sigui com vulga, els inconscients -- també tenim dret a tenir opinió."

Assenyalem que "La Nació" que publicava aquesta rèplica, justifi-

cava d'aquesta manera la seva inserció a la revista: "El fet de - publicar el present article implica, només, l'explícita manifesta^ució, per part nostra, del dret de rèplica que, a tothora, conce-- dim per als articles que es publiquen en les nostres planes, les afirmacions que en els quals s'hi facin, per altra banda, obeei-- xen sempre, a la impressió, al criteri, que, respecte a les qües-- tions que hi són tractades, se'n han format els respectius autors. En el cas concret d'ara, nosaltres volem creure que el company a qui s'al.ludeix, en rebatre els punts d'obir del seu contradictor, farà novament afirmació del criteri llur, ajudant, així, a fer es^udevenir doblement interessant una qüestió que, per si mateixa, ja la judiquem d'una transcendència altíssima.- N. de la R."

(265) "La Nació", 8 d'abril de 1916, p. 4.

(266) "Sento vivament -manifestava Cardús- que en Climent hagi tingut - paraules despectives per als obrers, en voler emetre els seus con^uceptes, perquè encara que aquesta manera de procedir vé a consta^utar ço que deia de l'hostilitat que, per part nostra, els obrers són víctimes, és sempre més dolorós que això es faci públicament i per escrit, encara que sigui la pura revelació de tot l'endarre^uriment que, en matèria social, experimentem."

(267) "(...) els dependents de comerç no som res més que obrers -assenya^ulava Cardús-, i jo, com a dependent que soc, com a obrer em consi^udero, creient, per tant, que integrem també aquesta gran massa -- del proletariat, diferenciant-nos, només, de l'obrer manual amb què, degut a les exigències del nostre treball, hem d'anar més -- ben abillats, cosa que, les més de les vegades, no se'ns recompen^usa. Avui dia, volent simplificar, només poden fer-se dues divi-- sions, socialment parlant: la dels homes que viuen del treball -- que executen, i la dels que viuen a expenses del fruit del treball pels altres executat. Jo crec que els dependents ens trobem en el primer cas, i és per aquest motiu que considero una pretensió pe^udantesca i sumament ridícula, aquella de creure's que nosaltres, dins l'obrerisme, hem d'ésser una vera aristocràcia, una classe superior a l'obrer purament manual, paraules aquestes que ens hau^urien de fer enrogir la cara de vergonya, puix, pronunciant-les o escrivint-les s'inflingeix el més groller insult a tot principi - de democràcia, de la qual m'agradaria saber quin concepte en Cli^ument se'n ha format."

(268) El fet d'afirmar -diu Cardús- que aquesta darrera vaga no se sap - com ha començat ni com ha acabat i que l'actuació societària és, - en molts casos, senzillament pertorbadora, implica, per part meua, la categòrica resposta que el meu contradictor no s'ha preocupat jamai d'esbrinar el per què dels conflictes socials que van esclatant, car d'haver-ho fet així, no ignoraria que la manifestació de la darrera vaga, fou deguda al constant encariment de les subsistències, ço que també ens obligà als dependents de comerç, a aplegar-nos en un míting per a recaptar un 20% d'augment en els nostres jornals, i que la solució, aparent, però, de la mateixa, a més de - la fam i de la misèria, que s'apoderava de les llars obreres, es - deu, també, a la pressió exercida per la força pública que, en exterioritzar-se, és per a major satisfacció i tranquil·litat dels explotadors, dels satisfets que consideren sempre, com a una acció pertorbadora, aquella que interrompi la patriarcal protecció que - dispensen als que a les seves ordres treballen. I ara pregunto: qui és que fa esdevenir aquella actuació societària pertorbadora; els obrers que plantegen d'una faisó pacífica i serena llurs aspiracions, o la burgesia, que en trobar-se emparada per l'autoritat, - per la força, provoca les ires dels demandants, no parant esment - en ço que bonament se li demana o obstinant-se en la més despòtica intransigència? N'és una prova ben evident del que dic el que està encara passant amb els paletes. Quan una actuació societària és revolucionària, és condemnada pel sentir general del poble, de la mateixa faisó que quan ella es deu a una aspiració de millorament -- econòmic, se'n endú la seva simpatia i aprovació."

(269) "No vui acabar aquest article (...) -concloïa Cardús- sense contestar, afirmativament, la pregunta amb què acaba el seu article el - meu contra-opinant (V. la nota 264). Així, doncs, contesto aquella pregunta amb un sí ben categòric i contundent, contestació que per altra banda, vui fer constar és un sincer resum de tot quan deixo dit."

(269 Bis) AL CADCI es prepara una maniobra antidemocràtica.- "L'Opinió", 28 de març de 1934. Hem subratllat la darrera frase perquè el ma--tís és important. Pel que fa a les lluites al si del CADCI entre - els socis que volien radicalitzar-lo políticament i sindicalment i els qui volien romandre dins l'estil i de l'evolució que l'havia - caracteritzat abans de la dictadura de Primo de Rivera, sobre tot

en l'etapa de Puig i Esteve, V. FERRER, J.- LLADONOSA, M.- Nacionalisme català i reformisme social en els treballadors mercantils a Barcelona entre 1903 i 1939, dins de Teoría y práctica del movimiento obrero en España (1900-1936).- València, 1977, p. 311 i sgs.

Pel que fa a Francesc X. Casals i Casas Briz, ambdós entraren al Centre després del mes de març de 1913, car els seus noms no figuren a la llista de socis publicada al butlletí "Acció" d'abril de 1913, p. 15 i sgs. És possible que alguna de les discussions a les que fa referència Francesc Serinya es produís entorn d'aquell projecte de prendre part a la celebració del primer de maig de 1915, al que ens hem referit unes pàgines abans en aquest capítol mateix (p. 51).

(270) "La Publicidad", 23 de juny de 1918.

(271) "Acció", juliol 1918, p. 1. "La Publicidad", 24 de juny de 1918. - L'"Acció" esmentada informava que una Comissió del Consell Directiu, per a complir l'acord del Consell General, havia acudit a la redacció de "La Publicidad" per a demanar la rectificació de la gazetilla del 23 de juny, " i al dia següent aparegué altra nota en dit diari que en res rectificava la seva nota del dia anterior ni reflexava gens ni mica les manifestacions fetes per la comissió". A la vista de la qual cosa, afegia "Acció", "El Centre ha suprimit la subscripció a l'esmentat diari". "La Publicidad" del 24 de juny es limitava a donar compte de la visita d'una comissió, "en la que figuraban elementos de la junta directiva, para comunicarnos que en esta no existe ningún dualismo en lo que afecta a intereses generales ni en sus puntos de vista esenciales, y que antes lo contrario, reina en el seno de la sociedad la unanimidad más perfecta, siendo general la adhesión de sus socios a los acuerdos de la junta directiva".

El conflicte amb "La Publicidad", es resoluria al setembre de 1918, segons consta a "Acció" d'octubre de 1918, p. 1: "Havent tingut el plaer aquest Consell Directiu de rebre per mitjà d'un dels individus que el componen, certes aclaracions fetes pel Director Gerent Sr. Jori, d'aquell periòdic, ha considerat convenient tornar a nu-sar les amistoses relacions que venia el Centre sostenint-hi".

(272) El C.A. de D. del C. 1 de la I.- "La Publicidad", 8 de juliol de 1918. Signava el soci n. 384, que, segons les llistes publicades a "Acció" d'abril de 1913, p. 20, es tractava de Joaquim Montané 1

Mestre.

- (273) Es refereix a Largo Caballero. V. més endavant, l'apartat Les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 400 i sgs.
- (274) NOGUER I COMET, R.- Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria.- "Anuari de Catalunya" 1917, p. 199
- (275) "Revista Anyal" 1915, p. 252. Recordi's la p. 292, i V. la nota 310 del capítol present.
- (276) "El Poble Català", 20 de novembre de 1915. "El Poble Català", 22 de novembre 1915. "La Nació", 27 de novembre 1915, p. 8. "Acció", desembre 1915, p. 3. "Ocuparen els llocs de preferència", segons "El Poble Català" del 22, Abadal per l'Ajuntament, Bastardas per la Diputació i representants del Centre Excursionista de Catalunya, Associació Catalana de Beneficència, Institut Cultural i Biblioteca per a la dona, Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Ateneu Barcelonés, Centre de Dependents de Sabadell, Centre Autonomista de Dependents de Tarragona, Centre de Dependents de Manresa, Consell d'Investigació Pedagògica, Unió i Defensa de Montepios, Associació de la Dependència Mercantil, Foment del Treball Nacional i Orfeó Barcelonés. Intervingueren Puig i Esteve, Joan Bas i Soler, president de la Secció d'Educació i Instrucció, Jaume Viñas i Campañà, professor de Química, en representació de les Escoles del Centre, que pronuncià el "discurs doctrinal" d'aquest any, en el qual "tractà de la necessitat, cada dia més gran, de l'especialització dintre la cultura i l'ensenyança i elogià en aquest sentit l'orientació de les nostres escoles", segons el butlletí "Acció" esmentat. Els alumnes premiats, passaven tot seguit a recollir llurs premis, i pronunciaven parlaments, després, Culfí i Verdaguer per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Pere Alier per les entitats econòmiques representades a la festa, Raimon d'Abadal i Albert Bastardas, en els quals "l'obra cultural i patriòtica que realitza el Centre fou enàltida, així com s'enaltí degudament a Catalunya" ("Acció" cit.). Puig i Esteve clouria l'acte i les autoritats i representants d'entitats eren convidats a visitar les dependències del casal del Centre.
- Pel que fa al retard amb què se celebrava la festa d'obertura --- d'aquest curs, "Acció" de novembre de 1915, p. 3, assenyalava que havia estat motivat "per estar fent-se aquests dies (el butlletí sortia el primer dia del mes) alguns detalls d'ornamentació de la

Sala de festes i trobar-nos propers al període electoral".

(277) "El Poble Català", 31 d'octubre de 1916; "El Poble Català" del 2 de novembre de 1916; "Acció" d'octubre de 1916, p. 8; i "Acció", - desembre 1916, p. 2. Assistiren l'alcalde accidental Duran i Ventosa, Bastardas per la Diputació i Mancomunitat, Folguera i Duran, president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Sabater per la Cambra de Comerç, Rull per la Cambra Industrial, Manén per la Unió Catalanista, Masó per la Lliga Regionalista i Matons pel Bloc Autonomista Republicà "i moltes altres representacions d'entitats amigues, tant professionals com polítiques i econòmiques, que volgueren testimoniar amb la seva presència l'afecte que senten per la nostra entitat".

Rafael Pons, president del CADCI, cediria la presidència a l'alcalde accidental; Joan Bas exposaria la història i el desenvolupament de les Escoles del Centre, i els avantatges de l'educació per a un dependent de comerç com ho provava "els llocs que ocupen molts -- dels qui han passat per aquelles escoles". "Mercè a l'actuació del Centre -afegiria-, avui els dependents es preocupen del moviment - de l'art, saben els avanços industrials i coneixen els progressos de la ciència". Benedetto Calarossi, professor d'italià, en nom -- dels professors, llegiria un parlament en català, per primer cop -- segons assenyalaria, en el qual censuraria "els governs de tots -- els països" perquè "no es preocupen de la instrucció popular; --- d'aquí que les entitats particulars hagin de suplir amb les seves escoles la inutilitat de les oficials". Amb tot, es mostraria contrari "a les escoles de nit, per no ésser les hores de nit propícies a l'activitat intel·lectual. Aquesta dificultat se solucionaria amb el treball intensiu, pel qual tant ha lluitat el Centre, i pel qual no s'ha de cansar de lluitar." Acabaria amb "frases entusiàstiques" dedicades a les "aspiracions de Catalunya", i seguidament l'alcalde lliuraria els premis de mèrit i constància als --- alumnes guardonats, un dels quals, Francesc A. Blanc, cediria el seu premi de vint-i-cinc pessetes a la Secció d'Educació del Centre. Parlarien, després, els representants de les entitats allí -- presents. Folguera i Duran expressaria la seva admiració per la -- "tasca constant i infatigable del Centre, el fruit del qual es veurà d'aquí un temps, i es traduirà en un millor ambient social, en una catalanització completa de les forces vives de la nostra terra, com ja es veuen avui escoles catalanes, tècniques, professionals i

superiors, gràcies a la Diputació. I a aquestes escoles hi van -- forasters, hi van no catalans, que troben allí el que no troben a la seves terres." August Rull, en nom de les entitats econòmiques, expressaria la "gran simpatia amb què aquestes segueixen l'obra - del Centre"; Bastardas, elogiaria també el CADCI i compararia "el gran i magnífic edifici del Centre i les seves exemplars escoles amb els edificis ruïnosa i les escoles rònegues de l'Estat" i en deduria "la gran lligó que el Centre dóna a l'Estat". Duran i -- Ventosa, finalment, clouria l'acte.

(278) "El Poble Català", 25 d'octubre 1917; "La Publicidad", 28 d'octubre de 1917; "Acció", octubre 1917, p. 2; i "Acció", novembre -- 1917, p. 2. Hi assistirien Vallés i Pujals, president de la Diputació, a qui cediria la presidència Rafael Pons, Jover per l'Ajuntament, Sabater per la Cambra de Comerç, R. Monegal per les Escoles Catalanes del Districte II, Galí pel Consell de Pedagogia, -- Montoliu per l'Institut d'Estudis Catalans, i Ainaud per l'Ateneu Enciclopèdic Popular, entre d'altres. A l'acte, prendrien la paraula Joan Bas que donaria compte "de les millores introduïdes en el pla d'ensenyança, millores filles de les experiències obtingudes, i dels projectes que la Secció prepara per a l'avenir, d'entre els quals el més sobressortint és el que es refereix a l'establiment de les escoles diurnes per als fills dels socis". Martorell ho faria en nom dels professors de les Escoles, tot fent --- "detingudes observacions pedagògiques sobre els resultats dels -- exàmens d'ingrés a les Escoles Mercantils Catalanes que exposen - d'una faísó lamentable la deficiència de l'ensenyança en les escoles primàries". Tot seguit intervindrien Monegal, Sabater, Jover que assenyalaria com l'obra del Centre "contra la dissídia de l'Estat, constituïa una positiva realitat per a aconseguir el ressorgiment del comerç de Catalunya", i Vallés i Pujals que elogiaria també l'obra del CADCI "recordant l'alt concepte que tenia del Centre l'eminent i malaguanyat patrici don Enric Prat de la Riba". Després es procediria el repartiment de premis i Rafael Pons clouria l'acte i declararia obert el curs.

(279) El dissabte de glòria d'abril de 1915, les caramelles cantaven davant d'una nombrosa assistència de socis i famílies que sumaven -- unes 1.500 persones. "El Poble Català" del 7 d'abril de 1915, subratllava que, "a més de constituir cada any una festa de certa im-

portància en aquesta entitat, la diada de les caramelles, hi havia una gran espectació per a admirar les belleses, encara bon xic des dibuixades, de la immensa sala d'actes amb què comptarà el Centre un cop acabades les tasques dels obrers del ram de la construcció, la qual cosa sembla que serà a mitjans del proper mes de maig, en què se celebraran amb gran esplendorositat, les festes de l'aniver^{sari}". Segons el mateix diari, "durant la nit desfilaren enfront de l'auditori l'Orfeó Infantil de l'Ateneu Obrer de Gràcia, Cor - Catalunya Nova, Secció d'Homes de l'Orfeó Gracienc, Joventut Violetana... entonant tots ells magnífiques composicions catalanes - que contrastaven amb les de pèssim gust que la major part de --- colles llançaven al vent pels carrers de la nostra ciutat".

Pel que fa a les de la mateixa data de 1916, "Acció" de maig de - 1916, p. 1, en remarca l'animació del local amb aquest motiu fins ben entrada la matinada. Pel que fa a l'anada de les caramelles, la mateixa data, el 1917, "El Poble Català", 5 d'abril de 1917; - "Acció", abril 1917, p. 7; i "Acció", maig 1917, p. 6. Pel que fa al mateix dia, l'abril de 1918, "Acció", maig 1918, p. 4.

- (280) "Acció", abril 1915, p. 1. V. nota anterior. L'apartat precedent p. 292 i sgs.
- (281) La preparació dels actes correria a càrrec tant del Consell Directiu com de les diverses seccions que es comprometrien a participar i organitzar algú dels actes que havien de compondre el progrma de les festes. V. "Acció", abril 1915, p. 1. El CADCI editaria el progrma de les festes del XII Aniversari de la seva fundació i de la inauguració del seu nou estatge. Segons aquest progrma, per a assistir als actes i festes, caldria presentar el rebut de soci del Centre, si bé per al concert de l'Orfeó Gracienc hom repartiria dues invitacions de senyora per soci. Ignorem si les sardanes del diumenge, dia 9 eren considerades un "acte", però en tot cas el butlletí "Acció" de juny de 1916, assenyalava que havien estat ballades per "innombrables i amples roques de senyoretes i companys". La premsa, per la seva banda, assabentaria del progrma de festes (V., per exemple "El Poble Català" del 5 de -- maig de 1915, "Renaixement" del 6 de maig de 1915, etc.) i del -- seu desenrotllament. Així, "El Poble Català", entre el 8 i el 16 de maig, anunciaria cada jorn el progrma del dia i dedicaria nombrosos espais a regensionar i comentar aquestes festes. D'aquesta

manera, el dia 8 de maig, primera jornada de les mateixes, "El -- Poble Català", publicava un text de Puig i Esteve i un petit historial en el qual se subratllaven els 3.400 socis de l'entitat en aquells moments, els canvis de local i el creixement experimentat per l'entitat, l'organització interior, els diversos serveis, el Club de Mar del que assenyalava com més de 300 socis practicaven els diversos exercicis nàutics, les finances, etc. Descrivia també la capacitat de la sala d'actes (per a 1.500 persones), les Escoles Mercantils Catalanes que ocupaven el segon pis de la casa, a part de les aules construïdes en un tros d'edifici separat, i subratllava enfi la superfície de prop de 90.000 pams que ocupaven totes les dependències. Puig i Esteve, en el seu article, remarcava el significat de l'adquisició del nou local, "fruit de la sola força de voluntat d'un estament humil que ha assolit per mitjà de l'associació, una organització perfecta" i afirmava que el Centre representava "la voluntat i la fe que obren miracles".

"Ell ha anat i anirà (el CADCI) sempre avant perquè nosaltres ho volem, ho vol aquest humil i sofert estament, tan humil i tan sofert com indispensable en la vida col·lectiva de nostra terra; ho volem els dependents de comerç que ens hem adonat del molt que podem, perquè son molts que ho volem i ho volem molt; i tot això -- perquè veiem en el Centre la deslliurança de nostra condició d'hommes de treball i la reivindicació de la nostra personalitat catalana". Puig i Esteve, evocava les "manifestacions més remarcables de la vida del nostre centre", des de la seva fundació "que va tenir lloc amb carència ben absoluta de recursos materials, sense més bagatge que una joventut apassionada, repleta d'ideals patriòtics", el consell general celebrat feia vuit anys en què, "ben escurats de butxaques però ja ben segurs d'on anàvem", va decidir d'iniciar els treballs per a aconseguir un casal propi que permetés d'aixoplugar degudament tots els serveis i activitats del -- CADCI. "El cert és -acabava Puig i Esteve- que ja tenim aquest -- nou mitjà ben poderós de lluita pel Centre i per Catalunya; i el fet fins ara no és més que un esperó per anar avant indefinidament; no n'estem satisfets més que com a mitjà. El camí és llarg. Què ens detura? No res; al final hi haurà la victòria. ¿D'on venim? De Catalunya. ¿ On anem? a Catalunya."

(282) "Acció", juny 1915, p. 2. El dia 8 era dissabte, i malgrat el mal temps que feu durant tot el dia, acudí "una concurrència enorme -

enorme de socis" i un bon nombre de famílies dels mateixos. Rafael Pons i Ferreras a la Memòria del Consell Directiu. Curs 1914 1915, publicada a la "Revista Anyal" 1915, p. 187, després d'assenyalar "que les festes de la seva inauguració (del casal) han estat de la categoria més elevada que ens podem imaginar" i que el seu ressò "ha arribat a tots els àmbits del comerç barceloní", subratllava que una "veritable riuada de gent comparegué a la major part dels diferents actes que comprenien les festes, especialment a la sessió inaugural del primer dia i al concert coral del darrer jorn. Tan grans com són aquestes sales i ja tornarem a -- trobar-nos massa justos de local. S'ha vist ben clar que hi havia veritable interès popular en adonar-se del que era el nou casal del Centre (...)."

Pel que fa, doncs, a la inauguració del casal, i segons el butlletí "Acció" esmentat i "El Poble Català" del 10 de maig de 1915, a les 10 de la nit, es feia la inauguració, amb representacions de diverses entitats de tot ordre: Martí i Julià per la Unió Catalana, Ribera i Rovira per "El Poble Català" i la Junta Municipal de la UFNR, Giró per la Lliga Regionalista, M. Folguera i Duran per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Antoni Colomer, i Perpinyà per la Cambra de Comerç, el secretari de -- l'Institut d'Estudis Catalans, el diputat Jaume Carner, Ramon Mognal, J. Gran i Sala, Ramon Rucabado, a més de l'alcalde accidental Joan Pich, Sansalvador per la Diputació i Vallés i Pujals per la Mancomunitat de Catalunya. Altres entitats de caire catalanista, cultural, coral, centres de dependents, etc., hi eren -- també representades com l'Orfeó Català, Joventut Valencianista, Centre de Viatjants, Centre de Dependents de Sabadell, "Vida Catalana" de l'Havana, "Renaixement", Institut de Cultura Mutual -- Catalana, Associació de Dependents de Tarragona, Cooperativa Mutual Catalana, Associació Republicana del districte VI, Centre -- de Dependents de Lleida, Orfeó Gracienc, centres i joventuts dels agrupaments polítics catalanistes, Centre de Dependents de Manresa, Centre Nacionalista Republicà, la Unió Industrial, etc., etc. A 3/4 d'onze, començaria de fet l'acte amb l'arribada de -- l'Ajuntament barceloní en incorporació, precedit per guàrdies municipals muntats i amb maceres. Al vestíbol, en entrar la comiti-- va, la Banda Municipal interpretava algunes composicions, i tot seguit, a la sala d'actes Puig i Esteve llegia un parlament que

alguns diaris reproduïrien en bona part. Puig remarcaria l'esforç fet per aconseguir aquell casal propi, resumiria la tasca feta pel Centre des de la seva fundació, la realitzada per les diverses seccions, "els ideals patriotes i de millorament social que inspiren la nostra entitat", agrairia l'ajut i cooperació rebuda de diverses persones, en especial de l'arquitecte Bassegoda, de Pere Coromines i Raimon d'Abadal, i assenyalaria, finalment, que al mig de l'estrada hi fóra col·locada una placa del Centre que diria "Per Catalunya i per a Catalunya". Després, prendria la paraula Puig i Alfonso, en nom dels socis protectors, que elogiarà la tasca dels dependents del Centre, "que a costa de grans sacrificis han pogut bastir un Casal, que és a més a més d'un gran palau, un exemple a imitar per les classes patronals, que amb tot i els seus mitjans, per la falta de cohesió i entusiasme, no han pogut fer el que han fet els dependents de comerç". Domingo Saló del Centre de Dependents de Sabadell, parlaria en nom de les entitats professionals, tot elogiant també la tasca del CAD-CI, "que consideren les entitats afins com la seva mare" i faria públic l'acord del centre sabadellenc de comptar Puig i Esteve com a soci honorari d'aquesta entitat. Joan Perpinyà, president de la Cambra de Comerç, ho faria en nom de les entitats econòmiques. Martí i Julià, per les associacions i organismes de caire nacionalista de qualsevol ordre i matís, el qual assenyalaria -- que la "tasca que feia el Centre era tasca patriòtica del segle XX" i censuraria "també la tasca de les entitats econòmiques que no s'han adonat encara de Catalunya i es troben disgregades". "Per això vosaltres representeu la veritable vida de Catalunya -- manifestaria també Martí i Julià, segons la recensió de "Renaixement" del 13 de maig de 1915, p. 250-, i per això el vostre sentit és totalment contraposat als que encara no se'n han adonat de què fossin la Indústria i el Comerç de Catalunya". Martí i Julià recordaria el primer acte d'inauguració del curs del Centre al qual havia tingut "l'honor d'assistir-hi i el goig també de llegir-hi en el front dels pocs associats de llavors, el mateix lema que té de presidir aquesta sala: "Per Catalunya i per a Catalunya". Martí i Julià fóra llargament aplaudit, veient-se obligat a aixecar-se de nou i cridar "Visca Catalunya". Després, intervindria el doctor Coroleu en nom de les entitats culturals i com a representant de l'Ateneu Barcelonés; Jaume Carner pels --

diputats a Corts per Catalunya, que subratllaria els dos ideals del CAOCI: "l'ideal de la pàtria i l'ideal d'emancipació del vostre treball". "Les classes humils -assenyalaria- i treballadores han d'aixecar el nivell de la seva personalitat. I això heu fet vosaltres per a creure que així enaltireu la vostra personalitat. Per això heu construït el vostre casal; d'aquesta manera perseguíu l'anhel de la vostra emancipació. Jo m'imagino que si les altres classes socials haguessin fet el que heu fet vosaltres, -- tindríem una Catalunya florent i rica com altres temps hem tingut". Carner acabaria indicant que aquí "al nostre país, molt fàcilment es donen condecoracions, i en canvi al vostre president -- se'l processa. Jo saludo al vostre processat i dic que és un --- dels homes més benemèrits de la nostra terra." Raimon d'Abadal -- parlaria en representació dels senadors catalans, el seguiria -- l'arquitecte Bassegoda, Sansalvador per la Diputació que demanaria "als nostres industrials, que seguint l'exemple dels dependents, facin i propaguin els seus productes a la catalana i amb el segell genuïnament català"; Vallés i Pujals per la Mancomunitat, i Joan Pich, alcalde accidental. Puig i Esteve, en breus paraules, agrairia els parlaments, el nomenament de soci d'honor -- del Centre de Dependents de Sabadell i oferiria a la Mancomunitat de Catalunya, en nom de la Secció de Socors Mutus, els cabals que aquesta té per a la compra de valors. V., a més de l'"Acció" i -- "El Poble Català" esmentats, "Renaixement", també citat abans, -- del 13 de maig de 1915, p. 250 i 251.

- (283) Pel matí del dia 9, diumenge, com tots els anys, es repartien "bons de pa i arroj als pobres". A la tarda, "malgrat continuar el mal temps i caure abundosa pluja", es realitzava al Club de Mar la cinquena prova de la Copa Noguera de regates, els premis de la qual es lliuraven a les set de la tarda a la Sala de conferències del Centre. A la nit, malgrat que el "mal temps, no sols no s'embargí, sinó que s'accentuà, fent la pluja, el vent i la frescor que no fos molt agradós sortir de casa aquella nit", "malgrat -- això era difícil poder donar aquella nit un pas en el nostre hostatge: tanta fou la concurrència que cridà l'audició de sardanes, que admirablement tocà la cobla Barcino (...) fins ben entrada la matinada". V. "Acció", juny 1915, p. 3; "Renaixement", 13 de maig 1915, p. 251.

- (284) El Concert Instrumental es feu a les 10 del vespre, a cura d'un quintet, dirigit pel mestre Eusebi Bosch i Humet i format per -- Teresa i Concepció Radua (violoncel i piano), Miquel Vilà (violí), Manuel Salvat (viola) i Salvador Escofet (contrabaix), que interpretaria composicions de Michiels, Rubinstein, Bosch, Vieuxtemps, Sinding, Le Sachs, Vives i Wagner. V. "Acció", juny 1915, p.3; "Renaixement", 13 de maig de 1915, p. 251.
- (285) La inauguració es feu com en els altres dies feiners, a la nit. Hi assistirien els doctors Presta, president de l'Acadèmia d'Hygiene de Catalunya; Bartomeus, president del Col·legi de Metges; Pla i Armengol, representant de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya; Claudi Bassols, Martí Julià, i representants d'altres entitats, que visitarien les dependències destinades al Dispensari, A la sala d'actes es faria la cerimònia d'inauguració, amb la presència del abans esmentats, el cos facultatiu del Dispensari i nombrós públic. Ribas, president de la Secció de Socors Mutus i Bretó, vocal del Consell Directiu de la mateixa, explicarien "el que és aquella branca de la nostra institució, l'important missió que entre nosaltres li està encomanada, el seu desenrotllament i la seva ufana actual, així com els principals projectes d'expansió de la mateixa en l'esdevenidor". Després, parlarien els doctors Pla i Armengol, Presta, Bartomeus i Martí i Julià, els quals expressarien la "seva admiració per la perfecció de la seva instal·lació i per l'obra de solidaritat humana que realitza el Centre, al costat de la seva missió patriòtica i cultural". V. "Acció", juny 1915, p. 3-4. El text complet de la Memòria llegida per Ernest Bretó, a la "Revista Anyal", 1915, p. 217-225. També, "El Poble Català" del 13 de maig de 1915.
- (286) "Acció", juny 1915, p. 4. V., també, "El Poble Català", 12 de -- maig 1915; "El Poble Català", 14 de maig 1915; i "Renaixement", 20 de maig 1915, p. 258. L'actes d'inauguració de les cinc aules noves, fou organitzat per la Secció d'Educació i Instrucció. Conjuntament amb les aules, s'obrí una exposició de treballs escolars. A la sala de festes es faria la sessió inaugural, amb la presidència ocupada per Puig i Esteve, Bofill i Matas per l'Ajuntament, Santiago Estapé per la Diputació, Perpinyà, president de la Cambra de Comerç, Ferrer i Vidal, president de la Cambra Industrial, Folguera i Duran, president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, i Joan Bas i Soler, president de la --

Secció d'Educació i Instrucció del CADCI. Eren presents a l'acte representants de diverses entitats, entre ells l'antic soci del Centre Eladi Homs, secretari del Consell d'Investigació Pedagògica. Joan Bas i Soler, que iniciaria els parlaments, subratllaria la finalitat de les Escoles del Centre que era la "del millorament de la cultura del dependent, que tant mancat està en sa majoria", n'historiaria el moviment i desenrotllament, i asseguraria "que aquests passos que es van donant i es donaran en pro de la cultura seran destinats a fer un bé a la nostra pàtria". Manuel Alcàntara, director de "Renaixement", parlaria en nom dels deixebles, Ramon Rucabado ho faria pels antics deixebles, i Josep Sala i Ricol pels professors. Després, intervindrien Manuel Folguera i Duran, Lluís Ferrer i Vidal que assenyalaria la necessitat "que entre el dependent i l'industrial hi hagi una gran unitat", Joan Perpinyà que manifestaria que el Centre havia començat a crear "una generació comercial experta, que ha d'ésser un element de prosperitat i grandesa de Catalunya", Jaume Bofill i Matas, Santiago Estapé que afirmaria que "treballant amb la cultura pel millorament de la classe, podran els dependents presentar-se als patrons per a què els concedeixin el que és d'humanitat que se'ls concedeixi", i Puig i Esteve que clouria l'acte. Pel que fa a l'exposició, el butlletí "Acció" esmentat, citava l'anècdota referida per Joan Perpinyà, després de la vetllada, que "havent-se encarregat ell d'ensenyar a unes il·lustrades personalitats estrangeres, hostes per aquells dies, de Barcelona, el més notable de nostra ciutat, els hi feu visitar el nostre Centre, del qual quedaren admirats i l'esmentada exposició, de la qual en feren extraordinaris elogis, especialment dels gràfics que contenia la mateixa".

Citem també, un article sobre el Centre, publicat el 14 de maig de 1915 a "El Poble Català" d'Armand Santillana, alumne de les Escoles Mercantils del Centre que assenyalaria que "és bona cosa per a mi, després de la meua vida de batxiller i d'alguns anys de carrera, l'haver-me matriculat en el Centre de Dependents, única escola on hi he après el sentit pràctic". "En el Centre hi trobaran un exemple -afegia més endavant-, ací podran venir-hi els nostres estudiants a perdre l'habitud de fer simplement literatura, aquí hi aprendran "coses" no paraules... aquí els nos-

tres obrers hi veuran un camí planer per a arribar a una Societat General de Treballadors, que a part dels justos interessos polítics, fomenti i porti a florida esclatant els llurs interessos domèstics, intel·lectuals i cívics. Aquí, els uns i els altres, i en general tots els estaments de la nostra terra hi trobaran una alta escola de ciutadania que treballa per l'avenir de la raça i de la pàtria." I acabaria afirmant que "en el camí ascensional de Catalunya, el Centre és una fita".

- (287) El berenar col·lectiu com després la festa gimnàstica foren de "caràcter íntim". Per això tingueren "aquell escaient caràcter familiar que amb molta justesa feu remarcar un company", segons assenyalava l'"Acció" de juny de 1915, p. 4. El berenar, que costaria dues pessetes per cap, es faria a les cinc de la tarda, amb l'assistència de prop de 350 persones, entre els quals els presidents dels centres de dependents de Sabadell i Terrassa, i organitzat per la Secció de Propaganda Autonomista. Farien brindis Puig i Esteve, Guinart per la Secció de Propaganda, Bas per la d'Educació, Sala pels professors, Tous, vice-president del CADCI, Palà per la Secció de Relació i Treball, els presidents dels dos centres de dependents esmentats, i Puig que resumiria els parlaments pronunciats i llegiria uns versos "d'una dona que ocultà el seu nom", "rublerts de sentiment patriòtic i de paraules encoratjadores per a tothom"; al final hom cantaria "Els Segadors".

A la nit se faria la festa gimnàstica, organitzada per la Secció d'Esports i Excursions, a cura dels alumnes del Gimnàs, seguida d'una projecció de films esportius i d'excursions. Josep Noguera, president de la Secció esmentada, iniciaria la sessió amb un breu parlament que subratllaria la importància de l'educació física en si mateixa i la seva "trascendental importància per al millorament de la nostra raça, que sense la base d'una sèria cultura muscular, no assoliria mai aquell superior nivell en tots els rams de la humana activitat". "Siguem forts i tothom ens respectarà", diria a l'acabar.

V. la recensió dels dos actes a "Acció", juny 1915, p. 4 i 5; "El Poble Català", 14 de maig 1915; "Renaixement", 20 de maig 1915, p. 259.

- (288) La conferència fou organitzada per la Secció de Relació i Tre--

ball. "Els seriosos problemes del treball ocuparen aquest dia la nostra atenció, que no era just que ens oblidéssim, entre tantes festes, de la nostra condició social ni dels nostres interessos professionals, que tant bé sap defensar la nostra Secció de Relació i Treball", assenyalava el butlletí "Acció" de juny de 1915, p. 5. "Renaixement", del 20 de maig 1915, p. 259, per la seva banda, indicava que "encara que no amb l'animació acostumada, no per això menys important fou l'acte organitzat per la Secció de Relació i Treball, la nit del divendres". L'anomenada de Coroleu, de professor tediós, potser contribuí al fenomen que subratlla "Renaixement".

La xerrada, feta a la Sala de conferència, fóra precedida per una breu exposició de Pere Palà, president de Relació i Treball sobre el treball de la Secció i l'estat d'alguns projectes de la mateixa com l'Hotel per a dependents, al que ja farem referència en un altre apartat. Guifré Coroleu, en la seva dissertació, es mostraria partidari del sistema Taylor, "refutant la creença -- dels que sostenen que conduiria a l'automatisme en la vida del -- treball i afirmant, pel contrari, que sols l'organització científica del mateix crearà homes lliures que trobin en ell un estímul dignificador de la vida".

- (289) El diumenge, dia 16, fou el darrer dia de les festes, amb regates al matí, al Club de Mar, festa atlètica i partit de futbol al camp d'esports del Centre al carrer Muntaner, i a la tarda clausura dels actes amb un concert coral que resultà el de més multitudinària assistència. Segons el butlletí "Acció", es repartiren als socis més de 2.500 invitacions de senyora i en la recensió de la premsa, un diari parlaria de 5.000 persones assistents en total.

L'Orfeó Gracienc tindria cura de la festa amb interpretacions de cançons populars i d'obres de Saint-Saens, Mendelsohn, Lamote de Grignon, Montes, Vives, Morera, Franck i Lassus, cloient-se amb el cant dels Segadors que seguí tothom.

V. "Acció", juny 1915, p. 7; "Renaixement", 20 de maig de 1915, p. 260.

- (290) "El Poble Català" dedicaria comentaris al míting el 14 de maig de 1915, i el mateix dia d'aquest, el 15. La recensió, al mateix diari del dia 17 de maig de 1915; "Acció", juny 1915, p. 5-7;

"Renaixement". 20 de maig de 1915, p. 259. La premsa, en general donaria compte d'aquest míting.

- (291) "Acció", juny 1915, p. 6. També "El Poble Català" del 14 i 15 de maig de 1915. El butlletí "Acció" esmentat, assenyalava que hi - que hi havia "qui opinava que no era necessària la celebració de tal míting, perquè totes les nostres festes ho constitueixen un míting seguit de propaganda i d'afirmació nacionalista, com ho és tota l'obra del Centre, però nosaltres creguerem oportú i convenient la celebració de dit acte, perquè a part que, desgraciadament, no està tan desvetllada la consciència nacional del nostre poble per a què no siguin menester actes de tal naturalesa, responia el mateix concretament a una de les modalitats i aspiracions de la nostra institució, revelades en aquell altre dels nostres lemes: Nacionalisme."
- (292) "Acció", juny 1915, p. 6. Segons "El Poble Català" del 17 de maig de 1915, Andreu Nin subratllaria que la guerra europea venia "a demostrar el dret de les petites nacionalitats" i que ensenyava que "l'internacionalisme no pot actuar sense un sentiment patriòtic de defensa dels drets de les petites nacionalitats". "Els catalans, -manifestaria- no podem acceptar la bufetada que representa la imposició del castellà", i més endavant, "no podem tolerar que hi hagi socialistes i anarquistes que combatin al nacionalisme com a element pertorbador de la llibertat i, en canvi, defensin les constitucions arbitràries de l'Estat". Andreu Nin, que havia estat afiliat a la UFNR i que, d'ençà del maig de 1913, pertanyia al PSOE, fóra criticat pel periòdic socialista "La Justicia Social" del 22 de maig de 1915, p. 1. La seva secció Menudencias al·ludia a aquesta intervenció al míting del CADCI, sense esmentar-ne el nom, per part d'un "apreciado correligionario", com a "socialista nacionalista" "en un mitin de propaganda nacionalista organizado por una entidad pseudo-obrera que política y económicamente es antitética con las ideas socialistas", tot subratllant que "no tenemos inconveniente en declarar que, a nuestro juicio, el aludido correligionario ha sufrido, en esta ocasión, un lamentable error", per a reconèixer després que calia acceptar per part del PSOE les aspiracions autonomistes de Catalunya, si bé refusant l'adjectivació de "socialista nacionalista".- CUADRAT, X.- La cuestión catalana y el PSOE: algunas consideraciones.- "Perspectiva Social", N. 5, Barcelona, 1975, p.154.

"La revista "Renaixement", del 20 de maig de 1915, p. 259, per la seva banda, després d'assenyanlar que els de Nin i Martí i Julià havien estat els millors discursos pronunciats, subratllava que les "idees de Nacionalisme i Socialisme, fèren tan bellament exposades, que tots els concurrents amb les seves entusiastes demostracions de conformitat amb els oradors, es pot dir que consagraren aquesta nova campanya que ara es va a emprendre, i que estem segurs promptament arborarà el cor de tots els homes d'ideals verament alliberadors. La implantació d'una nova política, - fruit d'una necessitat del nostre ésser, que treballi pel millorament de la Societat tota, és avui el que s'imposa i el que, sobretotament, té més entusiastes entre la nostra joventut conscient,"

- (293) "Acció", juny 1915, p. 6. V. també "El Poble Català", 17 de maig de 1915. Es possible que Layret pensés també en la coalició de republicans nacionalistes i radicals, forjada arran del Pacte de Sant Gervasi de 1914, i de la que Layret es mostrà oposat a l'igual que respecte del fenomen efímer del reformisme.
- (294) "El Poble Català", 17 de maig de 1915.
- (295) "El Poble Català", 17 de maig de 1915. "Acció", juny 1915, p. 6. Pere Coromines recordaria un altre acte al mateix Centre, un cop en què "un allau d'homes pertorbadors hi entrà mentre amb el nostre acte donàvem un gran exemple". "Semblava aquest centre un castell". Coromines, segons les paraules d'"Acció" citada, "ens recomanà que no ens enamorèssim massa de les parets de nostra casa, sinó que fem sempre d'aquesta un castell sobre el qual hi flotà la bandera de l'ideal que l'ha creat, car si no fos així, vindria la mort col·lectiva de la nostra institució o el seu enviliment". V. també "Renaixement", 20 de maig 1915, p. 259.
- (296) "Acció", juny 1915, p. 6; "El Poble Català", 17 de maig de 1915.
- (297) "Acció", juny 1915, p. 6-7; "El Poble Català", 17 de maig de 1915; "Renaixement", 20 de maig 1915, p. 259. Compari's el judici esmentat d'aquesta darrera revista, exposat a la nota 292, amb la recensió que en fa "El Poble Català" "El senyor Martí i Julià parlà en nom de la Unió Catalanisme, atacant a tothom i dient que no s'ha de fer política, perquè es contrària al poble ja que l'enganya i el fa barallar (aplaudiments)". Segons el butlletí "Acció" esmentat, Martí y Julià, "el venerable president de la Unió Cata

lanista", pronuncià "un extens, però eloquentíssim i interessant parlament" i els "aplaudiments es pot dir que coronaren tots els períodes del gran discurs de l'il.lustre patrici".

- (298) "Acció", juny 1915, p. 7; "El Poble Català", 17 de maig 1915; "Renaixement", 20 de maig 1915, p. 259. Segons "El Poble Català" citat, Puig i Esteve, després d'agrair la prova de companyerisme dels socis que l'havien aplaudit i vitorejat quan Coromines demanà la solidaritat dels assistents envers ell, afirmaria que el procés "no l'ha preocupat mai, perquè està segur que va ésser - motivat per un acte que creu va complir amb el seu deure. Sortosament per a mi -diria-, he pogut declarar que el que se m'ha - considerat delictós ho vaig escriure amb tota meditació i així mateix ho vaig dir". Puig i Esteve, manifestaria que ell era -- "catalanista i no pot deixar d'ésser-ho i considera que el fet no havia fet perquè així ho creia. Això m'ha portat a què no he tingut de fer cap acte de covardia perquè no he pogut retirar el dit. Estic disposat a sofrir -afegiria- totes les conseqüències que puguin sortir-me del procés. Si he d'anar a la presó, hi aniré. No tinc mare ni pare, ni esposa ni fills que puguin plorar - la meva dissort," afirmació a la que una veu del públic diria: "Però teniu amics a aquesta casa que sí que ho ploraran", cosa a la que Puig contestaria: "No podeu fer-vos responsables dels meus actes personals. Tinc la satisfacció de poder tenir la seguretat que encara que jo no hi sigui hi hauran molts cents de companys que faran el que jo he fet. Si s'han pensat que amb aquesta denúncia farien tòrcer el meu camí s'han ben equivocat. Passi el que passi, sofreixi el que sofreixi, jo sempre seré igual, - sempre estimant a Catalunya, sempre lluitaré per Catalunya." El públic ovacionaria i vitorejaria novament a Puig i Esteve, i entonaria, seguidament, "Els Segadors".
- (299) "Acció", juny 1915, p. 7. Segons "El Poble Català" del 16 de juliol de 1915, el periodista català Josep Roca i Roca, havia dedicat una de les seves darreres cròniques del "Diario de la Marina" de l'havana -"un dels més llegits dels països hispanoamericans"- a les festes del CADCI. Molts altres periòdics sudamericans, tant rotatius com butlletins de grups o casals catalans, segons "El Poble Català" esmentat, s'ocuparen també, "amb motiu de les festes del nostre benemèrit Centre de l'organització i -

desenrotllament d'aquest, fent així que sigui coneguda arreu la forta organització dels dependents patriotes barcelonins, honra d'ells i de Catalunya". El CADCI, per la seva banda, expressaria el seu agraïment a Josep Roca i Roca pel seu article d'elogi de l'obra del CADCI i de recensió de les seves festes, i el convidaria a visitar el seu estatge "per a conèixer detalladament el funcionament de la nostra institució". V. "Acció" d'agost de 1915, p. 2, i "Acció" de setembre 1915, p. 3.

- (300) "Acció" d'abril de 1916, p. 1 transcrivía el programa d'actes i justificava la reducció del nombre de festes, fet al que ja ens hem referit en un altre apartat. V. Els dependents i la crisi. El CADCI davant del conflicte internacional, p. 274 i nota 93. V. la p. 6 i 8 del mateix butlletí "Acció" esmentat.

Pel que fa a la recensió de les festes, V. "Acció", maig 1916, p. 1, 6 i 8; "El Poble Català" del 18 d'abril de 1916. Aquest diari, aprofitava l'avinantesa per a subratllar novament el progrés i transcendència de l'obra del CADCI. "La vida corporativa - hi llegim - del Centre ha estat portada sense claudicacions, amb una gran energia i sacrifici. Si en ell s'hi hagués deixat introduir el partidisme polític, els seus capdavanters haurien assolit una representació popular, però el Centre hauria caigut. Si haguessin caigut en la temptació dels poderosos que els volien comprar amb un sumptuós palau, el segell catalaníssim de la seva bandera hauria desaparegut. No havent claudicat avui el Centre té el seu palau, és una força catalana poderosa i per això és envejat i és desitjat que sigui destruït. Però el Centre, com les obres milenàries, s'aguanten per la seva base i les parets que el rodegen són prou resistents perquè en ell no hi tinguin entrada els mals pastors que, pujant per la teulada, volen apoderar-se d'aquella fortalesa que tan valentment guarda la bandera catalana onejant a tots els vents."

Pel que fa als actes, el dissabte, dia 15, a la nit, es faria la ballada de sardanes; el diumenge, dia 16, al matí la tradicional "distribució d'almoines de pa i arròs als pobres", regates al Club de Mar, àpat de germanor al preu de cinc pessetes el cobert, al restaurant Miramar, en el qual farien brindis Puig i Esteve, Bas, Sala, Frederic Montaner, Ribas, Pons i altres, i un representant del Centre de Dependents de Sabadell, cloient Puig

i Esteve. A les 4 de la tarda, es faria la festa atlètica i esportiva al camp d'esports del carrer Muntaner, i a la nit la sessió de teatre a dalt esmentada. V. també, el proper apartat L'activisme nacionalista del Centre, p. 354.

- (301) "Acció" de maig de 1917, p. 1, 2 6 i 15 anunciava els diversos actes. Pel que fa a aquests, el dia 17 de maig, al matí, es procediria al repartiment d'almoines de costum, a la tarda la festa atlètica al camp d'esports del carrer Muntaner, i a la nit el repartiment de premis del Certamen Literari-patriòtic-Social, al qual ens referirem al proper apartat (p. 356 i sgs.). El dia 19, a la nit, ballada de sardanes, el 20, diumenge, àpat de germanor, en el qual sols es faria un brindis, el de Rafael Pons, president; a les cinc de la tarda, regates del Club de Mar al moll de Barcelona; i al vespre, actuació de l'Orfeó Gracienc i escenificació i glosa de la pastorella de J.A. Clavé Les flors de maig, escrita per Ignasi Iglesias que els orfeonistes d'aquella coral cantaren. V. "Acció", juny 1917, p. 1 i 13; "Acció", juliol 1917, p. 7; "El Poble Català" del 19 de -- maig 1917; "El Poble Català" del 21 de maig 1917; "El Poble Català" del 22 de maig 1917; "El Poble Català" del 19 de maig de maig de 1917, citat, faria també l'elogi de l'obra i de l'esperit del CADCI, com ho havia fet, amb el mateix motiu, els anys anteriors.
- (302) Pel que fa a la preparació de les festes i anunci del seu programa, V. "Acció", febrer 1918, p. 3; "Acció", març 1918, p. 1, 3 i 5; "Acció", abril 1918, p. 1 i 5. També, "El Poble Català" del 28 de març de 1918.

Pel que fa a les festes, el 31 de març, pel matí, es procediria al repartiment de bons, regates de vela en el port de Barcelona i obertura al local del Centre de l'Exposició de Fotografies, organitzada per la Secció Especial de Fotografia, que restaria oberta fins el 6 d'abril; per la tarda, concurs de tennis. El primer d'abril, a les 4 de la tarda, audició de sardanes per la Principal Barcelonina, i a la Sala d'Actes, a la nit; organitzada per la Secció de Propaganda Autonomista -a l'igual que ho havia estat l'audició de sardanes-, vetllada de teatre català, a càrrec de la companyia de l'actor Antoni Piere que representaria l'obra El Ferrer de Tall i el diàleg patriòtic Jordi Erin i que donaria un benefici de 126'70 pts.

V. "Acció", maig 1918, p. 4 i "Acció" d'agost de 1918, p. 5.

- (303) "Revista Anyal" 1915, p. 264; GUINART I CASTELLA, M.- Memòria de la

Secció Permanent de Propaganda Autonomista. Curs de 1914-1915.- "Revista Anyal" 1915, p. 229. "Acció", maig 1915, p. 3 i 8; "Renaixement", 8 d'abril de 1915, p. 192; El 7 d'abril de 1915, es reunien els elements cridats per l'organització de la festa, que acordarien la constitució del Comité Organitzador, format per Josep Morató i Grau, president; Eugeni Prat, caixer; J. Grant i Sala, comptador; F. Cullí i Verdaguer, secretari; J. Casajuana i Gasset, vice-secretari; i com a vocals, M. Folguera i Duran, J. Puig i Esteve, i Antoni Colomer. Per a comissions especials, es nomenaria, Ramón Vilaró, Joaquim Delclós, Víctor Ribera, F. Blanch, Manuel Alcàntara, Vicens A. Ba--llester, Joan Parellada, Joan Quer, Lluís Massot, J. Morató i Roig, i J. Capdevila. V. "Renaixement" del 15 d'abril de 1915, p. 204. "Renaixement" del 6 de maig de 1915, p. 236, tornava a referir-se extensament a aquesta festa i n'augurava l'èxit. "El Poble Català" del 12 de maig de 1915, assenyalava les noves sobre els treballs del Comité Organitzador. "Renaixement" del 20 de maig de 1915, en la seva primera plana editorial glossava la festa, sota el títol Festa d'Infants i Flors. V. també, "El Poble Català" del 23 de maig de 1915.

- (304) GUINART I CASTELLA, M.- Memòria cit.- "Revista Anyal", 1915, p. 229. "Revista Anyal" 1915, p. 266; "Acció", juny 1915, p. 17; "Acció", juliol 1915, p. 7; "El Poble Català", 23 de maig de 1915; "El Poble Català" del 24 de maig de 1915. Entre els actes, les cròniques periòdiques esmenten també la realització d'un "monumental escut" de Catalunya, format amb les flors venudes, que fóra descobert mentre l'Orfeó, la Cobla i el públic interpretaven els Segadors. V. també, "Renaixement" del 27 de maig de 1915, p. 273; i "Acció", abril 1932, p. 39.
- (305) Els beneficis, com hem assenyalat, es lliurarien a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. V. "Renaixement", 20 de juny 1915, p. 311.
- (306) GUINART I CASTELLA, M.- Memòria cit.- "Revista Anyal" 1915, p. 229; V. també, p. 266.
- (307) Els membres del Centre designats per al Comité Organitzador de la festa de 1916, foren Ramon Aragonés de la Secció d'Educació i Instrucció, Amadeu Castelló de la de Socors Mutus, Víctor Ribera de la de Relació i Treball, Josep Morató de la d'Esports i Excursions i Josep Viura de la de Propaganda Autonomista. "Acció", juny 1916, p. 13; -

"Acció", juliol 1916, p. 4; "El Poble Català", 31 de maig de 1916; "El Poble Català", 2 de juny 1916; "El Poble Català", 4 de juny 1916; "El Poble Català", del 5 de juny de 1916 n'ofereix la recensió: aquests anys es prescindiria d'oferir flors com la primera vegada, i se substituirien per banderetes catalanes a canvi d'una quantitat voluntària. L'entrada era de dos rals, però els infants acompanyats la tenien gratuïta. Igualment es descobriria un "monumental escut de Catalunya, ja garnit i que estava cobert per una tela", alhora que hom cantava els Segadors i s'aviaven coloms del Centre Colombòfil Català. Foren repartits també obsequis als nens premiats al concurs d'Història de Catalunya, celebrat darrerament a Barcelona. Segons el diari esmentat, de la recaudació en la col·locació de banderes, s'obtidrien un miler de pessetes, alhora que el Comitè Gdell cooperava també en l'augment dels beneficis.

- (308) El Comité Organitzador fóra format igualment per un representant de les cinc seccions permanents del CAOCI, i per membres de la Cooperativa Mutual Catalana, de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i de la premsa catalanista. "Acció", maig 1917, p. 6; "Acció", juny 1917, p. 13; "El Poble Català", 9 de juny de 1917; "El Poble Català", 15 de juny de 1917; "El Poble Català", 17 de juny de 1917; "El Poble Català", 18 de juny 1917. Aquest any l'entrada fóra de seixanta cèntims i el lloguer de sis cadires vuit pessetes. El Comité Organitzador, accediria a la petició de la Casa de la Maternitat que poguessin entrar un grup de nens i nenes de la mateixa, per als quals la Cooperativa Mutual Catalana facilitaria el berenar. El diumenge, sortiri en gegants i nanos per a anunciar la festa per les Rambles i el Passeig de Gràcia. L'Ajuntament, col·laboraria també amb mil pessetes a l'edició d'un llibre de recull de poemes per a infants, iniciativa d'Ignasi Iglesias, membre del Comité. A canvi, aquest lliuraria 1.000 exemplars per als nois i noies de les Colònies Escolars de l'Ajuntament. Infants i flors, en fóra el títol. La festa, fóra un èxit, com la dels altres anys. Al llarg de la mateixa, s'aixecarien globus, es dispararien jocs japonesos, es desenrotllarien jocs d'infants amb joguines per a tots els participans. Hi hauria un concert a cura de la Coral de nens de Terrassa i s'oferiria un escut de Catalunya pels nens -

del Col·legi de Catalunya, alhora que el Cor Mossèn Cinto cantava l'Himne Infantil de Millet. També sardanes, interpretades per la Cobla Espigolera; exercicis gimnàstics pels nens de les Escoles del Districte II i VI, concurs de sardanes amb una joguina de premi per a cada participant i una copa per a la colla guanyadora, oferta per la revista "Patufet", del qual era també present allí la figura o imatge. Folguera i Duran, oferiria una llaçada a l'Orfeó Gracienc, i es desenrotllarien més concerts, una passejada de gegants, nans i el patufet, elevació de globus i jocs japonesos, a més a més de la venda del llibre esmentat.

- (309) Si més no quedà constituït el Comité Organitzador de la IV Festa d'Infants i Flors, "que enguany per les impressions rebudes, revestirà una importància extraordinària", segons assenyalava "El Poble Català" del 28 de març de 1918, que assabentava de la constitució d'aquest Comité el 23 de març i de la celebració d'una nova reunió el 30 del mateix mes al CADCI. V. també "El Poble Català" de l'onze d'abril de 1918 que informa com el Comité quedà constituït definitivament en la darrera reunió feta pel mateix, del projecte de fer una tombola i del dia projectat per a la festa (9 de juny). "Acció" de juliol de 1913, p. 4, assabentava que el "dia 9 de juny, malgrat no celebrar-se la Festa d'infants i de les flors, tingué lloc en el Centre la funció de teatre català que formava part de dita Festa a profit de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. (...) va representar-se El Pubill i Pare i padrí."
- (310) Així ho assenyalava pel que feia al curs 1914-1915, "Acció" de juny de 1915, p. 9. "Acció" de març de 1916, p. 4, assenyalava les normes de la Secció d'Educació i Instrucció, "a fi que hi hagi major uniformitat en tots els treballs que hagin de presentar els alumnes al final de curs, i puguin presentar-se amb èxit a qualsevol exposició o concurs en què hi prenguin part les Escoles Mercantils Catalanes". Les normes feien referència a la presentació dels treballs, obligatorietat del català en la seva redacció, llevat de quan es tractés d'assignatures d'idiomes, tipus de paper, llibreta, etc. "Acció" de març de 1917, p. 3-4, per la seva banda, donava normes sobre els concursos de fi de curs: premi de mèrit al millor treball, "d'acord amb el tema in

dicat pel senyor professor", al qual li corresponia un llibre - de consulta o literatura que fes referència a l'assignatura estudiada", i dos accèssits que comportaven la matrícula gratuïta per al curs següent; i, a més a més, hom donava un premi a la constància per a l'alumne que hagué tingut menys faltes. Aquest mateix butlletí darrer esmentat, afegia les normes generals de presentació dels treballs. "Acció" de maig de 1918, p. 2, assenyalava el 15 de juny com a data final de presentació dels treballs, l'obligatorietat de la redacció d'aquests en català, fora dels de les assignatures d'idiomes i les de teixits, caligrafia, dibuix i geografia comercial, i precisava que els alumnes "deuen presentar un treball com a demostració de l'aprofitament de les explicacions del senyor professor".

Pel que fa al repartiment de premis, el corresponent al curs - 1913-1914, es faria el 1 de juliol de 1915, a causa de no haver-se pogut fer abans per "les obres que s'han tingut de fer al local". V. "El Poble Català", 30 de juny de 1915; "Revista Anyal" 1915, p. 198-199; i "Acció", 1 de juliol de 1915, p. 4. Aquest acte citat, fóra presidit per J. Puig i Esteve, i hi intervindrien Joan Bas i Soler, el professor J. Viñas i Campanyà i el mateix Puig i Esteve que clouria. V. l'apartat Les altres seccions entre 1914 i 1918, p. 411 i sgs. Pel que fa al repartiment de premis dels altres cursos, aquests coincidiren, com ja hem assenyalat més amunt, amb la inauguració dels cursos. V. p. 318.

Segons "Acció" de juny de 1916, p. 4 i 12, foren oferts tres premis extraordinaris de 25 pts., a les classes de català (per la Secció de Propaganda Autonomista), geografia comercial i mercologia (en ambdós cassos pel soci protector Francesc Blanch i Trota). Aquest premi es renovaria el curs següent, pel que fa a la Secció de Propaganda, si més no, pel que indica "Acció" de novembre de 1917, p. 4.

Els treballs eren després exposats en una mostra i posteriorment aquesta o una selecció de la mateixa participava en una exposició, organitzada per la Diputació barcelonina, i instal·lada a l'Escola Industrial el mes de juliol. V. "Acció" d'agost de 1915, p. 5; "Acció" de maig de 1916, "Acció" de juny de 1916, p. 4, la qual assenyalava que a l'exposició hi figurarien

a més, "els treballs fets a classe durant el mateix (curs)"; - "Acció", agost 1917, p. 4 que manifestava que els treballs de les Escoles del Centre a l'Escola Industrial, feien costat també a les instal·lacions dels centres de dependents de Sabadell i Terrassa; "Acció" de juliol de 1918, p. 2, que indicava que l'exposició es faria primer a l'Escola Industrial i després al CADCI, a causa d'"haver-se rebut tard els treballs"; aquesta s'obria el 18 de juliol i es cloïa el 15 d'agost a l'Escola Industrial, segons "Acció" d'agost de 1918, p. 3, però en perllongar-se, deixaria definitivament d'exposar-se al Centre. V. "Acció" de setembre de 1918, p. 3. V. també, "Acció" d'octubre de 1918, p. 3. V. també nota següent.

- (311) La festa de germanor, se celebraria el 11 de juliol de 1915, - encara que primer havia estat anunciada per al dia 4. V. "Acció" de juny de 1915, p. 9; "Acció" de juliol 1915, p. 4; "El Poble Català" del 3, 4 i 11 de juliol de 1915. "Acció", agost 1915, p. 5. Segons aquest darrer butlletí, la festa consistí en una audició de sardanes a càrrec de la Cobla Barcino i un vi - d'honor en un dels entremetjos. Ramon Aragonés, pels alumnes, - oferiria l'acte, Rafael Pons contestaria pel professorat i Joan Bas resumiria. El benefici de 5 pessetes que en restaria de la liquidació de la festa, s'ingressaria a la Comissió Administrativa del Casal del Centre.

La del curs 1915-1916, es faria el 2 de juliol de 1916, i es - prepararia amb una cura especial des del mes de maig per una co - missió organitzadora, amb la consulta i aprovació de les agrupacions escolars. A partir de les cinc de la tarda, es desenrotllaria una sessió literària, "consagrada a enlairar la memòria" de Ramon Llull, Shakespeare i Cervantes, "amb motiu del sisé - aniversari del primer i el tercer dels dos últims". Presidirien Puig i Esteve, Parellada i Calderó per la Diputació i l'Ajuntament, Rubió i Balaguer, Sants Oliver, Morera i Galícia, Mateu, Ors, Massó i Torrents i altres. Prendrien la paraula Joan Bas - que elogiaria la tasca dels dependents que assistien a les Escoles del Centre, "malgrat que pesi sobre d'ells la jornada del - treball quotidiana", Rubió i Balaguer que dissertaria sobre "Ex - emples de la vida de Ramon Llull", i que en començar elogiaria

la "tasca de cultura i de patriotisme del Centre, el qual demostra desitjos de conèixer els seus socis la vida del gran pensador català, com ho evidència el fet que han donat el seu nom a una aula de les Escoles"; Miquel del Sants Cliver ho faria sobre Cervantes i Morera i Galícia sobre Shakespeare. Puig i Esteve clouria. Després s'inauguraria l'exposició de treballs escolars (V. nota 310), que romandria oberta fins el 6 de juliol. Tot seguit, uns 200 alumnes s'aplegaven a la sala petita de conferències per a obsequiar els professors de les Escoles Mercantils, assistint-hi també els que eren a la sessió literària. Víctor Ribera, en nom dels alumnes oferiria la festa als professors, Artur Martorell contestaria per aquests i clouria Joan Bas. A la nit, finalment, es faria una audició de sardanes. Hom obriria una subscripció de donatius per a sufragar les despeses. V., per a tot plegat, "Acció", juny 1916, p. 3-4; "Acció", juliol 1916, p. 2; "El Poble Català", 2 de juliol de 1916; "El Poble Català", 3 de juliol de 1916.

La del curs 1916-1917, fou preparada per una comissió formada per Josep Canela, Josep Garcia, Josep Casas, Jaume Salas i Francesc Davi, i es desenrotllaria en dos dies:

El 29 de juny, sardanes, i el primer de juliol, conferència sobre "Dinàmica del llenguatge" a càrrec de Nicolau d'Olwer, precedida d'un parlament de Joan Bas. Seguidament, hom nomenaria els alumnes guanyadors de premis en el curs, "repartint-se els accèssits" i fóra "inaugurada l'Exposició Escolar dels treballs fets durant el curs i a l'acabament" (V. també nota 310). A la tarda, se celebraria una festa gimnàstica al camp d'esport, i al vespre concert de l'Schola Orfeònica, i entre la primera i segona part els professors eren "obsequiats amb un refresc pels deixebles; fent l'oferiment de la festa Josep Casas i Petit, i remerciant-ho en nom dels (...) professors, Josep Sala i Ricol". V. "Acció", juny 1917, p. 4 i 22; "Acció", agost 1917, p. 4 i 11.

La festa de germanor de 1918, sembla que no se celebrà, en esperar, l'estiu d'aquest any, la Secció d'Educació de fer-la coincidir amb la inauguració de l'exposició escolar ("Acció", juny 1918, p. 2. "Acció", agost 1918, p. 3). V. nota 310.

- (312) "Acció", juny 1915, p. 8. "Acció", juliol 1915, p. 2-3. L'assemblea de socis d'aquest Consell se solidaritzaria també amb en Puig i Esteve, objecte aleshores d'un procés al que fem referència tot seguit. L'assemblea, a proposta de Josep M. Ribas, convindria "en la necessitat de celebrar un Consell general extraordinari per a introduir en els estatuts socials les modificacions que siguin necessàries per a evitar que mai puguin introduir-se en el Centre elements que puguin fer-li perdre el caràcter que té, o si això no aconseguissin (que naturalment no aconseguirien) pertorbar la nostra vida social. La presidència manifestà que com és probable que a no tardar molt els socis del Centre tinguin que ésser cricats per a sancionar acords del Consell Directiu referents al Casal, i facultar a aquell per a dur-los a la pràctica, es podrà aprofitar l'ocasió de tal Consell general extraordinari, per a efectuar dita modificació d'Estatuts i altres que siguin necessàries." Aquesta proposta es canalitzaria a través de la reforma estatutària, aprovada al consell general del 1 de desembre de 1915, com hem vist a l'apartat anterior, p. 297-298 i la nota 212. El Consell - també, finalment, aprovaria, a proposta de diversos socis, d'agrair la tasca duta a terme durant el curs pel Consell Directiu.
- (313) "Acció", juliol 1916, p. 4. "Acció", d'agost 1916, p. 3, assenyala que el nou consell directiu, en la seva primera reunió, el 3 de juliol de 1916, faria "constar en acta l'agraïment intens i unànim del Consell Directiu envers el seu digne expresident, Josep Puig i Esteve, per la gestió brillantíssima i inoblidable del mateix, durant els anys que exercí el càrrec".
- (314) "Acció" de juny 1917, p. 1; "Acció", juliol 1918, p. 1. L'ordre del dia era el rutinari de cada any: lectura i aprovació de l'acta del consell anterior, el mateix pel que feia a la Memòria del Centre, exposició i aprovació de l'estat de comptes, renovació dels càrrecs del Consell Directiu que corresponia renovar, i discussió i votació de les mocions que "es presentin a les deliberacions del Consell general".
- (315) V. p. 313 i sg. dins d'aquest capítol. "Acció", juny 1918, p. 1; "Acció", juliol 1918, p. 1.
- (316) "Acció", febrer 1915, p. 2. Recordi's dins d'aquest capítol, -

- (317) V. p. 292 i nota 190 d'aquest capítol.
- (318) V. també supra p. 292, i 297.
- (319) V. la p. 296 i en especial la nota 207. Cal esmentar també un altre consell extraordinari, celebrat el 21 de juliol de 1917, - "per a comunicar als socis l'enutjós afer de l'ex cobrador del Centre, Emili Guillemí, el qual com ja és sabut, fou depositat - del seu càrrec i expulsat de soci. L'assemblea acabà aprovant - tot ço realitzat pel Consell directiu i el facultà, a més, per a prendre part en causa, en el moment que cregui convenient fer ho, en el procés que se segueix contra l'esmentat cobrador". V. "Acció", agost 1917, p. 1.
- (320) V. l'apartat anterior p. 296-297.
- (321) Així, "Acció" de setembre de 1915, p. 14, subratlla, que el 8 d'agost de 1915 s'havia celebrat a Vallvidrera l'Aplec de la - Sardana, "sortosament esdevingut tradicional", segons fa notar; i al que hi havien assistit un "gros contingent de consocis - nostres" amb la bandera del Centre. V. també p. 2 del mateix - butlletí citat.

Segons "El Poble Català" del 16 de maig de 1916, el CADCI formava part, juntament amb la Unió Catalanista, Lliga Regionalista, Orfeó Català i Lliga Espiritual de N. Senyora de Montserrat, de la Comissió Executiva de l'Aplec de la Sardana que se celebraria el 18 de juny de 1916 a Vallvidrera. V. "El Poble - Català" del 16 i 24 de maig de 1916; "La Nació" del 20 de maig de 1916, p. 8; "Acció", juny 1916, p. 13; "Acció", juliol 1916, p. 4. Josep Mallofré, president; Pere Serra i Puiggurí, vice-president; J. Sanxo i Farrerons, secretari; J. Bel, administrador; Joan Valls, Ramon Riera i Francesc Xavier Pons, "pabor des de festa"; i Narcís Fuster, F. Curet, Josep Grant i Francesc Llinàs -aquest darrer representant del CADCI-, eren els - components d'aquella comissió.

Francesc Llinàs de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista del CADCI, formaria també part del Comité Organitzador de l'Aplec de la Sardana que se celebraria el 16 de setembre de 1917, festa que, "per a donar-hi acabament, vàrem organitzar -

per a la vetlla de dit dia, en el nostre (...) Centre, un acte que dedicat a la Música Popular anava a profit de l'Aplec de la Sardana", segons "Acció" d'octubre de 1917, p. 6. A la vetllada hi prendrien part Francesc Viñas, el concertista Antoni Laporta, l'actor Ramon Tor que faria de rapsoda, i l'Orfeó Gra cienc. V. també, "Acció", de setembre de 1917, p. 16; "Acció" d'octubre de 1917, p. 6; "Acció" de novembre de 1918, p. 4, - que assabentava dels guanys obtinguts per aquest acte "amb motiu de dit Aplec i a profit del mateix": 364'15 pessetes.

- (322) El Centre feia de secretari de la Comissió Permanent d'entitats organitzadora de l'onze de setembre. Recordi's la iniciativa - presa pel CADCI el març de 1914 de cara a una celebració més - solemne del dos cents aniversari de la diada de 1714. V. el - tercer capítol d'aquest treball, p. 153 . Una de les entitats, per ordre rotatori cada any, s'encarregava d'organitzar aquest aconduïment de les ofrenes al peu de l'estàtua. Una comissió - de socis del CADCI, per la seva banda, a l'igual que en els - anys anteriors, seguia portant, de bon matí, cada onze de se- - tembre la seva corona o ram.
- (323) V. el capítol segon d'aquesta obra, p. 59. "El Poble Català", 18 de juliol de 1914.
- (324) "El Poble Català", 18 de juliol de 1914; "La Pàtria", 6 de --- juny de 1914; "El Poble Català" esmentat, publicava una lletra de Puig i Esteve a l'alcalde, a la que més endavant ens referi rem expressament, en la qual assenyalava alguns detalls d'aques ta iniciativa: la subscripció pública es feu sobre la base -- d'una quota única de deu cèntims per a contribuir a les despeses de confecció de la bandera, de seda, construcció d'un "ar- tistic ramat de ferro forjat per a la mateixa" i "confecció -- d'un àlbum per a recollir les firmes dels donants i fer-ne en- trega de tot" a l'Ajuntament.
- (325) Recollides les llistes de subscripció i teixida la bandera, -- amb l'oferiment de diverses col.laboracions com la del Col.le- gi de l'Art Major de la Seda, Junta Municipal de Ciències Natu rals, Foment de la Sericicultura, i diverses persones que pres taren el seu concurs professional de manera gratuïta per a la realització de l'ensenya, Puig i Esteve, visitava a mitjans de de juny l'alcalde accidental tot lliurant-li la lletra esmenta

da, el qual acceptava l'ofrena tot "prometent que aquest --- (l'Ajuntament), d'acord amb l'entitat ofertora, organitzaria una gran festa per a efectuar l'entrega i l'hissament de la bandera". V. "El Poble Català" del 18 de juliol de 1914, V.- també la nota 324 d'aquest capítol. "Renaixement", 18 de -- juny de 1914, p. 304. El CADCI, faria igualment una crida a persones o entitats que haguessin obert llistes de subscripcions per a la bandera, en anys anteriors, perquè les lliures sin amb els diners al CADCI a fi de fer l'àlbum citat a la nota 324. V. "Renaixement" del 9 de juliol de 1914; "La Publicidad", 16 de juliol de 1914.

- (326) "El Poble Català" del 10 de juliol de 1914; "El Poble Català" del 18 de juliol de 1914. V. el V. III de les Actes de l'Ajuntament de Barcelona de l'any 1914, a l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona que recull el debat sobre aquesta qüestió -- "Si el Ayuntamiento debía tener una bandera catalana -manifestaria un dels regidors oponents debía ser costeándola el propio Ayuntamiento y si las mujeres catalanas, querían regalar una bandera al Ayuntamiento podían hacerlo directamente y no por la mediación de una sociedad de marcado carácter partidista". A la segona sessió, un dels principals regidors "reticents", Balugera tornaria a insistir que s'oposava a que la bandera fos oferta per una "entitat política". Abadal lamentaria els termes amb que aquest s'havia expressat envers el Centre, una entitat "que honraba a la ciudad, que había llegado a reunir un número extraordinario de socios (...), que había substituido al Estado en servicios que este debía hacer como las enseñanzas comerciales que él había establecido" i que -- l'Ajuntament havia d'acceptar i agrair l'ofertament. D'altres regidors catalanistes defensarien també el CADCI, com Martí Matons que negaria que el CADCI fos una entitat política. Balugera, a la segona sessió proposaria, aleshores, d'acceptar la bandera, però aquesta es dipositaria a l'Arxiu Municipal i l'Ajuntament n'encarregaria la confecció d'una altra per a posar-la a la façana gòtica. Abadal s'hi oposaria i plantejaria una altra proposició que, tanmateix, feia concessions als regidors que s'havien oposat a l'acceptació de l'ofertament del CADCI o a la col.locació de la bandera a la façana gòtica: -- "Que (...) se acuerde izar la bandera ofrecida por el CADCI,

después de hecha entrega de la misma en la fachada gótica de las Casas Consistoriales, y se acuerde proceder por el Ayuntamiento a la elaboración de otra bandera catalana para que ondee en dicha fachada en la forma en que se expuso en el dictamen, depositando la ofrecida por dicho Centro en el Archivo de la Ciudad".

- (327) Davant el resultat de la primera sessió municipal del 9 de juliol, Puig i Esteve adreçaria un escrit a "El Poble Català" - amb data del 14 de juliol de 1914, que fóra publicat el 18 de juliol, reproduint la lletra adreçada a l'alcalde explicant - la història de la iniciativa i fent l'oferiment de la bandera, lletra a la que ens hem referit en notes anteriors, tot lamentant-se alhora que "determinats regidors", "no sabem si per haver-se informat malament o per engegament partidista, deixaren la veritat no gaire ben parada", davant de la qual cosa feien pública la citada lletra. Per la seva banda, "Renaixement" del 13 d'agost de 1914, p. 407, mitjançant un escrit de J. B. Surribas titulat La gloriosa bandera catalana, criticava el resultat de les dues sessions: "Devem guardar-la, vos Maig ho haveu dit, per a quan els regidors de la Barcelona nostra siguin fidel espill de la fermesa del nostre esperit; quan en aquella casa que abrigà als heroics consellers no hi puguin entrar -- els que fan befa de la Pàtria nostra i quan, entre els que la porten sovint als llavis, no hi rumbegi aqueixa acomodaticia transigència que un dia els fa claudicar perquè la corona d'en Casanova no ostenti cap símbol nacional, i ara, ja ho veieu, -- passen per rebre la nostra ensenya com un drap de museu. Sí, -- benemèrits del Centre Autonomista, guardeu-la com a penyora -- preuada que us fan els que contribuïren a teixir-la amb la seva modesta quota. Dintre vostra casa catalaníssima hi serà -- dignament guardada, i no la plantem a la Casa Comunal fins que una tramontanada patriòtica airegi i escombri per sempre tot resquí anticatalà. Tinguem ben present que en cap de les -- dues vegades que es parlà de la qüestió, cap veu virilment patriòtica sabé imposar-se; era preferible la derrota a la retirada, permetent que quedés el dictamen sobre la taula, i la -- segona vegada, fou encara més vergonyós, fou la transacció -- mixtificadora el que prevalgué."

- (328) V. l'escrit -o "missatge"- adreçat a l'alcalde el 20 de juny de 1914 per la comissió esmentada a "La Nació" del 24 de juny de 1914, p. 3. També, "El Poble Català" del 25 d'agost de 1914. "El Poble Català" del 9 de setembre de 1914 informava de la darrera reunió de la comissió de l'onze de setembre, la qual, entre d'altres acords, feia "pública manifestació de goig" -- per l'"unànim acord de l'Ajuntament" d'honorar de manera pública i solemne a Rafael de Casanova. "Renaixement", 10 de setembre 1914, p. 478. "El Progreso" del 12 de setembre es referiria irònicament al trasllat de l'estàtua que fins aleshores es trobava al Saló de Sant Joan, quasi adossada a l'Arc de Triomf: "Pues bien, ahora se le ha antojado a una entidad catalana cambiar de sitio aquella estatua y así lo solicitó al Municipio. Este accedió encogiéndose de hombros." L'estàtua es traslladaria a la Ronda de Sant Pere, davant de l'edifici de l'aleshores "Palace Hotel". Pel que fa a la preparació d'aquesta diada, recordi's també el capítol anterior, p. 153 .
- (329) "La Veu de Catalunya" del 12 de setembre de 1914, comentant - els incidents esdevinguts el dia abans i als que ens referirem més endavant, manifestava en un editorial titulat L'excusa; -- "Són inqualificables les escenes de pertorbació passades ahir. Sembla, talment, que de part d'alguns dels qui usdefruïten el tòpic -tòpic en la boca llur- de l'espanyolisme i que secretament nodreixen l'odi mesquí contra els nostres homes i les -- nostres coses, hi ha interès en ressucitar malentesos i en enfondir abismes i encendre campanyes pertorbadores en perjudici d'Espanya en general i de Catalunya en particular." I ho semblava, segons "La Veu de Catalunya" "perquè ja abans de l'onze de setembre veus fatídiques, profetes tendenciosos (...) predicaren amb precisió tristament confirmada els successos i predicaren averanys que semblaven respondre a una consigna". El subratllat és nostre.
- (330) L'excusa.- "La Veu de Catalunya", 12 de setembre de 1914. Les precaucions, assenyalava el mateix diari, més que al "bon desig d'assegurar l'ordre públic semblen respondre a la malèfica prufja d'excitar les masses i d'escampar l'alarma".
- (330 Bis) Així, "La Publicidad" del 10 de setembre de 1914, publica-

va diverses notes sobre la diada de l'endemà, entre elles la convocatòria de la Junta de la Secció de Propaganda Autonomista als socis, a les set del matí, per a portar la corona a l'estàtua. V. també, "Acció", d'octubre de 1914, p. 6.

GUINART I CASTELLA, M.- Memòria de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista. Curs de 1914-1915. "Revista Anyal" 1915, p. 226.

- (331) A les 12, efectivament, compareixeria una comissió municipal nomenada expressament per a acudir a l'estàtua, encapçalada -- per una parella de la guàrdia municipal muntada, que dipositaria una corona de llorer. Puig i Cadafalch hi assistiria en nom de la Diputació. "Col·locada la corona en el monumento -- assenya la crònica de "La Publicidad" del 12 de setembre de 1914- hubo aplausos entusiastas y canto de Segadors. Pronunciaron entusiastas discursos los señores Rosés (regidor), Guimerà y Puig y -- Cadafalch." "La Publicidad" citada, esmenta vuitanta i quatre ofrenes, de les quals setanta i una d'entitats. Pel que fa a l'Ajuntament, aquest s'havia començat a fer ja present en la diada en l'etapa anterior, no sense dificultats i pressions de les minories catalanistes de l'Ajuntament mateix i d'entitats diverses, entre les que no havia faltat el CADCI. V. p. 126 -- dins del capítol tercer d'aquest treball.
- (332) "El Poble Català", 12 de setembre de 1914. "El Poble Català" -- del 10 de setembre de 1914, per la seva banda, assenyalava que la "immensa majoria, per a no dir totes les associacions de ca -- ràcter autonomista i patriòtic de Barcelona que entre políti -- ques, culturals, professionals, etc. sumen alguns centenars, -- enviaran llur representació per a acompanyar als comissionats del Centre designats per a fer entrega de la bandera". Junta -- ment amb la bandera, havien de lliurar un remat de ferro per -- al pal de la mateixa i un àlbum amb les llistes de subscriptors que sumaven segons aquest darrer diari, "un total de prop de -- 7.000 firmes, essent d'advertir que pels anys transcorreguts, -- s'han perdut un considerable nombre per haver-se dissolt durant el mateix temps, nombroses associacions de les que obriren -- llistes i havèr-se-lis extraviat a alguna de les encara exis -- tent. Així pot calcular-se que més de 10.000 persones contri -- buïren en el seu dia a la subscripció"

- (333) GUINART I CASTELLÀ, M.- Memòria cit. "Revista Anyal" 1915, p. 226; "El Poble Català" 12 de setembre de 1914; "Revista Anyal" 1915, p. 261 i 262; PONS I FERRERAS, R.- Memòria del Consell - Directiu. Curs de 1914-1915.- "Revista Anyal" 1915, p. 185.
- (334) "El Poble Català", 12 de setembre 1914. "Altres -escriu el mateix diari- ja s'havien col.locat convenientment al carrer de la Ciutat on havia d'ésser col.locada la bandera i també pel carrer d'Hèrcules hi havia molta gent".
- (335) "La Publicidad", 12 de setembre de 1914. "He dit per un atzar -afegia Puig i Esteve, segons aquest mateix diari- perquè les persones (...) que venien cridades a ofrenar-vos la bandera -- perquè elles iniciaren la idea i elles realitzaren tots els -- treballs preliminars per a dur-la a la pràctica, fins a arri-- bar a l'obtenció de la mateixa, per virtut del temps trans-- corregut i de les exigències de la vida, es troben disgregades, més ben dit, lluny de l'ambient que els havia de permetre dei-- xar llesta i acabada l'obra que tan encertada i bellament co-- mençaren."
- (336) "Tots els donants de la quota única de 10 cèntims que figuren en les llistes relligades d'aquest volum que us ofrenem; --- Eduard Segarra i Cendre que va ésser l'iniciador de la idea; - el distingit artista Antoni Yance, estimat company nostre que generosament va dibuixar les aplicacions de ferro forjat que - ornamenten el pal; la il.lustre corporació Art Major de la Seda (...) i els socis de la mateixa senyors Giménez, Malvehy, - Ponsa, germans Fàbregas, Romaní (q.e.p.d.) i l'illustre arquitecte (...) Puig i Cadafalch que més que ningú han ajudat a l'obtenció d'aquest riquíssim drap de seda, com si volguessin que la riquesa, l'art i el bon gust del mateix fossin a l'en-- sems una mostra gallarda de la traça industrial d'aquesta terra i una valoració efectiva dels alts sentiments que infantaren - l'empresa a què avui donem efectivitat."- "La Publicidad", 12 de setembre de 1914.
- (337) "La Publicidad", 12 de setembre de 1914. "El Progreso", per la seva banda, seguint la seva banda, seguint la seva tònica habitual de comentar els actes de caire catalanista, assenyala - que el "Señor Pich recibió arriba a una Comisión que fue a --

entregar la bandera catalana costada por unos chicos para la ciudad de Barcelona" i que el "que presidia aquellos chicos - pronunció un discurso redactado por Xenius", afirmació aquesta que és l'única font on l'hem vist escrita i que pel caire anticatalanista de la mateixa cal acollir-la amb escepticisme, a part que l'estil es correspongui amb el d'altres discursos de Puig i Esteve.

- (338) L'alcalde accidental Pich que era radical, segons "El Progreso" esmentat del 12 de setembre de 1914, en acabar les paraules de Puig i Esteve "estaba rojo de indignación y conteniéndose a duras penas contestó como alcalde, con estas palabras - (...) " -segueix el seu discurs-. Segons el mateix diari, "algunos verdaderos catalanes que allí estábamos aplaudimos con sincero entusiasmo -el discurs de l'alcalde que segons aquest diari acabà amb un "Visca Espanya"- . A los concejales regionalistas se les alargó la cara un palmo con lo cual les llegó al suelo." Segons "La Publicidad" del 12 de setembre de 1914, que en transcriu el discurs l'alcalde manifestaria el seu "goig -- quan l'acte que en aquests moments estem celebrant uneix a --- tots en el sentiment i en l'aspiració d'autonomista: tots som autonomistes, tots sentim l'amor a la terra en el més fons -- dels nostres cors, i enaltim a Catalunya joiolos d'haver vist la llum de la vida en el si de la terra catalana", per a acabar amb les paraules transcrites a dalt en el text. El mateix Pich, subratllaria, per una altra banda, en començar, que "poques vegades com avui m'he sentit honrat al desempenyar l'alcaldia (...) en trobar-me portaveu de la Corporació per a expressar la nostra gratitud als catalans que així enalteixen l'enssenya de la nostra Pàtria".

(339) "El Poble Català", 12 de setembre de 1914.

(340) Aquí és on divergeixen les fonts i testimonis. Segons "La Publicidad" del 12 de setembre de 1914, "algunos lerrouxistas -- trataron de perturbar, dando varios gritos, recibiendo una tanda de palos y bofetones, y teniendo que ser auxiliados por la guardia municipal para librarse de los fervores de la multitud. Internados los perturbadores en las casas consistoriales, por algunos guardias, salieron luego por otra puerta." També, se-

gons "El Poble Català" del 12 de setembre de 1914, "uns individus volgueren pertorbar l'ordre, però la intervenció ràpida de la guàrdia municipal feu que no passés a majors". "El Progreso", per la seva banda, assenyalava que els "chicos" varen vitorejar "Cataluña libre, independiente y sin cadenas. Y se llegó a la infamia de las familias, a la mayor vileza: se dieron mueras a España y los manifestantes los repitieron. Entonces de un grupo de verdaderos catalanes que estaban en el zaguán del Ayuntamiento, partió un estentóreo grito de Viva España, y en el acto, cien energúmenos de Prat de la Riba, se lanzaron sobre aquel honrado ciudadano y lo apalearon brutalmente; aún más: un policía lo detuvo y se lo llevó a la Delegación de donde salió gracias a los buenos trabajos de los concejales señores Colominas, Maseras y Arola, y el señor Pich que se puso al habla con el jefe superior de policía." Segons "El Diluvio" del 12 de setembre de 1914, "los aplausos y el canto de Els Segadors comenzaron a enardecer los ánimos hasta que de un grupo salió un grito de ¡Muera Lerroux! Un obrero protestó airadamente e increpó a los manifestantes que estaban en la calle, por lo que cayó sobre él una lluvia de puñetazos, mientras se oían vivas a Cataluña y continuaban los manifestantes el canto de Els Segadors. Mezclados con esos vivas legítimos profirieron-se luego otros verdaderamente reprobables, destinados a hacer más mal que bien a nuestra región y a dar pasto a los enemigos de ella. Un policía dió un viva patriótico y fue agredido a -- bastonazos por los jóvenes autonomistas."

Els crits "subversius" foren també denunciats pel governador civil i desmentits per "La Veu de Catalunya", com assenyalen a la nota 342.

- (341) A les Rambles s'intentarien reagrupar els manifestants. Aquí es donarien visques a Catalunya, "fent-se amb aquest motiu -- dues detencions", Josep Canals Serrate de 20 anys i Lluís Cost Fornell de 24, segons "El Poble Català" del 12 de setembre de 1914. "La Publicidad" del mateix dia assenyalava també els intents de manifestació a les Rambles "que fueron disueltos violentamente por la policía. Algunas parejas montadas maniobraron largo rato, dando sustos en abundancia. La misma policía con sus injustificadas agresiones enardeció a muchos y comen--

zaron a oírse de nuevo gritos, aplausos y silbidos." També foren detinguts tres soldats i tres caporals que varen estar presents a la col·locació d'ofrenes a l'estàtua de Rafael Casanova i a l'acte de lliurament de la bandera a l'Ajuntament, vestits militarment. Narcís Rucabado, Salvador Campos i Batlle, Lluís Llobet i Sànchez, Antoni Serra i Sardà, Joan Ribera i Bros, i Enric Albareda i Camps, foren els detinguts, els tres primers dels quals eren socis del CADCI (Recordi's la p. 303 i la nota 251 d'aquest capítol). "El Progreso", 12 setembre de 1914; "Revista Anyal" 1915, p. 263; PONS I FERRERAS, R.- Memòria cit.- "Revista Anyal" 1915, p. 185. GALI, A.- op. cit., p. 350. Segons "La Veu de Catalunya" del 12 de setembre de 1914, hom assenyalaria al Govern civil, abans de mitja nit, que havien estat posats en llibertat, per la intervenció de Pere Coromines, probablement (V. nota 348), "els dos joves dependents de comerç que havien estat detinguts durant la tarda per haver pres part a la manifestació catalanista", segurament els dos joves esmentats detinguts a les Rambles. Pel que fa als sis -- soldats, vegi's més endavant, la p. 330 dins d'aquest apartat.

- (342) "La Publicidad", 12 de setembre de 1914. Segons "El Progreso" de la mateixa data, el governador civil, "señor Andrade hizo anoche a los periodistas una suscita relación de los sucesos ocurridos con motivo de los actos catalanistas. Nos dijo que había telegrafiado al ministro diciéndole que unas 800 personas habían realizado una manifestación en la que se aplaudió, se dieron vivas a Catalunya lliure y mueras a España. La policía no le comunicó al gobernador estos mueras, pero nos dijo el señor Andrade que personas de su confianza le aseguraron que se prodigaron en la manifestación. El gobernador ignoraba (...) la detención de tres soldados que se distinguieron por su entusiasmo catalanista." També "El Diluvio" de la mateixa data, assenyalaria el "disgusto" expressat pel governador davant dels fets del migdia i la seva decisió de "no tolerar manifestaciones a la salida del mitin que anoche se había de celebrar por el Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria" "El señor Andrade -continuava la nota- doliose de que concurrirían tales incidentes precisamente ahora que con la Mancomunidad se había satisfecho en parte las aspiraciones autonomistas de Cataluña".

Per la seva banda, "La Veu de Catalunya" a l'editorial ja esmentat, L'excusa, l'endemà de l'onze de setembre de 1914, denunciava el capteniment de la policia i dels provocadors: "Es debades que oficialment es negui -afegia hom als mots esmentats a les notes 329 i 330-: la policia estigué ahir a la manifestació i pretengué apaivagar els entusiasmes del poble davant la bandera catalana de ca la ciutat, i en plena plaça -- Sant Jaume bofetejà inofensius macíps". Els elements anticatalans, segons "La Veu de Catalunya", "despitats del seu fracàs a la nostra terra, s'afanyaren a dir que havien sentit crits subversius i delatar-ho a l'autoritat i a pregonar-ho arreu. S'afanyaren a dir que en el carrer i a la nit al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria havien sentit profusió de visques i moris antilegals, aquells visques i moris que senten cada vegada que es pretén iniciar una campanya contra Catalunya, i que mai se sap qui els ha llançat, i que mai s'aconsegueix de detenir a cap dels qui els profereixen, com si aquests protestaris imprudents fossin invisibles (...). Nosaltres no volem recordar altres vegades que s'han vist elements anticatalans entre els estols suspects d'on eixien aquells crits comprometedors per als manifestants nacionalistes (...), no volem acusar ningú per la raó senzillíssima que no els hem sentit, que no els han sentit els espectadors imparcials (...) I sembla realment que aquest any alguna cosa es preparava pels qui no es volen resignar a veure encarrilada profitosament l'actuació nacionalista, donades l'actitud vergonyosa de la policia -es refereix també a la seva actitud a la nit al Centre, a la que tot seguit ens referirem- i les declaracions lamentabilíssimes del governador civil." Sobre els crits subversius, el mateix diari regionalista informava que un empleat de l'agència de la Premsa Associada, "aquest matí ha dit al governador que ell havia sentit els crits subversius de Mori Espanya. Un periodista català, don Lluís Figuerola, -- ben conegut de tothom, ha dit al governador que malgrat haver assistit a tots els actes del 11 de setembre, no havia sentit tal mori. No cal dir que entre el senyor Figuerola, veterà periodista, i aquest jove, el nom del qual no coneixem, preferim creure el primer."

- (343) "Acció" d'octubre de 1914, p. 6. "També hi hauria assistit -- assenyala aquest mateix butlletí- en Maynés i Gaspar, de -- l'Esquerra Catalanista, a la qual convidàrem (...), però no pogué ésser així per haver-se sentit indisposat sobtadament l'esmentat senyor a l'hora del míting". El mateix Puig i Esteve, en obrir l'acte, ho indicaria. "El Poble Català", del 12 de setembre de 1914, que no feia gaires mesos havia sofert l'escissió dels elements formadors d'aquest agrupament polític de l'Esquerra Catalanista, assenyalaria que les excuses de Puig i Esteve sobre la no assistència del membre citat de -- l'Esquerra que havia "enviat a darrera hora una carta excusant-se d'assistir al míting (...)", fou rebuda amb "rialles".
- (344) "Renaixement", 17 de setembre de 1914, p. 490.
- (345) "El Poble Català", 12 setembre de 1914. "La Nació", 16 de setembre de 1914, periòdic nacionalista radical i seguidor de les orientacions de Martí i Julià, comentaria d'aquesta manera el discurs de Pere Coromines: "Extremà la nota de radicalisme el líder de la coalició amb els lerrouxistes, senyor Coromines, cosa que nosaltres no ens estranya gens. Amb el mateix foc l'hem sentit, i hi tornarem segurament, defensar --- l'aliança amb els anticatalans d'en Lerroux. D'aquest règim de verbalisme en què vivim, en què tot s'arregla amb discursos, en Coromines n'és un digne representant. Amb unes quantes protestes oratòries hi ha gent que es creu poder-se fer perdonar els més grans extravius polítics; però l'opinió catalana no es deixarà convèncer tan aviat."
- (346) "Renaixement", 17 de setembre de 1914, p. 490.
- (347) "Renaixement", 17 de setembre de 1914, p. 491.
- (348) "El Poble Català", 12 de setembre de 1914. Segons aquest diari, la informació del govern civil, Coromines va héure-la, -- "després d'obtenir la llibertat dels dos joves empresonats". Segons "El Diluvio" del mateix dia, en acabar Martí i Julià de parlar, Puig i Esteve, "dió el acto por terminado y rogó a los asistentes que a la salida del local se disolvieran sin formar manifestación alguna, ni dar grito alguno. Añadió que esta advertencia la hacía a indicaciones del señor Zaldívar, que asistió al mitin de delegado gubernativo y que traía estas

(349) "La Veu de Catalunya", 12 de setembre de 1914.

(350) GUINART I CASTELLA, M.- Memòria cit.- "Revista Anyal" 1915, p. 226. Segons "El Diluvio" esmentat del 12 de setembre de 1914. - els assistents, en cloure l'acte Puig i Esteve, entonaren "Els Segadors". "El señor Zaldívar, que tenía órdenes concretas de - no dejar cantar el referido himno, suplicó al presidente del Centro que influyera sobre los asistentes para que dejaran de cantar. Los ruegos del señor Puig i Esteve no fueron atendidos tan pronto como la policía deseaba y algunos agentes entraron en el vestíbulo de la entidad, repartiendo algunos estacazos a los que empezaban a salir. En el salón armose entonces un barullo colosal. Los socios, a grandes voces, protestaban de que los agentes de la autoridad, sin haber cometido delito alguno, entraran en el local repartiendo bastonazos. Los señores Corominas, Matons y Bofill y Mates salieron al vestíbulo protestando ante el señor - Millán Astray de la intervención de la policía. Salíó entonces la policía del Centro y se ordenó a los socios que ordenadamente y sin precipitaciones fuesen saliendo del local, advirtiéndoles que quedaba prohibido se estacionaran en la calle. La rambla de Santa Mónica estaba ocupada por la policía y a los que salían - del mitin se les obligaba a ir en dirección al Paseo de Colón, - impidiéndose el paso a los que se dirigían a la Plaza de Cataluña. Esta medida se tomó en previsión de que ocurrieran mayores disturbios, pues en la Plaza del Teatro los del requeté jaimista aguardaban a los que salían del mitin en actitud poco tranquilizadora. Durante la salida del mitin la policía repartió varios estacazos a los que se negaban a obedecer las indicaciones que se le daban. También recibieron algún estacazo los del requeté por negarse a disolver el grupo que formaban en la Plaza del -- Teatro. Durante una hora quedó casi interrumpida la circulación por la rambla de Santa Mónica. También se practicaron algunas de tenciones. El gobernador civil estuvo en la Rambla, presenciando la salida del mitin."

La informació de "La Vanguardia", per la seva banda, assenyala que "cuando el presidente hacía el resumen del acto y aconsejaba persuasivamente que los concurrentes salieran con orden (...), la concurrencia le aplaudió, pero comenzó al mismo tiempo a en-

tonar de nuevo "Els Segadors" y a proferir diferentes gritos, -- que obligaron al delegado gubernativo a suspender el acto. Entonces un grupo de concurrentes salió a la calle cantando y profiriendo de nuevo los mencionados gritos. La fuerza pública, apostada en gran número en los alrededores del local, simuló una carga, y el grupo penetró otra vez, precipitadamente, en el local, perseguido hasta la puerta del mismo por la policía. Algunos --- exaltados arrojaron ladrillos y cascote de las obras que allí se están realizando, contra la fuerza pública, mientras que en el salón de actos se promovía un enorme tumulto por haber dicho algunos que la policía había entrado en el interior del edificio. Después de esto, la policía obligó a los concurrentes a salir ordenadamente y a marchar por la Rambla, hacia la Puerta de la Paz, con objeto de evitar que los que intentaban realizar la manifestación se mezclaran con el público que salía de los teatros, dando lugar a perturbaciones en la vía pública, difíciles de reprimir sin hacer pagar a algún inocente las ajenas culpas. No obstante algunos intentaron forzar la línea de la fuerza pública, y esta repartió algunos estacazos y sablazos dados de pleno, practicando dos detenciones. Pocos momentos después los grupos se rehicieron en la Puerta de Santa Madrona y frente al Teatro Principal, obligando a la policía a dar nuevas cargas, que restablecieron la tranquilidad en aquellos sitios." Segons "La Vanguardia", Coromines protestaria davant Millán Astray i Retena que dirigien la policia, "afirmando también que uno de los agentes había dado un grito contra Cataluña (...). Alguno de los grupos -afegeix també el diari citat-fueron a la estatua de Casanova, donde la policia les dispersó, dando una nueva carga." En bona -- part, com pot veure's- i més si comparem aquesta nota informativa amb la de les altres fonts-, la crònica de "La Vanguardia", hauria pogut ésser la de l'oficina informativa de la mateixa policia o del govern civil.

- (351) "El Diluvio", 12 de setembre de 1914. Segons "La Vanguardia" de la mateixa data, el governador no havia tornat encara de les -- rambles quan es personaren al govern civil Coromines i Bofill i Mates. "El Poble Català" del 12 de setembre de 1914. Segons "La Vanguardia" esmentada, Millán Astray referia als redactors de - La Vanguardia "los hechos en la forma que nosotros los habiamos presenciado y que queda expuesta (V. nota anterior), añadiendo

que desde los balcones del Centre y en la puerta del edificio. - se habían dirigido graves insultos a la policía antes de que es ta interviniera". El gobernador, igualmente, la ~~mat~~ixa nit i després dels esdeveniments manifestaria als periodistes: "estamos atravesando en Barcelona unos momentos difíciles. Hay una crisis industrial que nos coloca en situación penosa; una grande crisis económica que a todos nos abruma, una cuestión bursátil. Estos momentos no eran ciertamente los más propicios para actos como - los realizados esta noche y que han puesto a la fuerza pública - en el trance de tener que pegar. Esta mañana, yo no había tomado precaución alguna para el acto realizado en el Ayuntamiento, por que se me dió palabra de honor por sus organizadores de que nada ocurriría, y sin embargo ya han visto ustedes que ocurrió, por - lo cual, no solo en uso de mi derecho, sino también en cumpli-- miento de mi deber, adopté por la noche las precauciones perti-- nentes, dando estas tres órdenes: No permitir que se dieran gri-- tos contra España, no permitir que se gritara contra la integri-- dad de la patria y que los concurrentes al mitin marcharan en di-- rección a la parte baja de la Rambla. No tolero ni toleraré nun-- ca que aquí se grite contra la patria, y castigaré con mano fir-- me a los que tal hagan. Aquí donde hemos atravesado conflictos - obreros inmensos, donde hemos tenido movimientos políticos de -- inusitada intensidad, donde ha habido luchas enconadas entre los elementos antagónicos, en las cuales yo he sido siempre un amis-- toso mediador, no habíamos tenido durante mi mando necesidad de dar un solo palo. Era necesario que unos caballeros de la clase media, a los que hay que suponer alguna educación, adoptarán co-- mo pretexto un hecho acaecido hace dos siglos para atacar de pa-- labra y aún de obra a la policía, para que se rompiera aquella buena costumbre y para que la policía tuviera que obrar sin con-- templaciones, ante el ataque destemplado y las ofensas inferidas a los sentimientos patrióticos de la inmensa mayoría de los bar-- celoneses. Contra los que tal hagan obraré con rigor. Lo que la policía ha hecho esta noche ha sido solo cumplir mis órdenes, y de ellas arrostro la responsabilidad absoluta." Pel que fa a -- les manifestacions del governador als periodistes, recordi's la nota 342.

(352) "El Progreso" del 12 de setembre de 1914. Segons aquest mateix

diari, la nit de l'onze, el governador "ignoraba si se había enviado al fiscal el discurso del presidente del CADCI". PONS I -- FERRERAS, R.- Membria cit., "Revista Anyal" 1915, p. 186.

- (353) "El Poble Català", 13 de setembre de 1914, assenyala que "amb motiu dels actes esmentats (de l'onze de setembre), durant la nit passada (del 12) la ciutat estigué presa militarment per tota la policia barcelonina, que pel vist no té altra feina que protegir determinats llocs i perseguir nacionalistes. Les rambles estigueren ocupades fins a primeres hores de la matinada per tots els agents de vigilància amb els seus caps respectius. Per cert que la pobra gent cansats d'esperar a qui no venia, s'assegueren a les cadires d'en Soriano ocupant-les en absolut llargues hores i ... gratuïtament. La sort que els elements se'n compadiren i en caure 4 gotes posà en dispersió als agents de l'andalús Andrade."
- (354) V. l'editorial esmentat a les notes 329, 330 i 342 d'aquest capítol, L'excusa, a "La Veu de Catalunya" del 12 de setembre de 1914 "Es certament inqualificable -manifestava també el mateix editorial- la conducta observada ahir per la policia, especialment al vespre, en assetjar la casa del CADCI, a l'amenaçar abans que es comencés l'acte, en violar el sagrat d'aquell estatge penetrant-hi i garrotejant els primers assistents -els més prudents- que, acabat el míting, n'eixien, a l'empunyar revòlvers a dintre el pati d'aquell edifici, en profanar-lo amb un "Muera Cataluña" -- tan adios, tan reprobable com els altres crits subversius que es puguin proferir, i més encara si cap si es té en compte que es proferia per un agent de l'autoritat i en el domicili dels ofesos i amb la intenció manifesta de provocar-los i ocasionar una hecatombe. Retrata la predisposició hostil de les forces policiaques (...) el fet que alguns de llurs caps pretengué excusar-les dient que estaven justament excitades pels espectacles i les maniobres del matí o, com si diguéssim, que tenien ganes de pegar per a revenjar-se'n. "L'editorial protestava de les declaracions del governador que qualificava d'injustes i fruit d'un "moment d'ofuscació". "Es que amb tot això se cerca una excusa per a tren car tractes amb Catalunya, per a renovar el separatisme castellà (...)" Hom recordava després la brega de Catalunya per obtenir del poder central "aquelles mides elementals (...) per a conjurar la terrible crisi (...) a causa de la guerra", recordava la

iniciativa presa en aquest sentit per les societats econòmiques a través de la Mancomunitat, els atacs contra aquestes peticions, el desaire governamental i el missatge al rei. Mercè a l'interès regi, segons l'editorial esmentat, la cosa prenia un aire favorable a Catalunya i el govern es veia abocat a satisfer les reivindicacions catalanes. I ara era quan sorgien aquelles provocacions que posaven en perill l'obra i l'esforç fet. "No volem ésser maliciosos, però prepareu-vos industrials, comerciants i agricultors de Catalunya, prepareu-vos a escoltar dels llavis que ara ens -- aixequen falsos testimonis, invitacions i excitacions al govern perquè es desdiguí del promés i rectificiqui novament i es negui a prendre aquelles midas que vosaltres li demaneu, amb l'excusa -- que no pot tractar amb els representants d'una política o d'una terra que es posa en contra de la llei i de l'estat."

V. També, la brutalitat policiaca a "El Poble Català" del 12 de setembre de 1914, que assenyala la visita al periòdic de diverses "comissions de catalanistes, protestant indignadíssims amb tota la raó, dels brutals atropells de la policia. Companys nostres han presenciat l'esdevingut. Abans i tot de sortir el públic del míting, ja els escamots policies s'havien mobilitzat inter-- nant-se dintre del local del CADCI, amenaçant revòlver en mà, -- apellissant als concurrents que anaven sortint amb una sanya inexplicable. Nosaltres hem vist policies secrets que pegaven amb -- bastons prohibits per la llei. Hi havia ganes de pegar." Recordi's també "La Publicidad" esmentada a la nota 341, del 12 de setembre de 1914. V. també la nota 342.

- (355) V. les notes anteriors. V. l'article de J. Bofill, L'onze de setembre de 1914 a "La Veu de Catalunya" del 12 de setembre de 1914.
- (356) Segons "El Poble Català" de 16 de setembre de 1914, la comissió del CADCI "va escoltar de llavis del senyor Andrade la completa condemnaió d'aquells atropells policíacs, deplorant haver-se -- esdevingut l'escomesa durant la seva absència"; afirmació contradictòria amb la citada en un altre lloc de "La Vanguardia" del -- dia 12 de setembre. "Digué el governador -afegeix hom- que un -- cos inorgànic com la policia, difícilment se'l pot fer responsable d'un atropell semblant; car no movent-se per reglaments i ordres escrites, com un cos orgànic qualsevol -la guàrdia civil, - per exemple-, del tarannà dels propis policies depèn que hi hagi

o no hi hagi brogit (...). Una mica capció tot això però que - serví al senyor Andrade per a deplorar i condemnar els inqualificables atropells del divendres a la nit, afirmant als comissionats que obriria una informació per exigir les responsabilitats degudes a tots aquells agents que es varen extralimitar. -- Poden estar tranquils... els de les extralimitacions, perquè segons el señor Andrade, com que la policia és un cos inorgànic, - no té límit el sistema contundent de buscar el cos dels catalanistes."

"La Nació" del 16 de setembre de 1914, reproduïx una informació de "El Noticiero Universal" sobre la mateixa visita dels dependents al governador. "Por último, ha procurado convencerles -el governador als dependents- de que las cargas de la policía - aún les resultaron beneficiosas, pues fueron para evitar que subieran por las ramblas donde les esperaban, según pudo comprobarse, los tiros de los radicales y de los del requeté".

- (357) "El Poble Català" del 13 de setembre de 1914, publicava una lletra de protesta de Francesc Admetlla que en sortir del CADCI a les 12 de la nit, quan l'ordre era total, segons ell, i es dirigia sol cap a casa, rambla amunt, i veure's privat de fer-ho per uns "policies secrets", i inistir ell en la necessitat d'anar - per on anava, fou objecte de la seva agressió i de la l'acusació d'altres agents que s'havien afegit o s'afegiren al grup "afirmant que jo havia cridat muchas veces muera España". "Si tots -- els crits subversius -afegia més endavant el comunicant- dels -- que ha donat compte al govern civil la policia per a justificar el seu inqualificable procedir, són com els que m'acusaren a mi, més que cercar qui els ha donat, hi ha que preguntar ¿qui ha donat als policies la consigna d'atribuir-los falsament als manifestants? Em tingueren dues hores -afegeix- tancat a un calabós d'on he sortit gràcies a les gestions d'en Pere Coromines, avisat per un obrer desconegut meu que va presenciar l'atropell. A tots dos els adreço des d'aquestes planes l'expressió del meu agrafament."

"La Veu de Catalunya" del 13 de setembre de 1914, reproduïa les paraules del governador als periodistes, segons les quals la policia havia entrat al CADCI "pels insults que els manifestants havien dirigit als policies".

H. Giner de los Rios, a "El Progreso" del 13 de setembrè de 1914, publicava, pel seu costat, un article titulat Coincidencias, en el qual s'hi llegia: "Es digno de reflexi3n el fen3meno que se registra en Barcelona, coincidiendo el hecho de que siempre que se grita ¡Muera Lerroux!, en nuestras calles, a rengl3n seguido se grita tambi3n Muera Espa1a. Claro que el insensato grito suicida no parte sino de unos cuantos locos, que provocaron con sus inconscientes exaltaciones una ley de excepci3n -es refereix a la de jurisdiccions-, la qual viene por culpa de ellos padeciendo Espa1a entera. Cierito que hay una complicidad en las autoridades locales, mansas con los excesos de las derechas, y crueles con las izquierdas. Inducible que el gobierno actual, por el m3s provocativo de sus ministros y el m3s impulsivo de los pol3ticos conservadores ha dado aliento a estos elementos con su decreto de Mancomunidades, poniendo un arma sin fiador del seguro. Verdad que desde el ministerio de la Gobernaci3n se ha azuzado a la fiera contra la persona del se1or Lerroux. Y con tales antecedentes a nadie puede extra1ar que haya resucitado el catalanismo agresivo (...). Torpemente no se le ha cursado; se ha dejado desarrollar el mal, se le ha fomentado, y ahora levanta de nuevo la cabeza, -insultando a diestro y siniestro ¡Fuera los castellanos! Muera -- Lerroux y muera Espa1a; s3: van unidos, s3. Porque el d3a que el Partido Radical se anule, ese ser3 el instante del desbordamiento anti espa1ol entre esos individuos ciegos por una pasi3n sin sentido (...). ¡Cuantos simpatizantes neutros tiene el Partido - Radical, porque 3l es dique que se opone al esp3ritu separatista, de ese pu1ado de nerviosos." M3s endavant ens tornarem a referir a aquest article, ple d'acusacions, exabruptes i insults envers el que Giner qualifica de catalanisme agressiu per a diferenciar-lo del "neutral, l3gico, leg3timo, que siente con orgullo -- las glorias de la regi3n, y que reclama incesantemente del poder central medios para progresar (...)".

Esmentem, finalment, el comentari de "El Diluvio" del 13 de setembre de 1914, que assenyala que "las estridencias de los nacionalistas ha dado motivo otra vez a algunos peri3dicos madrile1os para desatarse contra el separatismo catal3n. Es lo inmediato, lo inevitable. Como si Barcelona y Catalu1a toda tuviese la culpa de que en una ciudad populosa hubiese cuatro exaltados que por cualquier motivo les de la gana de cantar Els Segadors y dar alg3n

grito subversivo y del mal gusto. Ahora bien. Toda la prensa de Barcelona ha protestado de aquellos gritos, como ha protestado de la forma en que la policía penetró sable en mano en el Centro de dependientes al terminar la velada política."

- (358) "El Poble Català" del 13 de setembre de 1914, manifestaria que - el governador civil havia enviat al fiscal els discursos pronunciats en els actes de l'onze de setembre, si bé el mateix diari en un altre lloc assenyala que la delació fou feta per "El Diluvio". El governador civil, segons "El Poble Català" del 14 de setembre de 1914, negaria rodonament que ell hagués adreçat el discurs de Puig i Esteve al fiscal. "Això vé a afirmar -assenyala- va el diari darrer esmentat- la nostra opinió que el fiscal va - procedir contra el discurs d'en Puig atiat per la delació de certa premsa, particularment El Diluvio". Es tractava de la nota de "El Diluvio" del 12 de setembre de 1914, la qual esmentava les -- darreres frases del discurs de Puig i Esteve, citades abans a la p. 326, i afegia: "Nosotros creemos que en alguno de esos últimos extremos hay una exageración que los enemigos de Cataluña pueden aprovechar. Aquí no hay nación alguna esclavizada y la libertad de Cataluña es la misma de España. Aquellos extremos han tenido por consecuencia el andar por las calles algunos ilusos profiriendo gritos no muy correctos y subversivos de los que nosotros, como catalanes honrándonos de ser españoles, enérgicamente protestamos. Las estridencias son impropias de un pueblo como el -- nuestro, que quiere tener por norma la serenidad." "El Poble Català" citat manifestava que aquests mots advertien a "les autoritats a fi que es fixessin en el que havia dit el digne president del CADCI, com si d'aquelles paraules n'hagués esdevingut l'aldarull posterior". "Es repeteix ara -afegia hom-, el cas del mallaurat Manau, en veure's processat per la delació infamíssima -- d'un diari liberal de Barcelona. El Diluvio fidel aliat de la -- Lliga Regionalista, l'òrgan minoris del regionalisme periodístic, pot estar satisfet per la seva obra. El fiscal atenent les seves indicacions ha processat al president del CADCI de Barcelona -- (...). Els dependents de comerç que s'agrupen sota els plecs de la bandera del benemèrit CADCI, ja saben com les gasta El Diluvio!" "Acció" del CADCI, d'octubre de 1914, p. 1-2, donava també la informació del processament de Puig i Esteve i comentava que el --

fiscal, "atíat sens dubte per alguns diaris antinacionalistes i pel Governador civil, a qui segons sembla disgustà fonament -- l'esplèndida demostració de vitalitat que malgrat les circumstàncies actuals, donà el catalanisme el dia 11 del mes passat, va voler veure en el parlament del nostre benvolgut president, - un sens fi de delictes".

Tanmateix, com hem vist "El Progreso", informava que la mateixa nit de l'onze de setembre, s'havia sentit a dir a l'Ajuntament - que el discurs de Puig havia estat remès al fiscal i que s'havia parlat d'aquesta qüestió també al govern civil (V. nota 352).

- (359) V. La vil delació de "El Diluvio", a "El Poble Català" del 15 de setembre de 1914, que subratllava que aquell diari "pel seu odi a tot el català (...), per la irritació que li haurà produït sens dubte l'obra catalaníssima i trascendental del CADCI (...), va aprofitar un moment de goig de l'ànima catalana, per a vessar el seu odi contra un home digníssim que és l'orgull preat de la iniciativa catalana, Puig i Esteve". I tot seguit atacava a la Lliga Regionalista: "Què diran davant la vil delació, els companys electorals de El Diluvio, els catalanistes de La Lliga? Ja anirem desemmascarant poc a poc aquests espontanis col·laboradors del maquiavelisme electorer regionalista." L'article editorial seguia després insistint en l'aliança "El Diluvio" -Lliga Regionalista. "El Poble Català" del dia 16, hi tornava, El Diluvio delator: "(,..) Sembla com en aquesta vilíssima delació, més que contra Puig i Esteve, anés contra el benemèrit Centre de Dependents, volent-lo fer blanc de les persecucions governatives i fiscals. Entre els catalanistes la ira s'anava a exterioritzar d'una manera contundent, si esperits més serens no haguessin recomanat calma, pagant amb el despreci més profund la trista gesta d'aquest diari, òrgan, en castellà, del regionalisme de la -- Lliga." "Ni manifestació tumultuària ni crits subversius de cap mena", afegia més endavant referint-se als fets del dia onze. I subratllava el caràcter entusiasta, "amorós i progressiu", respectuós i tolerant del nacionalisme català, si més no del que representava "El Poble Català" i que no hauria permès que "sota la xardorosa explosió d'amor a Catalunya s'hi amagués l'odi contra ningú". Negava tota temptació separatista dels nacionalistes republicans i el seu "ideal ibèric". L'article prosseguia atacant

"El Diluvio", "diari regionalista en castellà" "perquè en els seus bons temps, quan feia de federal i de republicà, devia haver fet el panegíric d'aquests bells ideals que ara s'ha jugat per un plat de lleties, passant-se al regionalisme reaccionari i monarquitzant". "El Poble Català" subratllava després que sols els nacionalistes republicans havien fet costat als "nacionalistes perseguits quan les arbitrarietats policiaques" mentre un diputat a corts regionalista Pere Rahola, actuava d'advocat del torero Bombita, i tornava a remarcar el parentiu entre la Lliga i "El Diluvio" i la falta de sinceritat del catalanisme lliguer.

"El Poble Català" del 17 de setembre, insistia novament en un altre editorial, De la Vilesa encara que denunciava que "la delació fou obra maquinada amb tota alevosa premeditació", car aquesta anava en text a part de la informació de la diada de l'onze de setembre, "ben visible, a la tercera pàgina (...), com si fos posada allà expressament per a cridar l'atenció d'aquell a qui la notícia anava dirigida (...)". I assenyalava que "El Diluvio" havia publicat aquell text "per conducte secret", procedent del govern civil mateix "que es val dels diaris sense escrúpols per a preparar la coartada fent veure que la persecució contra els patriotes es obra d'iniciativa del fiscal sense que el governador civil ni tingui art ni part". A l'article no es deixava de remarcar la relació de "El Diluvio" amb la Lliga Regionalista a part de subratllar les "paraules plenes de covardia, más repugnants en cara que la mateixa delació" de "El Diluvio" del 16 de setembre de 1914, en què informava del processament de Puig i manifestava el seu sentiment "porque en el citado discurso había solamente la exaltación de un ferviente patriotismo catalán, que por su buena fe merece toda clase de excusas".

"El Poble Català" del 27 de setembre de 1914 i el del 2 d'octubre de 1914, insistiria novament en els atacs contra "El Diluvio" i de passada contra la Lliga Regionalista. V. la nota següent.

- (360) "La Nació" del 16 de setembre de 1914, després de transcriure el text de "El Noticiero Universal" que assenyalàvem a la nota 356, afirmava: "El requeté i els lerrouxistes units en aquesta innoble feina d'escometre catalanistes. ¡Que significativa aquesta coincidència d'odis en els dos partits que més mal fan i han fet a Catalunya! Esperem les indignacions del senyor Coromines contra

els seus electors i aliats. Per quan guardarà aquells llamps de guardarropia de la seva oratòria? Així fem avinent a El Poble - Català que val molt més atacar els anticatalans del lerrouxisme que no pas els pobres redactors diluvians. Oh, si no hi haguesin actes donades, promeses d'altres i subvencions lerrouxistes pel diari! ¿No és veritat senyors esquiroles?" "La Nació" del 23 de setembre atacava "El Poble Català" també per no dir res contra "El Progreso" que havia comès "una baixesa inqualificable" en assenyalar l'edició del 12 de setembre d'aquest diari, l'assistència als actes commemoratius dels tres soldats i tres caporals citats en un altre lloc que "podien sortir perjudicats de la denúncia, com, segons ens hem enterat, han sortit realment. I què ha dit El Poble Català davant d'aquesta veritable delació? Ni una paraula. El nacionalisme de la gent que l'escriu és molt poca cosa davant els alts interessos de la coalició (amb els -- lerrouxistes), que vol dir actes i empleus i subvencions." "La Nació", després, denunciava l'article de Giner de los Rios, del que n'hem extret un bon fragment a la nota 357 i que esmentava també el fragment final del discurs de Puig i Esteve, precedit amb aquests mots: "¿Es que preparais vosotros los rencorosos ene migos de Lerroux, per españolista, algun movimiento para aprovechar las salpicaduras de la guerra mundial? ¿Significa eso las siguientes palabras pronunciadas al entregar la bandera y que re producimos más abajo cortadas de un periódico (segueixen els mots de Puig i Esteve, els mateixos que citem a la meitat de la p.324." V. "El Progreso" del 13 de setembre de 1914. "La Nació" esmentada, doncs, remarcava que Giner havia fet esment del paràgraf del discurs de Puig i Esteve "que li semblà més pecaminós judicialment parlant, acompanyant la traducció amb comentaris que si no eren una delació formal, podien ésser i eren un avís al senyor - fiscal o al governador o a les autoritats a les quals incumbeix vetllar a Barcelona per la integritat d'Espanya. ¿Què ha dit El Poble Català davant d'aquesta inqualificable actitud? (...) Les indignacions patriòtiques (...) aquesta gent les guarda per a -- quan no puguin molestar als aliats, per a un míting de barriada sense transcendència. Ells no poden indignar-se sense el permis del senyor Lerroux (...)." "La Nació" considerava la campanya contra "El Diluvio" "pura martingala política" i manifestava que -- "molt més que el vell diari ha fet "El Progreso"."El catalanisme

dels coalicionistes de la UFNR -acabava- és d'ocasió. (...)."

"El Diluvio" del 29 de setembre de 1914, aprofitava aquests textos de "La Nació" per a defensar-se i alhora tornar els atacs contra "El Poble Català", mentre esmentava un petit fragment d'aquell -- setmanari nacionalista. "Con mayor dureza que El Diluvio condenó El Progreso tales estridencias y, sin embargo, El Poble Català - como lerrouxista vergonzante, se guarda muy bien de atribuir a -- El Progreso la causa del proceso instruido com motivo del aludido", manifestava "El Diluvio" citat. La campanya contra aquest darrer diari, doncs, era considerada per "La Nació" com una actitud per a la "galeria, la poca galeria catalanista que pugui quedar al -- senyor Coromines".

Com hem assenyalat a la nota anterior, "El Poble Català" del 27 de setembre de 1914, insistia en els atacs envers "El Diluvio", - en comentar l'agreujament en la qualificació del suposat delictes de Puig, i manifestava: "(...) vejam si els organismes del catalanisme polític, començant per la pròpia Unió Catalanista -a la que estava adherida "La Nació"-, sabran regirar-se com cal a la dignitat ofesa de patriotes contra aquesta vilesa baixíssima dels delators del digne president del CADCI. El patriotisme no són només cants i paraules i eleccions i sardanes i aplecs, el patriotisme és saber portar amb dignitat i fortalesa que vagi fins el sacrifici i l'heroisme, si convé, el gloriós nom de catalans".

"El Poble Català" del 2 d'octubre de 1914, finalment, en un altre article editorial, titulat La tragèdia i la farsa, refusava que - "El Diluvio" volgués treure's les responsabilitats del damunt i que acusés al seu torn l'article de Giner de los Rios com a delator, car aquest havia estat publicat el 13 de setembre, "dos dies després d'haver publicat "El Diluvio" la seva baixa delació anònima i quan ja el fiscal havia recollit aquesta delació per a denunciar el discurs de Puig i Esteve". L'article de "El Poble Català", considerava que no era el mateix delatar "amagant-se en l'anònim", amb la corresponent solidaritat de la Redacció que la -- "diatriba" signada, i atacava novament "El Diluvio" i els regionalistes.

Al marge del que hem assenyalat a la nota anterior, hem d'afegir que "El Progreso" del 12 de setembre de 1914, edició que sortia - a la nit -"El Diluvio" ho feia al matí-, en assabentar de la cele

bració de l'onze de setembre, sota el titular de Algarada catalanista, i entre els titulars menors, La bandera catalana símbolo de las naciones esclavizadas, en parlar del discurs de Puig i Esteve, n'esmentava el tros final famós. V. també la nota 337 i 338. Tota la premsa recollí parcialment o en la seva totalitat el discurs de Puig, com hem vist, però el que "El Poble Català", criticava és que "El Diluvio", al costat de la informació general sobre els actes de la diada nacionalista, hagués remarcat aquest -- fragment especial en un altre lloc del diari.

- (361) "La Veu de Catalunya", 17 de setembre de 1914. Josep Carner hi escriu, entre d'altres coses: "Com per una mena de demostració de com és infalible eternament un indici de la vida superior dintre de nosaltres, aquests dies, a l'ensem que el poble barceloní ha desfilat davant la imatge colgada de corones, un altre ciutadà -- barceloní, per haver fet que la seva idealitat flamegés als aires, es veu perseguit pels descendents dels històrics assetjadors de Barcelona. Un gran ciutadà barceloní, -l'obra nobilíssima del -- qual tant ha contribuït a acoblar en formidable estol d'autommisme i cultura l'estament més típic de Barcelona- té avui a les seves mans la bandera de la ciutat. Aquí es nostra bandera perquè allà on va la persecució allà és la vida, allà és el corrent misteriós, invisible, proteic, contra el qual s'enquimera la força, la potestat material i grollera que mor com és de vegades nada, - en un dia i una nit, És segur que tots els barcelonins, sense homenatges vistosos, sense cridòries inútils, sense la ira de la -- impotència ni la protesta ritual de la inutilitat, sinó amb un - alt callament de reverència on lleven secretament les més pures - energies de la raça, hem desfilat -com ho fèrem davant l'heroi -- mort i immortal- davant l'il.lustre ciutadà representatiu, personificació de la nostra ideologia. I hem saludat la bandera i l'home, que, en llur bella intimitat s'identifiquen. I al contemplar la bandera invisible i santa, n'hem sentit el comandament, que és, ha estat i serà sempre l'imperatiu de les nostres vides. (...)
- Totes les oposicions que se'ns adrecin, l'insult groller i fratricida; les xarxes curialesques, de malla estreta pels ... delic--tes... que tenen ales; les lleis d'excepció; i fins el mateix --- trasbals de l'escomesa marcial i el so de les canonades, si fos possible que mai per mai volguessin aterrar nous Casanoves, no se rien més que misèria, que temporalitat desficiosa, que incompren-

sió sufcida, per part de l'Espanya oficial, davant realitats sagrades de l'Espanya inèdita, de l'Espanya vivent, agressives només amb la seva claror."

"El Poble Català" del 16 de setembre de 1914, assenyalava que - Puig i Esteve estava "rebut infinitat de felicitacions pel seu memorable discurs" i "de protesta per la injusta persecució del que se'l vol fer objecte". "Són centenars -afegeix el mateix diari- les comunicacions que diàriament de tot Catalunya i d'associacions i particulars de tots els matisos, s'estan rebut a l'ementat Centre."

"La Nació" del 16 de setembre de 1914, manifestava també la seva "més fonda simpatia" envers Puig i Esteve, tot refusant que el seu discurs contenís matèria delictiva. "Acció" d'octubre de 1914 p. 2. manifestava també que hom havia rebut un gran nombre d'adhensions, entre les quals la de Pere Coromines, Raimon d'Abadal, -- Francesc Cambó, el president de l'Associació Catalana de Beneficència, Vicens A. Ballester, i Ramon Puncarnau "que es prestà a fer la fiança personal - de 1.000 pts. segons "La Veu de Catalunya" del 29 de setembre de 1914- perquè en Puig pogués gaudir de la llibertat provisional que li ha concedit el jutge". El mateix butlletí, expressava la seva solidaritat envers Puig i Esteve, "al que li tributem un fervorós aplaudiment per la seva actitud digna, valenta i exemplar, com correspon a un bon patriota" i alhora expressava "el nostre vivíssim sentiment per la injusta persecució de la que és objecte i la nostra confiança que la Justícia, reconeixerà la impropedència de l'acusació contra en Puig, les paraules del qual subscriuen tots els bons catalans."

Esmentem, finalment, com un altre exemple, l'article editorial - de "Renaixement" del 1 d'octubre de 1914, p. 507, titulat L'assalt perdura, en el que partint del processament de Puig es refermava en l'ideari nacionalista i en la certesa que la "Catalunya espiritual" romandria, a desgrat de "processos, empresonaments, exilis, execucions i tot".

- (362) V. "Acció" d'octubre de 1914, p. 2. Segons aquest butlletí, "el jutge del districte de Llotja, complaent amb el fiscal, donà curs a la denúncia i encara -com a contribució seva- agreujà la qualificació del delicte", car "primerament era aquesta d'excitació a la rebel·lió," com escrivim a dalt, i, "després, en dictar-se l'acte de processament" esdevení per atacs a la integri-

tat de la "nación española", quan "en tot el discurs no es parlava per a res d'Espanya!"

V. "La Veu de Catalunya" del 14 de setembre de 1914; "La Veu de Catalunya" del 25 de setembre de 1914. "La Veu de Catalunya" del 26 de setembre de 1914 que en donar compte de la nova qualificació del pretès delictes (contra la integritat de la "nación española"), assenyalava que "és quasi evident que l'assumpte passaria (en aquest cas) a altra jurisdicció que la que ara hi entèn", -- amb el que la situació de Puig i Esteve resultava "notablement -- agreujada". "El Poble Català", del 27 de setembre de 1914, manifestava la seva indignació per haver sostret el procés d'un judici per jurat, com s'hauria esdevingut amb la primera qualificació d'incitació a la rebel·lió, "modificant la qualificació en el sentit d'incloure el delictes entre els que cauen baix l'alçada de la llei de jurisdiccions". V. també, "La Veu de Catalunya" del 29 de setembre de 1914. "Renaixement" del 1 d'octubre de 1914, p. -- 510, que manifestava que "el procés que va a seguir-se contra -- (...) Puig i Esteve, ataca vivament els sentiments més íntims i arrelats de Barcelona i de tot el nostre poble".

"Acció" de novembre de 1914, p. 1-2, manifestava que "durant la tramitació d'aquest mes hi hagué moments en què el nostre estimat president i amb ell el Dret i la Justícia, corregueren veritable perill. No sabem quina mà estranya i venjativa furga en aquest procés que es complau en agreujar tot el possible la situació de Puig, fins a l'extrem que s'intentà sostreure la causa de la jurisdicció ordinària per a portar-la a una altra. Sortosament sembla que la turbonada ha passat i que l'enormitat no es cometrà. La seva mateixa grandiositat devia apaordir als inductors i als consellers secrets." El butlletí, acabava agraint les "felicitacions i encoratjament d'arreu de Catalunya". V. també la "Revista Anyal" 1915, p. 248.

(363) "La Nació" del 30 de setembre de 1914, "Si així fos (...) -- manifestava també- (la denúncia) imposaria a tots els militants de la causa patriòtica una conducta i una actitud, que les entitats cabdals del nacionalisme estem segurs sabrien assenyalat".

"La Nació" del 15 de setembre de 1914, havia també subratllat el mateix: "Però podria ésser que no es tirés contra la persona del senyor Puig, sinó contra el Centre que presideix, una de les -- institucions que més honoren a Catalunya. Si així fos, serà qües

tió que estem alerta tots els catalanistes". "El Poble Català" - del 16 de setembre de 1914, també havia subratllat aquest aspecte en el processament de Puig i Esteve. V. nota 359. "El Centre - de Dependents és, en efecte, el fogar més gran i més intens de catalanitat -subratllava també "La Nació" citada del 16 de setembre- l'escola on la joventut catalana dedicada als negocis aprèn a estimar la seva pàtria, ensems que a lluitar pel seu millorament -- com a classe. A algú pot convenir destruir aquesta obra que no -- vacillem en qualificar de les més belles, més fecundes i més ben orientades de les que ha creat el nacionalisme català."

- (364) V. "La Veu de Catalunya" del 28 de setembre de 1914 i "El Diluvio" del 29 de setembre de 1914. A la reunió, segons aquest diari --- darrer, hom examinaria "con detención los conceptos del discurso leído al hacer entrega de la bandera catalana a la representación de la ciudad".
- (365) "El Poble Català" del 2 d'octubre de 1914, esmentat a la nota -- 360, que insistia en els seus atacs contra "El Diluvio" i, aprofitant l'avinantesa, contra la Lliga, manifestava: "Ara vé la -- part grotesca del cas (...). Ara els regionalistes volen fer-se seu el cas d'en Puig i Esteve. Ara sortiran paladins del perseguit. (...) "El Diluvio", diari regionalista "in partibus", delata; doncs el regionalisme oficial defensa. Quan l'advocat de la Lliga, en un rapt d'oratória forense i del més xardorós catalanisme, amb les mans crispades o els punys enlaire, i una llagrimeta tintanejant-li els ulls fosforescents, increpi al vil delator d'en Puig i Esteve, l'home de palla de "El Diluvio" -qui serà?- somrient per sota el nas dirà baixet, en un murmuri: ja farem la pau quan hi hagi eleccions."
- (366) "Acció" de desembre de 1914, p. 2. Ja a primers d'octubre, els representants de Puig i Esteve, Raimon d'abadal com a advocat, i Laureà Gay, procurador, varen presentar "un escrit interposant recurs de reforma de l'aute declarant processant a Puig" que fóra contestat pel jutge amb un "no ha lugar". Fóra, aleshores, interposat recurs d'apel.lació, "que com a tal s'ha de fallar per la sala corresponent de l'Audiència". V. "Acció" de novembre de 1914, p. 1-2. V. també la nota 362.
- (367) "Acció", desembre 1914, p. 2.

- (368) "Acció", desembre 1914, p. 2. Segons el mateix butlletí, també durien a terme gestions en el mateix sentit altres diputats, entre els quals Pere Coromines i N. Verdaguèr i Callís.
- (369) "Acció", gener 1915, p. 1. La Junta de la Secció de Propaganda - Autonomista obsequiària els sis soldats, el primer de novembre - de 1914, "amb panellets, castanyes, xampanya i cigarros", obsequi que havia estat costejat amb una subscripció oberta entre els socis per a expressar la seva "cordialitat i companyerisme" envers aquells. La subscripció pujà la quantitat de 88'85 pts. V. GUI--NART I CASTELLA, M.- Memòria cit.- "Revista Anyal" 1915, p. 227; "Revista Anyal" 1915, p. 263; "Acció", abril 1932, p. 39. Segons Rafael Pons, a la memòria també citada, a la "Revista Anyal" 1915, p. 185, després de detinguts aquells sis soldats, "encara que no tots ells eren socis del Centre, la Secció de Propaganda Autonomista -amb la cooperació de la sempre benemèrita Associació Catalana de Beneficència- cuidà de fer-los arribar, per igual, el nostre consol i alivi en la forma més pràctica que va ésser possible"
- (370) "Acció" de desembre de 1914, p. 2, manifestava que "el que no -- admet dubte, és que el nostre estimat president, Josep Puig i Esteve, sí que hi vé comprés en l'amnistia (...). Per això ens abstenim avui de donar compte de la marxa del seu -procés, perquè considerem aquest una cosa pretèrita, aviat oblidada per l'abhorrible" i avançava ja l'enhorabona a Puig i el remerciament a Abadal i Gay per llurs serveis.

El Consell Directiu, per la seva banda, es proposava celebrar, el 10 de gener de 1915, juntament amb tots els socis que volguessin sumar-s'hi, "un fraternal àpat amb el nostre estimat president", segons "Acció" de gener de 1915, p. 2. I a la segona meitat de febrer, la premsa donava la notícia de la represa de la causa -- contra Puig i Esteve. "Acció" de març de 1915, p. 1-2, manifestava que "fins a l'escripció que tramita la causa el donaven per amnistiàt, i tant és així que ens assenyalaren un dia per anar a recollir l'ordre de retorn de la quantitat dipositada a la caixa de Dipòsits per a respondre de les resultes civils del procés". El mateix butlletí, informava que Abadal i Gay havien interposat tot seguit "el corresponent recurs de casació davant del Tribunal Suprem" V. però, la nota 377 i la 382 d'aquest capítol i que Puig

havia signat "una instància adreçada directament al Ministre de Gràcia i Justícia, fent-li veure la monstruositat del cas i -- dient-li que espera que segurament per a ell no es farà una excepció de les lleis". Segons "Renaixement" del 25 de febrer de 1915, p. 120, la causa era represa per considerar que el "delicte (?) no havia estat comès en públic, sinó en una sessió municipal (!)". "La inconsistència d'una tal falsa argumentació -afegia hom-, evidència ben clarament l'innoble desig de persecució que sempre alena en els poders de l'Estat Espanyol, contra els homes i les institucions nacionalistes de Catalunya".

- (371) "Acció", març 1915, p. 1-2; "Renaixement", 25 de febrer de 1915, p. 120, citada a la nota anterior. "La Veu de Catalunya" del 25 de febrer de 1915, que publicava un article editorial, titulat ¿Llibertat? que recordava la història de l'afer, el lliurament de la bandera, el discurs de Puig i Esteve i el seu significat i relació amb els fets de 1714, i l'opressió de les nacionalitats al si dels grans estats en lluita en la conflagració europea, -- cercant d'aquesta manera de treure un possible matís delictiu -- als mots de Puig: "I no és natural que una ànima generosa com la del senyor Puig i Esteve, president de la nostra institució social més prestigiosa, en la qual s'acobla germanívolament una de les nostres classes més populars en la més noble accepció de la paraula, sentís, al recordar el moment històric d'ara fa dos -- cents anys, la influència del que presenciem avui dia? ¿No era oportú que lligant el passat amb el present, clamés en favor de les nacionalitats perdudes dintre els grans imperis en lluita i fes vots perquè es despertés en la pensa del vianants la idea de tantes nacions esclavitzades i l'afany de lluitar per la seva -- santa llibertat? (...) Bèlgica, Finlàndia, Polònia, han de tenir el dret de viure la seva vida. (...) I sols la desconeixença -- d'això alienà d'Espanya la nacionalitat portuguesa; (...) i sols la desconeixença d'això allunya tota possibilitat de reconstruir íntegrament el nostre territori en benefici de la veritable unitat ibèrica(...)."

- (372) "El Poble Català", 5 d'abril de 1915, Segons aquest diari, Puig i Esteve, acompanyat de Noguer i Comet, visitaria el 4 d'abril al president de l'Audiència Territorial per a lliurar-li una instància de Puig, dirigida al Ministre de Gràcia i Justícia, "dema---

nant-li es declari que la llei d'amnistia del 5 de desembre últim comprèn també els delictes comesos en reunions públiques, en cara que aquestes tinguin el caràcter d'oficials", car la denegació dels beneficis de l'amnistia, es basava "erradament", com ja hem assenyalat en una altra nota, en què el discurs de Puig i Esteve havia estat pronunciat en "sessió de l'Ajuntament".

(373) El cas d'en Puig i Esteve. Anunci d'una campanya.- "La Veu de Catalunya" del 28 de febrer de 1915. "Acció" de març de 1915, p. 1-2 comentava també aquest moviment. "De celebrar-se tan important acte -s'hi afirmava-, que tant honora a en Puig i al nostre Centre, és de creure que la seva natural conseqüència serà la definitiva terminació d'aquest enutjós assumpte, car el govern no voldrà posar-se enfront de tota l'opinió catalana". "Per la seva part -afegia hom-, tenim entès que els senadors i diputats de totes les fraccions nacionalistes, s'han emprès també amb decisió, la defensa d'en Puig, havent algun d'ells intervingut ja eficaçment en tal sentit". El butlletí, finalment, agrafa a tots plegats el suport prestat a Puig i Esteve.

V. també, "El Poble Català" del 1 de març de 1915. "La Veu de Catalunya" del 2 de març de 1915, transcrivía la convocatòria de l'assemblea, per a prestar suport a Puig, "president de la més forta organització catalana, el CADCI", que sofria persecució -- "per haver enaltit amb sa paraula a Catalunya el darrer 11 de setembre", suport que era "un deure de tots els bons patriotes i de totes les forces organitzades catalanistes", signada per Miquel Guinart, president de la Joventut d'UFNR "Mestre Claguer" -- recordem que Guinart era també president de la Secció de Propaganda Autonomista del CADCI-; per Carles Jordà, president de la Joventut Nacionalista, i F. Culfí Verdaguer de la Joventut Nacionalista "Catalunya" de la Unió Catalanista. Segons el mateix diari, la convocatòria, en haver-se de celebrar l'acte a la nit, -- restà limitada a les entitats de Barcelona, Badalona i Sarrià, -- Si bé s'hi podien adherir de la resta de Catalunya.

V. "El Poble Català" del 2 de març de 1915. "La Veu de Catalunya" i "El Poble Català" del 4 de març de 1915, que assenyalen que el dia 3 havia estat presentada al govern civil la comunicació oficial de la realització de l'assemblea, signada pel diputat provincial Jordà. "Les joventuts nacionalistes catalanes, organitza

dores de l'acte, -hi llegim- esperen de totes les forces organitzadores del catalanisme que sabran complir avui el deure patriòtic de posar-se al costat del perseguit per Catalunya, l'honorable patrici en Puig i Esteve."

- (374) "El Poble Català" del 3 de març de 1915. La Junta Municipal, de legava el seu vice-president J. Esteve Gatuellas per a assistir a la reunió del dia 4 a Teatre Olimp. Aquest mateix diari, assenyalava, per un altre costat: "Ha estat bastant notada l'actitud dels regionalistes i el seu diari amb el cas Puig i Esteve. Tothom recordarà que quan el nostre amic va ésser processat -i ningú no ignorava l'origen del processament- els regionalistes varen mantenir-se en una actitud expectant, d'una excessiva prudència. Ara els ha vingut el penediment, i és clar com que convé fer de catalanista, extremen la campanya. Millor, més val --- així. I mai és tardana l'hora del penediment quan aquest arriba."
- (375) "La Veu de Catalunya", 5 de març de 1915; "El Poble Català", 6 de març de 1915.
- (376) "Renaixement", 11 de març de 1915, p. 141; "El Poble Català", 6 de març de 1915; "La Veu de Catalunya", 5 de març de 1915.
- (377) V. periòdics citats nota anterior. V. també, "Acció" d'abril de 1915, p. 2, assenyalava que el "recurs de casació de l'auto denagatori de l'amnistia (...) que havien resolt els defensors -- d'en Puig, senyors Abadal i Gay, presentar davant del tribunal -- suprem (V. nota 370), (...) no s'ha presentat, per haver entès el lletrat que havia de portar la defensa d'en Puig davant de -- dit Tribunal, que era D. Joaquim Salvatella, diputat a Corts per Figueres, que era innecessari de moment el mateix, Segurament -- l'assumpte anirà al Congrés més endavant, car els defensors d'en Puig estan decidits fins a esgotar tots els mitjans, a obtenir -- que al nostre president se li faci justícia, això és se li conce -- deixi l'amnistia sense necessitat d'arribar a la celebració del judici."
- (378) "Renaixement", 11 de març de 1915, p. 141-142. Segons aquesta mateixa revista, en termes semblants a Folguera i Duran, parlarien Manén i Pla i Armengol.
- (379) "Renaixement", 11 de març de 1915, p. 142.
- (380) "Renaixement", 11 de març de 1915, p. 142; "El Poble Català", 6

de març de 1915.

- (381) "Renaixement", 11 de març de 1915, p. 142; "El Poble Català", 6 de març de 1915; "La Veu de Catalunya", 5 de març de 1915. La comissió constituïda per l'assemblea s'adreçaria per escrit als diputats i senadors, com diem més avall.
- (382) V. "Acció", abril, p. 2, esmentada a la nota 377. Durant els mesos següents el butlletí "Acció" no donà cap novetat de l'estat del procés. El butlletí d'agost de 1915, p. 1, assenyalava que hom continuava "sense saber noves concretes d'aquest enutjós assumpte. Tan aviat sembla que hi ha corrents favorables a l'atorgament d'una mida de justícia que beneficiï a nostre volgut company, com totes les esperances s'esvaeixen davant de l'irritant indiferència, quan no mala fe dels governants. I mentre, la tramitació continua. A primers del mes passat, es vegé en nostra -- Audiència la vista del recurs d'apel·lació de l'aute de processament d'en Puig formulat per la defensa d'aquest. Malgrat el -- brillantíssim informe de l'advocat Raimon d'Abadal, informe que hauria convençut fins al menys enterat de la qüestió, la Sala en son dia, dictà sentència no donant lloc al recurs i mantenint -- per tant el processament de nostre digníssim President. Després d'això han continuat els tràmits legals i potser dintre de poc -- se celebrarà la vistilla en la que s'ha de decidir si en Puig -- s'ha d'asseure o no al banquet dels acusats. Nosaltres tenim plenes confiançaes que això no succeirà. No perquè fos una vergonya per a en Puig, sinó perquè ho seria per Catalunya. I aquesta, diguin el que vulguin, és ben viva i té la consciència ben despertada..."
- (383) La subscripció es realitzaria en les entitats adherides a l'assemblea celebrada i en els periòdics nacionalistes. V. "El Poble Català", 24 de març de 1915. La quota màxima era d'una pesseta i, segons la comissió executiva, les llistes havien de tancar-se -- abans del 15 d'abril i lliurar-se, juntament amb el recaudat, a la Lliga Regionalista, Centre Nacionalista Republicà o a la Unió Catalanista. V. "Renaixement", 1 d'abril de 1915, p. 180; "El Poble Català", 3 d'abril de 1915. "El Poble Català" del 19 d'abril de 1915, pregava a totes les entitats del "nostre partit" que tenien llistes de subscripció que adrecessin el recollit al Centre Nacionalista Republicà. La mateixa Comissió Puig i Esteve, en --

una nova reunió tornaria a insistir, en un comunicat públic, que les "entitats nacionalistes que encara tinguin llistes de subscripció obertes" les tanquessin i les remetessin a la comissió, segons indicava "El Poble Català" del 12 de maig de 1915. La Secció Permanent de Propaganda Autonomista, també obria, per la seva banda, una llista de subscripció. V. "Acció" d'abril de 1915, p. 6-7; "Acció", maig 1915, p. 7; "Acció", juny 1915, p. 16; --- "Acció", juliol 1915, p. 7, que cloïa la subscripció amb 172'85 pts., a les quals s'afegien 30 pts. provinents del delegat del CADCI a l'Havana, Tió, i del periodista català, "bon amic de l'obra del Centre", Carles Martí, amb 15 pts. cada un; i un altre donatiu de 5 pts. de Ramon N. Soler i Vilabella, pujant en total -- 207'85 pts. V. "Acció" dels mesos d'octubre de 1915, p. 5, i de novembre de 1915, p. 6.

"Acció" citada de juliol de 1915, p. 7, afegia llistes de les entitats Centre Català de Navarres, Joventut Valencianista, Escola Orpheònica, C.N.R. del Poble Nou i Agrupació Nacionalista Republicana, que sumaven totes 36'75 pts. "El Poble Català" del 1 de maig de 1915, informava que a la secretaria del Centre Republicà, s'havien rebut subscripcions de l'Ateneu Gracienc de la UFNR (80 donants, 16'65 pts.), i del Centre Unió de la UFNR (28 donants, 4'15 pts.); i a la secretaria de la Joventut de la Lliga, de l'Creffé Barceloní (25 inscrits, 13'75 pts.). "Renaixement", enfi, del 13 de maig de 1915, p. 249, assabentava d'una subscripció d'un grup de catalans de Cuba que totalitzava 44'05 pts. V. també nota 392.

- (384) "El Poble Català" del 24 de març de 1915, recensionava la reunió celebrada el darrer dilluns per la Comissió Puig i Esteve, la -- qual, a part d'impulsar la subscripció citada, aprovaria de redactar el missatge citat, alhora que indicava que la comissió es reuniria "freqüentment, ocupant-se que els acords de l'Assemblea no sofressin interrupció i amb el desig que ben aviat pugui donar per satisfactòriament acabada la seva tasca". També, "Reconeixement" del 1 d'abril de 1915, p. 180. "El Poble Català" del 3 --- d'abril de 1915, informava d'una nova reunió de la mateixa missió, que aprovava l'escrit de les joventuts nacionalistes de Catalunya als diputats i senadors catalans, per als quals era imprès i remès. "Acció" de maig de 1915, p. 3, assabentava d'aquest document,

subratllant que "no sabem per què, no ha estat publicat per la -
 premsa de Barcelona". El 15 de maig de 1914, "El Poble Català",
 el publicaria de totes maneres. Les joventuts nacionalistes, a -
 l'escrit, començaven per resumir la història dels fets, els de--
 talls del processament, la negativa a incloure a Puig en l'amnis-
 tia i assenyalava el temor dels signants que, "pel camí que ara
 porta el procés" aquest no acabés "amb la condemna i empresona--
 ment de Josep Puig i Esteve. I això -afegia-, entenem nosaltres
 que no ho pot comportar Catalunya." L'escrit subratllava la nece-
 sitat d'aconseguir que aital fet no s'acomplís per la injustícia
 que suposaria i perquè "constituïria un precedent funestíssim, --
 perillós sobre tot en un país on els precedents, àdhuc absurds, -
 tenen al seu favor el pes mort de la rutina oficial i de les es--
 tretes jurisprudències". Hom negava que hi hagués cap delictes al
 discurs de Puig i s'afirmava el dret a l'expressió dels propis --
 sentiments nacionalistes "És aquesta una qüestió de dignitat pels
 catalans. No hem d'acceptar que se'ns tracti amb rigor immerescut
 i sobrer, ni que es privi a les nostres idees de la garantia de -
 les llibertats polítiques. Per defensar-nos d'aquest perill sa--
 brem estar tots units. Aplegats en la solidaritat de la justícia
 i del comú filial afecte a la nostra terra, no serà fàcil caçar-
 nos individualment dins el parany de lleis repressives. Aquest ho
 me a qui es vol empresonar aplicant-li de ple un precepte legal -
 ja de sí antijurídic, és l'home de voluntat, el patriota de cor,
 el ciutadà exemplar, que va crear un fogar de catalanitat i d'edu-
 cació, que ens ha donat a tots plegats la lligó altíssima de com
 hem de treballar per Catalunya. I tenim dret a pensar que aqueix
 cop amb que ara se'l amenaça no va sols contra ell, sinó que va
 també contra la seva esplèndida obra, a la qual els servidors del
 centralisme han demostrat ja en altres ocasions la seva rancúnia.
 Amb major motiu, doncs, hem d'estar tots al seu costat i hem ---
 d'esforçar-nos per salvar la seva llibertat amenaçada." L'escrit
 demanava als parlamentaris que es posessin al costat de la causa
 de Puig tot emprant els mitjans que creguessin convenientes, i aca-
 bava: "D'algun temps ençà, entra a la nostra ment la sospita que
 la moderació dels catalans, per compte de desarmar l'enemic, li -
 dona major audàcia. Si aquesta sospita fos confirmada pels fets,
 hauria arribat l'hora d'adoptar altres procediments per l'esdeve-
 nidor". Amb data del 14 d'abril de 1915, signaven Joan Carner, Jo

sep Cuadras, Miquel Guinart, Carles Jordà, Antoni Rovira i Virgili, Frederic Culf i Verdaguer, J. Bofill i Mates, Francesc Curet, Ll. Puig de la Bellacasa.

- (385) "El Poble Català" del 12 de maig de 1915, informava que dissabte s'havia reunit la Comissió Puig i Esteve i havia examinat les -- respostes dels diputats i senadors oferint llur influència política per a aconseguir la inclusió de Puig a l'esmentada amnistia. Entre els acords presos, la comissió decidia d'adreçar a la premsa còpia de l'escrit als parlamentaris i que hem extractat a la nota anterior; alhora hom gestionava la manera com es feia arribar "a les esferes del govern", el més aviat millor, "la petició de tota la representació parlamentària catalana que es declari -- comprés en la llei d'amnistia Josep Puig i Esteve".
- (386) Signaven l'escrit, entre d'altres, Abadal, Cambó, J. Ventosa, -- Garriga Massó, el Marqués de Camps, P. Rahola, F. Rahola, Miquel A. Fargas, Sedó, Verdaguer i Callís, J. Carner, Bertran i Musitu E. Calvet, J. Moles, Pere Coromines, Roig i Bergadà, Albert Rusiñol, i el Marqués d'Adella, al que s'adheririen, a més a més, Junoy, Zulueta i el Comte de Fígols. Hom hi explicava els fets que havien donat lloc al procés de Puig i Esteve, el decret de la -- llei d'amnistia del 5 de desembre de 1914, l'exclusió d'en Puig de la mateixa i les raons adduïdes per l'Audiència de Barcelona. Els signataris subratllaven que no trobaven matèria punible en el discurs de Puig i Esteve, discurs "que no tienen inconveniente en hacérselo suyo", car havien "expresado análogos conceptos en re-- petidas ocasiones", negaven que es pogués qualificar de sessió -- municipal l'acte de lliurament de la bandera, "pues en tal caso -- no habría tenido voz en ella D. José Puig y Esteve, quien no es -- concejal". Hom considerava que el cas d'aquest darrer entrava de ple en la lletra de la llei d'amnistia. "El interesado --afegien-, por medio de la Presidencia de la Audiencia de Barcelona, ha acudido al Ministerio de Gracia y Justicia pidiendo que se dicten estas reglas aclaratorias en el sentido indicado --pel mateix govern-- perquè la citada llei s'apliqués de "un modo expansivo-, en uso de la atribución que le confiere el artículo cuarto de la ley de amnistia; para que se le comprenda en sus beneficios, y nosotros nos asociamos a esta petición (...), y siendo como es este asunto de gobierno, nos permitimos hacer la misma recomendación al

señor presidente del Consejo de Ministros para facilitar la solución favorable que no dudamos que V.E. propondrá por entenderla - no solo conveniente y equitativa, sino de toda justicia."

"El Poble Català", 23 de maig de 1915.

- (387) "El Poble Català", 4 de juny de 1915, assenyala que l'indult solament es donava als qui havien estat ja condemnats, i que no podia "incoar-se a benefici de qui solament estigui processat, i -- tingui en curs el seu procés sense haver-se dictat cap sentència. Prometre l'indult, en el cas present, -afegia- val tant com negar-se a satisfer els desitjos de la representació de Catalunya i allargar la solució amb paraules equívocues". "Hora és ja d'aixecar la veu d'una manera ben ferma i decidida -manifestava l'article editorial al començament-, en aquesta qüestió, que si va començar amb la beneiteria d'un fiscalitzador de mal gust, va esdevenir un greuge premeditat a la nostra dignitat". V. també l'editorial de primera plana de "Renaixement", 6 de juny de 1915, p. - 277-278.- El cas Puig i Esteve que subratllava la tossuderia del govern en voler condemnar Puig. "En Puig i Esteve -hi llegim- i aquesta mateixa societat de tots els catalans expressa ben clarament que el president del Centre de Dependents no delinquí, sinó que digué unes paraules plenes d'amor a la Pàtria". Amb la resposta del Ministre, esmentada a dalt el text, amb tot el que significa, segons "Renaixement", "s'ofèn a Catalunya, i es desprecia als seus diputats, a més. Per això aquests haurien d'obrar fent - valer els seus mitjans, que ja és hora. Deurien obrar, quan ells mateixos han dut amb insistència el cas Puig i Esteve al míting, mostrant-lo amb la seva innegable importància. Aquesta esparveradora passivitat no pot durar, quan tantes boques clamen per la -- justícia(...). Que tenen -els diputats- un fort moviment d'opinió darrera d'ells, el mateix moviment que va fer l'Assemblea del Teatre Olimpo i que per mitjà de la comissió de joventuts els instiga perquè obrin com deuen. Si no es fes així, aquella mateixa - comissió en la qual hi estan representades les joventuts de la -- Unió haurà de dissoldre's donant fi a les seves gestions que hauran estat infructuoses. I això no voldríem que passés, creiem que no passarà." El procés de Puig i Esteve -acabava hom- es "mereix quelcom més que uns escarafalls i un verbalisme de míting massa sovint usats; mereix completa reparació i al menys tots els esfor

gos per a obtenir-la, si la justícia espanyola no vol atorgar-la".

- (388) El tema del procés a Puig i Esteve sortiria diverses vegades, en les manifestacions del CADCI, en el míting nacionalista de les -- festes del XII aniversari de la fundació del CADCI, el dia 15 --- d'abril -V. p. 320 -, en el Consell general ordinari de socis del 27 de juny de 1915 -recordi's la nota 312-. Segons "Acció" de juliol de 1915, p.2, Puig i Esteve exposà a prec del soci Manuel -- Lladó, "l'estat actual del procés (...) i que sembla, sortosament, entrar pel bon camí, que no és altre que el de la veritable justí cia que assisteix a nostre company".

L'assemblea ratificaria "una volta més i amb veritable entusiasme, la seva solidaritat amb en Puig, solidaritat que es faria efectiva en actes, el dia que fos menester i que assenyali el Consell - del Centre, al qual facultaren els reunits per a assenyalar el mo ment que sigui necessari."

V. enfi el comentari del butlletí "Acció" d'agost de 1915, p. 1, esmentat a la nota 362.

- (389) "La Nació", 25 de setembre de 1915, p. 4. Els dimissionaris, i -- l'organisme que representaven, segons la lletra transcrita per -- aquest periòdic, continuarien treballant "per l'obra de justícia que ens feu aplegar (...) respondrem als requeriments que signi fiquin una acció patriòtica i eficaz". V. també, "Renaixement", - 26 de setembre de 1915, p. 531.

- (390) "La Nació", esmentada a la nota anterior manifestava: "La Comissió complí els acords de l'Assemblea, posà de relleu, reiteradament, l'enormitat del cas als diputats de Catalunya, la Comissió no podia fer altra cosa que instar, tractant-se d'una qüestió ben simple i jutjada favorablement. Però quines gestions es feren per a aconseguir l'obra de reparació? A darrers de juliol encara no s'ha via fet quasi res, aprop del govern, més ben dit no s'havia fet res, malgrat que senadors i diputats, trobessin, anant pels mí--- tings, enormíssima la injustícia. La Comissió no podia fer una - campanya pública en aquestes condicions; és innegable que si ha gués convingut s'hauria d'haver fet per secundar les gestions pa triòtiques dels diputats, però quan no s'han usat d'aquells mit-- jans legals que en aquest cas era natural emprar, és una absur-- ditat i és antipatriòtic impulsar campanyes que la bona prudència aconsella estalviar sempre que es pugui. La Comissió en aquestes condicions era una ficció i el millor era dissoldre's, treballant

cadascú com pugués i li semblés, que dissoldre's no vol dir, no volia dir altra cosa, que haver complert un objectiu prèviament assignat. I nosaltres havíem fet tot el possible i fer més no podíem. No és possible pensar que cap del reunits volgués abandonar una causa tan justa. Això s'exposà en la reunió darrera, celebrada a últims de juliol, a què fa referència la carta abans transcrita, però la Comissió continuà formada, ajornant nostres amics la seva resolució."

- (391) La carta als diputats s'aprovà en la mateixa reunió que Culi i Verdagué plantejà la dissolució de la comissió, com hem vist a la nota anterior. V. "La Nació", 25 de setembre de 1915, p. 4. La lletra citada, recordava als diputats l'anterior escrit de les joventuts nacionalistes catalanes, el darrer abril. "No cal pregonar -manifestaven- l'obra forta del Centre de Dependents (...). A la premsa i en actes públics i solemnes la paraula ciutadana i anhelosa de justícia ha tingut un viu accent de protesta i de solidaritat amb el president processat. Però, el procés continua (...) i davant d'això nosaltres ens preguntem si caldrà emprendre una campanya pública, si serà precís usar tons i actitud que mai voldríem emprar, per a obtenir, no un desprocessament que només les fórmules legals poden fer viables, sinó una reparació que -- l'inclogui en aquella llei d'amnistia. I aquesta pregunta pertoca als representants en Corts contestar-la. Sabem que heu fet alguna gestió a favor de la nostra causa, però tenim un dubte: --- creuen els diputats que s'ha fet tot el que es podia? És que -- s'han fet tots aquells passos, és que s'han empleat tots els mitjans que el parlamentari té per a aconseguir les coses justes? Si així fos cal que ho digueu clarament perquè d'altra manera no seria convenient ni necessari promoure una campanya pública tan útil en altres sentits, per ço que es reconeix justíssim, per ço que tothom desitja reparar. Amb tota lleialtat us demanem que contesteu, abans de promoure un exaltament, que ni dintre la política espanyola ens sembla necessari, a fi d'aconseguir una cosa tan clara i concreta. La vostra investidura parlamentària s'ha utilitzat com devia pel cas Puig i Esteve que és un cas de justícia?" En passar els dies, sense obtenir la Comissió cap resultat més positiu, es produí el setembre de 1915, aquella lletra de dimissió, citada a la nota anterior, en la qual Culi i Verdagué -en -

nom propi i de Francesc Curet i Rovira i Virgili-, manifestava que la seva determinació era deguda "als motius per mi exposats en la darrera reunió tinguda fa alguns dies per la dita Comissió, essent-hi vos -el president de la Comissió, Carles Jordà, a qui anava adreçat l'escrit de dimissió- assistent, i que sabeu bé estan inspirats en una actuació de lleialtat i de patriotisme com -és la nostra, de la Unió.

El periòdic nacionalista esmentat, completava el seu comentari que hem extractat llargament a la nota anterior, sobre aquestes dimissions i la lletra transcrita més amunt als diputats, amb -- aquestes ratlles finals: "Ara que es digui, si deu haver formada una comissió representativa de la Unió Federal, la Lliga Regionalista i la Unió, perquè es dediqui a escriure cartes als diputats, els faci algunes visites i aquests comprenent la injustícia que -es fa a en Puig i Esteve, es pleguin de mans. Això diuen molt encertadament els nostres amics que formaven part de la Comissió."

- (392) Puig i Esteve, era comprès a l'amnistia, en fallar la Sala corresponent de l'Audiència Provincial de Barcelona "l'incident de previ i especial pronunciament formulat per la defensa d'en Puig".- "Acció", gener 1916, p. 2. Segons aquest mateix butlletí, "la -- sentència, que fóra molt curiós reproduir, perquè demostra l'afecte a en Puig i al catalanisme dels senyors del margin, però que -- ens abstenim de fer-ho seguint els prudents consells de persones competents, porta data del 27 de novembre, però fins a primers de desembre no fou coneguda. Quan ho fou la premsa divulgà l'agradosa nova, es reberen en nostre Centre una pluja de felicitacions i enhorabones a en Puig, que aquest i nosaltres agraïm de tot cor, També rebé moltíssims i ben merescudes felicitacions, l'il.lustre advocat d'en Puig i cordialíssim amic del Centre, don Raimon -- d'Abadal, per son gran triomf forense. Ja ens permetrà nostre estimat don Raimon, a qui tant i tant deu nostre Centre, que a dites felicitacions hi afegim la nostra, profundament sentida."
- V. també, "El Poble Català" del 3 de desembre de 1915. "Renaixement" del 12 de desembre de 1915, que publicava el lliurament de la quantitat de 228'05 pts. per la Joventut Nacionalista de Catalunya a la Lliga Regionalista Comissió Pro Puig i Esteve, recapta des per a pagar les despeses del procés. Comprenia aquesta quantitat, les aportades pel Centre Català de Sabadell (49 donants, --

47'50 pts.), Associació Feminal Catalanista del Districte III (50 donants, 7'50 pts.), Joventut Catalanista "Els nets dels almogàvars" (42 donants, 9'40 pts.), Casal Catalanista del Districte V (9 donants, 7'50 pts.), Casal Catalanista del Districte II (29 donants, 19'75 pts.), Orfeó Gracienc (82 donant, 8'90.), llista oberta per "Renaixement" a Santiago de Cuba (36 donants, 44'05 pts.) i que hem citat ja a la nota 383, Esbart Folklore de Catalunya (22 donants, 7'75 pts.), Cooperativa Mutual Catalana (34 donants, 34 -- pts.), Casal Catalanista del Districte III (13 donants, 7 pts.), - Casal Nacionalista de Sants (15 donants, 3'90 pts.), Centre Catala nista "Gent Nova" de Badalona (51 donants, 30'80 pts.).

"Acció" de març de 1916, p. 2, informava que havien estat "cancel·lades les fiances personal i metàlica", per ordre judicial, fetes amb motiu del processament de Puig, "havent efectuat a més el Jutjat la devolució de la quantitat import de la darrera de dites fiances".

"Acció" de novembre de 1916, p. 5, dóna compte de l'estat de compte de les llistes de subscripció, despeses del procés i quantitat sobrants. Ingressos:

Llistes de subscripció de les entitats

afines a la Lliga Regionalista	267'45
id id Unió Catalanista	228'05
id id Unió F.N.R.	36'55

Llista de la Secció de Propaganda

del CADCI	207'85
id id del Centre C.Autonomista de Navarcles.	5
id id Joventut Valencianista	7'55
id id Schola Orpheonica	10'70
id id CNR (Poble Nou)	3'50
id id Agrupació Nacionalista Republicana...	10

total	776'65
-------	--------

Despeses:

Despeses satisfetes per la Comissió

Pro Puig i Esteve	112'05	pts.
Pagat per l'apel.lació al suprem	75	
Pagat per petites despeses a R. Noguier ...	6'65	
id id despeses Jutjat	115	
id id factura Procurador	200'80	
id id id Martí Beya	18'50	

Total despeses 528

El sobrant, 248'65 pts., fóra lliurat per la Junta de govern de la Secció de Propaganda Autonomista, a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i a l'Associació Catalana de Beneficència.

- (393) El 16 d'agost de 1915, se celebrava al CADCI, una reunió, convocada per aquesta darrera entitat, de delegats de la Unió Catalanista, UFNR, Lliga Regionalista i CADCI, per a tractar "de quina -- d'aquestes entitats pertocava encarregar-se aquest any de la recepció i cura de les coronas al peu de l'estàtua de l'invicte Conseller", corresponent-li de fer-ho a la Lliga Regionalista. V. -- "Acció" de setembre de 1915, p. 14. També, "Gazeta de la Unió Catalanista", setembre de 1915.
- (394) A les set del matí, sortia del Centre "un nodrit aplec de socis" per a portar la Corona a l'estàtua de Casanova. V. "Acció" d'octubre de 1915, p. 5; "El Poble Català" del 10 de setembre de 1915.
- (395) La vetllada, que "constituí un èxit esplendorós en tots els sentits", estigué dedicada a l'Associació Catalana de Beneficència i a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, "a fi d'enllagar la gloria passada dels catalans amb les necessitats patriòtiques presents". La vetllada, oberta per Puig i Esteve, consistí en la lectura de diverses proses i poemes, con el Fossar de les Moreres d'en Pitarra, El cap de Josep Moragas de Guimerà, La Llibertat perduda, de Serra i Moret, que ell mateix llegiria; un Resum històric i el Diàleg entre l'Ebre i el Tajo de l'Almirall, etc. Ballester i Culi i Verdaguer, parlarien en nom de les entitats a qui es dedicava la vetllada, i Puig i Esteve i el cant de "Els Segadors" cloïen l'acte. L'endemà, 12 de setembre, per un altre costat, la Junta de la Secció de Propaganda Autonomista, en nom del CADCI, i un bon nombre de socis assistien a l'acte d'imposició -

d'una placa commemorativa "dels lluitadors anònims de 1714" al Fossar de les Moreres, iniciativa que havia sorgit "fa ja temps de la Joventut Catalanista Els Nets dels Almogàvars".- "Acció", octubre de 1915, p. 5.

- (396) "El Poble Català" del 11 de setembre de 1915, assenyalava que - cap a les onze de la nit del dia 10, ja "començaren a acudir a la placeta de l'estàtua, gran nombre de comissions de diferents centres polítics, portadors de corones (...), rebuts "amb aplaudiments pels ciutadans que escapant de la vigilància de la policia podien estar al voltant de l'estàtua". "Tan aviat la corona era dipositada -afegia hom- i a vegades sense ésser-ho, - els agents amb les formes poc correctes que acostumen, obligaven els presents a retirar-se", fets que provocaven diversos -- incidents, càrregues i detencions, "totes elles ben injustificades". Entre els detinguts, Ricard Caballeria, president del - Comité de Joventuts de la UFNR; Joan Vintrolà Camps, comerciant de 25 anys; Francesc Català i Abelló, dependent de 20 anys; Ramon Bergés, jornaler de 25 anys; Narcís Parbellini amb la seva dona, i uns altres dos. Segons "El Poble Català", esmentat, -- Oriol Martorell i Puig i Esteve, visitaren "a la delegació els detinguts i s'interessaren per la seva llibertat". També faria gestions el senador Junoy. L'endemà, dia 11, es produïrien, pel mateix motiu, noves detencions, entre les quals, la de Daniel - Cardona que era alliberat a les dues de la tarda. A les cinc de la matinada ho havien estat els anteriors. Al llarg del dia 11, les entitats catalanistes col·locaven la bandera a mig pal un - llaç negre. L'Ajuntament també faria acte de presència a l'es-- tàtua i Martí Matons hi pronunciaria un discurs. Un centenar de corones, la majoria d'entitats, ornarien el monument, segons in-- dicava "El Poble Català" del 12 de setembre de 1915, que també criticava el "procedir de la policia". La mateixa crítica es -- feia a "La Nació" del 18 de setembre de 1915.
- (397) El 24 d'agost de 1916, se celebrava al CADCI una reunió d'aques-- ta entitat amb la Lliga Regionalista, Unió Catalanista i Joventut Nacionalista Republicana, formadores de la comissió de l'on-- ze de setembre. La recepció de les corones pertocava de fer-la al CNR, però com que aquest "se disolvió hace poco, los reuni-- dos acordaron que sea el CADCI el que se encargue de la organi--

zación de los actos conmemorativos del 11 de septiembre". "El Diluvio", 25 d'agost de 1916. Segons aquest mateix diari, el CADCI, convocaria una reunió "de los diferentes grupos catalanistas republicanos con el objeto de que se nombre una representación que alterne con las ya mencionadas entidades en la organización de los actos conmemorativos de la pérdida de las libertades catalanas". El CADCI, convidaria totes les entitats de Catalunya i de fora Catalunya, "que en un sentit o altre treballin per la total deslliuració de la nostra estimada pàtria, a retre homenatge, com tots els anys, a l'estàtua del Conseller en cap, dipositant-hi flors d'agraïment i admiració pels qui en aquella data saberen morir defensant les llibertats de la nostra terra".- "Acció", setembre 1916, p. 3. V. també, "La Nació", 2 de setembre de 1916, p. 7. "El Poble Català" del 7 de setembre de 1916; "La Nació" del 9 de setembre de 1916, p.7; "El Diluvio", 10 de setembre de 1916; "El Diluvio" del 11 de setembre de 1916; "El Diluvio", 12 de setembre de 1916; "El Poble Català" del 12 de setembre de 1914. Puig i Esteve, com a president del CADCI, que s'encarregava de la recepció, aquell any, contestaria el petit parlament de l'alcalde que presidia la comitiva oficial de l'Ajuntament que se sumava a les ofrenes de les altres agrupacions, subratllant que "aquest acte ens encoratja en la patriòtica tasca de defensar els ideals nacionalistes, en la lluita que sostenim tots els catalans per a fer rica i plena la ciutat de Barcelona, cap i casal de la terra catalana, i per a fer també rica i plena a la nostra estimada pàtria Catalunya". V. "El Poble Català" del 12 de setembre de 1916. El nombre de corones i rams, pujava aquest cop, segons el mateix diari, uns 132. La vigília per la nit, ja començaven a presentar-se comissions a col·locar els seus rams o corones. El CADCI, com cada any, ho faria a les set del matí del dia 11. V. "La Nació", 16 de setembre de 1916, p. 5. "Acció", setembre 1915, p. 3. Segons aquest butlletí mateix, en "haver sol·licitat altres entitats germanes la facultat d'organitzar la vetllada teatral i el míting commemoratiu de la diada", la Secció de Propaganda Autonomista es veuria "privada de la celebració d'algun dels esmentats actes en el Centre amb els que cada any contribuïa a la festa".

(398) Els incidents es produïrien després que comencessin grups de jo

ves a cantar Els Segadors, quan s'enretiraven ja els regidors que havien fet l'ofrena en nom de l'Ajuntament, i aquells en xifra d'uns quaranta, es dirigien cap a la Plaça Urquinaona tot cantant el mateix himne, produint-se un altercat amb els agents que donaria lloc a una "brutal escomesa" de la policia contra els manifestants, molts dels quals eren joves de 14 a 16 anys, i a la intervenció de la guarda de seguretat a cavall i encara, després, de la guàrdia civil, segons "El Poble Català" del 12 de setembre de 1916. Ja el dia 10 a la nit s'havien produït incidents a la sortida d'una funció catalanista al Teatre Espanyol (V., per exemple, "El Diluvio", ja citat del 11 de setembre de 1916). El governador declararia als periodistes, amb motiu d'aquests fets, que havia passat "el de cada any que és cosa de gent jove. Que un grup de joves volia manifestar-se i la policia els dissuadí." Subratllem, finalment, la solidaritat que es manifestà envers els tres detinguts dels incidents de la vigília de l'onze de setembre i que el governador lliuraria a l'autoritat militar. Cambó i Ventosa adreçarien un telegrama al president del Consell de Ministres demanant que no se'ls hi apliqués la llei de Jurisdiccions que el govern mateix havia manifestat intencions de derogar ("El Poble Català" del 15 de setembre de 1916). L'Associació Catalana de Beneficència i d'altres entitats catalanes s'interessarien per la seva llibertat alhora que organitzaven grups de visita als mateixos. Pocs dies després, eren posats en llibertat i adreçaven una carta oberta, dirigida al "poble català" donant les gràcies per "la campanya generosa i noble" ("El Poble Català" del 20 de setembre de 1916). Els seus noms eren Domènec Latorre, Josep Fernàndez i Jaume -- Blanc i Benet. V. "La Nació", 16 de setembre de 1915, p. 5; "El Poble Català" del 13 de setembre de 1916; "El Poble Català" del 16 de setembre de 1916; "El Poble Català" del 17 de setembre de 1916.

(399) V.dins d'aquest capítol, la p.305.

(400) "La Vanguardia", 12 de setembre de 1917, L'Aveng Nacionalista - Republicà, fou l'encarregat aquest any de la recepció de les coronas que el vespre, segons "La Vanguardia", pujaven un centenar. L'Ajuntament, igualment s'hi faria present oficialment, -- així com diversos diputats i senadors. Segons "La Vanguardia", "únicamente fueron conducidos a la delegación del distrito un -

un joven que se resistió a circular y un ciego conocido, que llevando barretina y vendiendo alegorias catalanistas, se resistía también a retirarse de aquel sitio".

- (401) "Acció", octubre 1917, p.6. Segons aquest butlletí, la Secció de Propaganda Autonomista va oferir "un pom de flors amb la bandera barrada, junt amb un altre, també amb llaçada catalana, que li havia estat encomanat al nostre Centre pel Casal - Català de Buenos Aires.
- (402) V. "Acció", agost 1918, p. 5. Un nombrós grup de socis portaria l'onze de setembre de 1918 una "palma amb artística llaçada" a l'estàtua i els membres de la Junta de la Secció de Propaganda representarien aquesta a la "funció patriòtica", organitzada al Teatre Espanyol. V. "Acció" d'octubre de 1918, p.5. "La Publicidad" del 12 de setembre de 1918, hom havia portat al monument "unas 130 coronas, cincuenta más que el año pasado".
- (403) "Acció", novembre 1917, p. 5.
- (404) GUINART I CASTELLA, M.- Memòria de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista. Curs de 1914-1915.- "Revista Anyal" 1915, p. 230-231.
- (405) ROVIRA I VIRGILI, A.- Necessitat que tot nacionalisme tingui una política internacional.- "Revista Anyal" 1915, p. 148.
- (406) PONS I FERRERAS, R.- Memòria del Consell Directiu. Curs de 1914-1915.- "Revista Anyal" 1915, p. 185.
- (407) En aquest cas, la tasca recaigué també en la Secció de Propaganda: "D'una d'aquestes manifestacions patriòtiques, que va iniciar-se alguns enrera, el Centre fins ha arribat constituir-se hereu de la comissió que en altre temps havia funcionat. La Secció de Propaganda Autonomista va ésser la designada per a fer-se càrrec de l'herència de dita Comissió, que no consistia en altra cosa sinó en el deure de confeccionar una bandera catalana, per a entregar-la a la municipalitat de Barcelona. -- L'activitat de la Secció va ésser tan encertada, que l'entrega de la bandera pogué coincidir amb la data commemorativa del segon centenari dels fets de 1714, que tot bon català ha de conèixer." PONS I FERRERAS, R.- Memòria cit., "Revista Anyal" -- 1915, p. 185.